

**UCHWAŁA NR XLVIII/843/14
RADY MIASTA PIOTRKOWA TRYBUNALSKIEGO**

z dnia 29 października 2014 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015-2018”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2013 r., poz. 594, zmiany: z 2013 r. poz. 1318, poz. 645; z 2014 r. poz. 379, 1072) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446) Rada Miasta Piotrkowa Trybunalskiego uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015-2018”, zaopiniowany pozytywnie przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Piotrkowa Trybunalskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

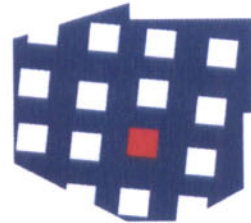

Przewodniczący Rady Miasta

Marian Błaszczński

Załącznik do Uchwały Nr XLVIII/843/14
Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego
z dnia 29 października 2014 roku

PIOTRKÓW TRYBUNALSKI

**Gminny
program opieki nad zabytkami
Gminy Miasta
Piotrków Trybunalski
na lata 2015 - 2018**

**Proponowany
Pomnik historii
Kościół farny
p.w. św.
Apostoła**

Jakuba

str. 2

Park Jana Pawła II

Zamek Królewski (muzeum)

Wieża ciśnień

Rynek

Kościół OO. Bernardynów

Cerkiew

Sąd

Parafia Świętego Jakuba Apostoła (FARA)

Mury miejskie

SPIS TREŚCI:

-	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI NA LATA 2015 – 2018	str. 6
-	ZAŁOŻENIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI NA LATA 2015 – 2018	str. 7
-	ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE	str. 8
-	Uwarunkowania prawne.....	str. 8
-	Uwarunkowania programowe.....	str. 10
•	Krajowe.....	str. 10
•	Wojewódzkie.....	str. 11
•	Lokalne.....	str. 13
-	RYS HISTORYCZNY	str. 16
-	SYMBOLE GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI	str. 22
-	DIAGNOZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	str. 23
-	Zabytki zamieszczone w gminnej ewidencji zabytków.....	str. 45
-	Dziedzictwo kultury niematerialnej.....	str. 60
-	Bilans walorów dziedzictwa kulturowego Gminy Miasta Piotrków Trybunalski.....	str. 75
-	Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018.....	str. 77
-	Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych Gminy Miasta Piotrków Trybunalski.....	str. 79
-	CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA	str. 81
-	WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU	str. 119
-	MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI NA LATA 2015 – 2018	str. 121

PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI NA LATA 2015 – 2018

Zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), obligują do sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018.

Zgodnie z artykułem 21. w/w ustawy Ewidencja Zabytków, jest podstawą do sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018.

Artykuł 87 ust 1 w/w ustawy obliguje Prezydenta Miasta Piotrków Trybunalski do obowiązku sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ustawa określa, że Program ma na celu w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018 przyjmuje Rada Miasta Piotrkowa Trybunalskiego po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w myśl art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku z późniejszymi zmianami.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018 jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym, zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy.

Jednocześnie w/w ustawa w art. 87 ust 5 precyzuje, iż z realizacji Gminnego program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018 Rada Miasta Piotrkowa Trybunalskiego sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przekazywane jest Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

ZAŁOŻENIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI NA LATA 2015 – 2018

Głównym celem opracowania Gminnego program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018 jest odpowiednie kształtowanie sfery dziedzictwa kulturowego i eksponowanie wysokich walorów kulturowych, co przyczyni się do upowszechniania kultury, zacieśniania więzi lokalnych, podtrzymywania tradycji i podniesienia atrakcyjności turystycznej.

Zakładanym efektem wdrażania Gminnego program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 – 2018 będzie poprawa stanu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, podniesienie ich rangi oraz kształtowanie produktów regionalnych i wzmocnienie tradycji etnograficznych, co wpłynie na aktywizację mieszkańców w działaniach na rzecz zachowania regionalnego dziedzictwa.

Narzędziem zmierzającym do osiągnięcia założonych efektów jest ustalenie możliwości pozyskiwania środków finansowych na działania związane z zachowaniem materialnego i niematerialnego dziedzictwa.

ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE

Uwarunkowania prawne

Narzędziami służącymi sprawowaniu opieki nad obiektami i obszarami zabytkowymi, są akty prawne ogólnościatowe, Unii Europejskiej i krajowe.

Dokumentami ogólnościatowymi są konwencje opracowane pod egidą ONZ (UNESCO). Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, została ustanowiona w 1972 r. w Paryżu, umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez Wpisanie na „Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO”.

Unia Europejska reguluje kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w Traktacie z Maastricht z 2 lutego 1992 r., Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992 w sprawie wywozu dóbr kultury, Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993 w sprawie zwrotów przedmiotów kultury wyprawionych niezgodnie z prawem z obszaru państwa członkowskiego oraz w Programie Kultura 2000.

Zapisy odnoszące się do ochrony zabytków w Polsce zamieszczono w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, w której zgodnie z artykułem 5 ochrona zabytków należy do konstytucyjnych obowiązków państwa.

Głównym aktem prawnym regulującym zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), która uwzględnia podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Zgodnie z art. 4 ochrona zabytków jest sprawowana przez organy administracji publicznej, które są odpowiedzialne za kontrolowanie zabytków oraz prawne i finansowe działania prowadzące do zachowania ich w dobrym stanie.

Art. 5 w/w ustawy określa, że opiekę nad zabytkiem sprawują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do dbałości o obiekty i obszary zabytkowe poprzez ich właściwe wykorzystywanie, remontowanie i udostępnianie.

W świetle art. 6 ochronie i opiece podlegają:

- zabytki nieruchome będące m. in. krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi i ruralistycznymi, obiektami i obszarami zabytkowymi,
- zabytki ruchome będące, np. dziełami sztuki i pamiątkami historycznymi,

str. 8

- zabytki archeologiczne.

Ustawa w art. 7 określiła cztery prawne formy ochrony zabytków, którymi są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej należy obejmowanie ochroną prawną w drodze rozporządzenia najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie ich za pomnik historii.

Zadania administracji rządowej w zakresie zachowania dziedzictwa polegają na obejmowaniu ochroną zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków na mocy decyzji WKZ, prowadzeniu wojewódzkiej ewidencji zabytków, uzgodnieniu i opiniowaniu dokumentów planistycznych i inwestycyjnych oraz sprawowaniu kontroli nad nimi.

Samorządy ochronę zabytków podejmują poprzez możliwość tworzenia parków kulturowych na mocy uchwały Rad Gmin. Park kulturowy przekraczający granice gminy zgodnie z art.16 ust. 5 może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być tworzony. Do obowiązków samorządów lokalnych należy również prowadzenie gminnych ewidencji zabytków i opracowanie gminnych programów opieki nad zabytkami.

Samorządy tworzą również ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Uwarunkowania programowe

- **Krajowe**

Zgodnie z art. 86 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. głównym opracowaniem wskazującym system ochrony dziedzictwa kulturowego Państwa winien być sporządzony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Od kilku lat funkcjonują tezy do krajowego programu, które wskazują m. in. na potrzeby powiązań zasobów dziedzictwa kulturowego z walorami środowiska przyrodniczego, promowania wartości materialnych i niematerialnych, podnoszenia rangi zabytków oraz wzmocnienia roli zabytków w branży turystycznej. Obecnie Rada Ministrów przyjęła Krajowy Program Ochrony Zabytków. Jednym z głównych celów Programu jest zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Kolejnym strategicznym dokumentem o charakterze krajowym jest Narodowa Strategia Rozwoju Kultury, której elementem jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wskazuje on politykę Państwa w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego. Instrumentami wdrażania strategii są programy operacyjne, stanowiące podstawę finansowania działań w zakresie dziedzictwa kulturowego z budżetu Państwa, rozdysponowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zarówno Programy, jak i ich zakresy ulegają zmianie w poszczególnych latach. Dotychczas najważniejszym z nich jest ogłaszany corocznie Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”, posiadający wyróżnione priorytety i działania. Program ten umożliwia pozyskiwanie środków finansowych na przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych oraz rewaloryzacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych, rozwój ośrodków muzealnych, kultywowanie tradycji ludowych, czy ochronę zabytków archeologicznych.

Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju obecnie przygotowało założenia do Narodowego Planu Rewitalizacji. Są one kanwą powstania pakietu rozwiązań systemowych, które sprawią, że rewitalizacja będzie działaniem kompleksowym i skutecznym. Narodowy Program ma być dokumentem tworzącym przyjazne warunki dla procesów rewitalizacji w Polsce, np. poprzez projekty zmian w prawie, stworzenie spójnego systemu i określenie źródeł finansowania rewitalizacji, promowanie dobrych praktyk, dzielenie się wiedzą czy wypracowanie wzorcowych

dokumentów. Skierowany on będzie przede wszystkim do samorządów, ale też do społeczności lokalnych, osób prywatnych, przedsiębiorców, organizacji samorządowych.

- **Wojewódzkie**

Dokumentem strategicznym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie wojewódzkim jest Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012-2015, przyjęty Uchwałą nr XXVI/487/12 z dnia 21.06.2012 r.

W programie tym wartości kulturowe Miasta Piotrków Trybunalski zostały w znacznym stopniu dostrzeżone i traktowane jako znaczące dla terenu województwa.

Zgodnie z zapisami WPOnZ dziedzictwo kulturowe Miasta Piotrków Trybunalski posiada walory ponadlokalne, stanowiąc strategiczne znaczenie w kształtowaniu systemu ochrony dziedzictwa kulturowego województwa.

W zapisach WPOnZ wskazano: iż obszar Miasta Piotrków Trybunalski posiada 91 obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

WPOnZ wskazuje potrzebę cyfryzacji na stronie Internetowej Miasta Piotrków Trybunalski opracowanej gminnej ewidencji zabytków, traktując ją jako element edukacyjny i promocyjny.

WPOnZ przewiduje dalszą kontynuację prac rewitalizacyjnych historycznego układu przestrzennego Miasta Piotrkowa Trybunalskiego o randze krajowej.

W zakresie poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych wskazano na potrzebę rewaloryzacji i remontów w obiektach priorytetowych, do których zakwalifikowano: zamek, zespół klasztorny o.o. Jezuitów, zespół klasztorny o.o. Bernardynów, zespół klasztorny Panien Dominikanek, kościół parafialny p.w. św. Jakuba, zespół cmentarzy i dworzec PKP.

Realizacja zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących kształtowania obszarów krajobrazu kulturowego na terenie Miasta Piotrków Trybunalski dotyczy m. in. Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej.

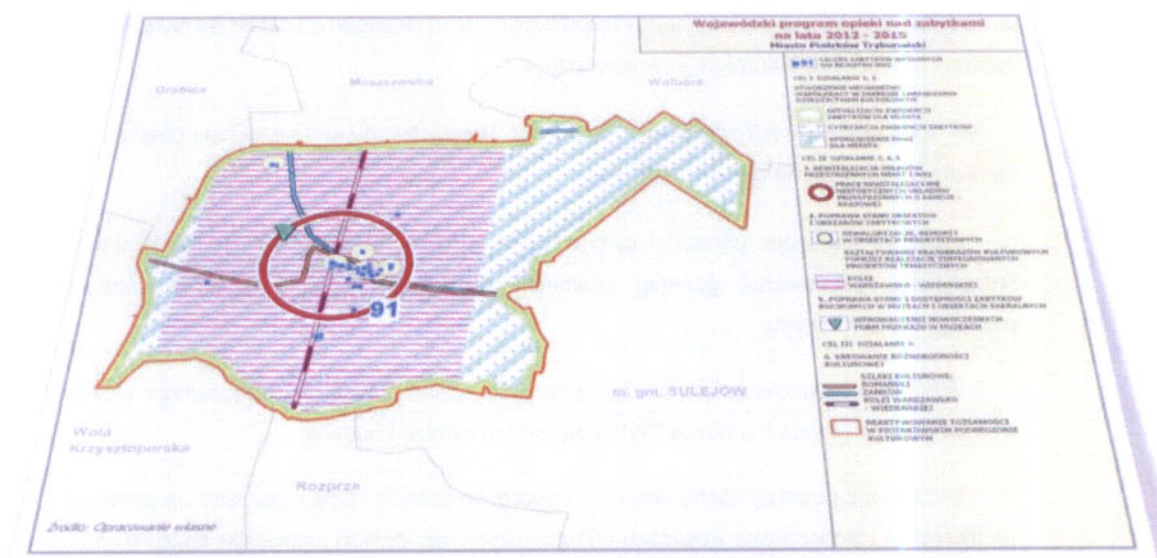
Wskazano na potrzebę wykonania zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w następujących zabytkach w Piotrkowie Trybunalskim: cerkwi

prawosławnej, klasztorze i kościoły oo. Bernardynów, klasztorze i kościoły ss. Dominikanek w Piotrkowie Trybunalskim, klasztorze i kościoły oo. Jezuitów.

Zgodnie z zapisami WPOnZ celowe jest utworzenie pomnika historii w Piotrkowie Trybunalskim.

Zapisy WPOnZ wskazują również możliwość utworzenia następujących szlaków kulturowych: Szlaku Romańskiego (przebiegającego przez Miasto Piotrków Trybunalski – łączącego obiekty w stylu romańskim zlokalizowane na terenie województwa łódzkiego i Kraju, Szlak Zamków, Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej.

Program wskazuje na konieczność reaktywacji tożsamości w piotrkowskim podregionie kulturowym.

Mapa z Wojewódzkiego Programu Opieki nad zabytkami na lata 2012 - 2015

Kolejnym prestiżowym dokumentem samorządu województwa łódzkiego jest Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego w lipcu 2012 roku. Planowana wizja rozwoju województwa łódzkiego uwzględnia kreowanie różnorodności kulturowej oraz umocnienie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Wspieranie oraz inicjowanie mają być działania w zakresie kreowania folkloru i produktów regionalnych.

Opracowana strategia mocno podkreśla konieczność wspólnych działań większych grup partnerskich mających szansę pozyskiwania funduszy w ramach realizacji zintegrowanych projektów rewaloryzacyjnych cennych obszarów zabytkowych.

• Lokalne

Dokumentem odnoszącym się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym jest przede wszystkim opracowywana Strategia Rozwoju Miasta - Piotrków 2020, która podkreśla m. in., iż rewitalizacja jest traktowana jako odpowiedź samorządów na wyzwania demograficzne –w szczególności wobec tzw. „kurczenia się” miast, będącego rezultatem odpływu mieszkańców (i ich podatków) na obszary podmiejskie. Wyznaczona w dokumencie Strefa Funkcjonalna „Śródmieście” wymaga rewitalizacji przestrzennej, społecznej i gospodarczej oraz ożywienia zdegradowanego obszaru centrum miasta, który utracił swoją rangę i wymaga poprawy jakości życia poprzez aktywizację mieszkańców i odtworzenie więzi społecznych.

Obowiązującym dokumentem jest przyjęta Uchwałą Rady Miasta nr XVII/249/07 z dnia 28 listopada 2007r. zmieniona uchwałą nr XXXII/544/08 z dnia 23 grudnia 2008r. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Piotrkowa Trybunalskiego do 2017. Jest to długookresowy program działania, określający strategiczne cele rozwoju społeczno-gospodarczego miasta. Dokument zakłada m. in. aktywną i skuteczną ochronę istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego miasta.

Z przyjętego Uchwałą Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Piotrkowa Trybunalskiego wynika realizacja zintegrowanego pakietu podprojektów rewitalizacyjnych, które w sposób kompleksowy rozwiązują problemy społeczno-gospodarcze zabytkowego obszaru Miasta.

Realizowany Trakt Wielu Kultur nawiązuje do wielokulturowej przeszłości Piotrkowa Trybunalskiego. Projekt, poza renowacją zabytkowej infrastruktury, realizuje również projekty społeczne.

Realizacja projektu obejmuje następujące działania rewitalizacyjne w I etapie :

1. Remont elewacji Wieży Ciśnień - zrealizowany w 2008 roku.
2. Modernizacja budynku Wielkiej Synagogi (Biblioteka Miejska) - zrealizowana w 2010 roku.
3. Rozbudowa ul. Słowackiego na odcinku od nr 23 do Placu Kościuszki - zrealizowana w 2011 roku.
4. Przebudowa ul. Dąbrowskiego wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną - zrealizowana w 2009r.
5. Przebudowa ulic: Pijarska, Łazienna-Mokra, Konarskiego, Krakowskie Przedmieście (na odc. ul. Grodzka – ul. Garncarska) - zrealizowana w 2011r.
6. Przebudowa Placu Czarnieckiego - zrealizowana w 2011 roku.
7. Modernizacja ulicy Zamkowej (na odc. Plac Czarnieckiego – ul. Jerozolimska) wraz z przebudową mostu - zrealizowana w 2010 roku.
8. Rozbudowa systemu monitoringu wizyjnego - projekt zrealizowany w 2008 roku.

w II etapie II:

1. Przebudowa ul. Polskiej Organizacji Wojskowej – zrealizowano w 2014 roku.
2. Przebudowa ul. Farnej – zrealizowano w 2012r;
3. Przebudowa ul. Rycerskiej – zrealizowano w 2013r;
4. Przebudowa ul. Rwańskiej– zrealizowano w 2013r;
5. Przebudowa ul. Starowarszawskiej wraz z mostem – w trakcie realizacji;
6. Remont konserwatorsko - budowlany budynku Ośrodka Działań Artystycznych przy ul. Sieradzkiej 8 – w trakcie realizacji;
7. Remont konserwatorsko - budowlany budynku I Liceum Ogólnokształcącego im. B. Chrobrego przy al. Kopernika 1 – 19 – w trakcie realizacji;
8. Remont konserwatorsko - budowlany budynku Muzeum przy placu Zamkowym 4 – w trakcie realizacji.

Prestżowym dokumentem w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym jest wykonana własnymi siłami (Referatu Architektury i Budownictwa) Gminna ewidencja zabytków Miasta Piotrkowa Trybunalskiego przyjęta zarządzeniem Prezydenta Miasta Piotrkowa Trybunalskiego Nr 61 z dnia 3 marca 2014 r.

str. 14

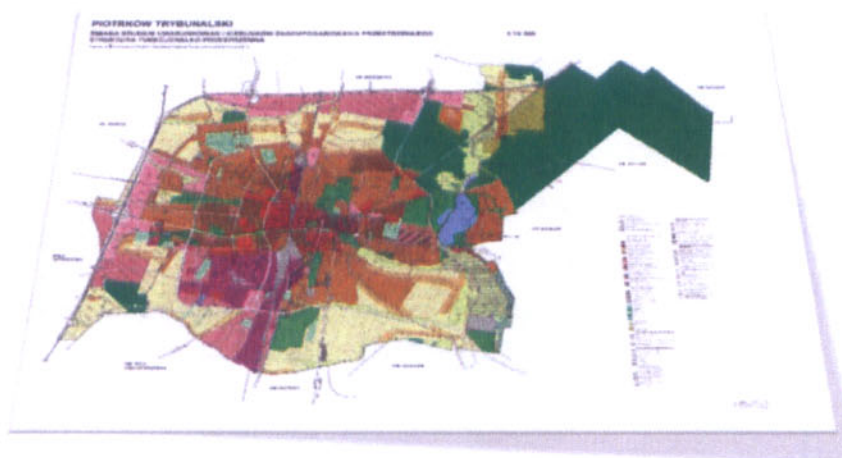

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

KARTA GMINNEJ EWENCJI ZABYTKOWEJ			302/1001
1. TYP: Nowe Miasto - obłęd przeszłości (Działka 2 Staromiejska - Plan Trybunalski wraz z obwodową siecią arteriami uplotnionymi)			2. OBLĘDZIK: Piotrków Trybunalski
3. WZROST: Nowe Miasto - obłęd	4. WZROST: obłęd	5. WZROST: 1888 rok	6. WZROST: Piotrków Trybunalski - w.
7. WZROST: 			8. WZROST: Piotrków Trybunalski - p. 01
			9. WZROST: obłęd
			10. WZROST: 01-00
			11. WZROST: Nowe Miasto
			12. WZROST:
			13. WZROST: 01-00
			14. WZROST: 01-00
			15. WZROST: 01-00
			16. WZROST: 01-00
			17. WZROST: 01-00
			18. WZROST: 01-00
			19. WZROST: 01-00
			20. WZROST: 01-00
			21. WZROST: 01-00
			22. WZROST: 01-00
			23. WZROST: 01-00
			24. WZROST: 01-00
			25. WZROST: 01-00
			26. WZROST: 01-00
			27. WZROST: 01-00
			28. WZROST: 01-00
			29. WZROST: 01-00
			30. WZROST: 01-00
			31. WZROST: 01-00
			32. WZROST: 01-00
			33. WZROST: 01-00
			34. WZROST: 01-00
			35. WZROST: 01-00
			36. WZROST: 01-00
			37. WZROST: 01-00
			38. WZROST: 01-00
			39. WZROST: 01-00
			40. WZROST: 01-00
			41. WZROST: 01-00
			42. WZROST: 01-00
			43. WZROST: 01-00
			44. WZROST: 01-00
			45. WZROST: 01-00
			46. WZROST: 01-00
			47. WZROST: 01-00
			48. WZROST: 01-00
			49. WZROST: 01-00
			50. WZROST: 01-00
			51. WZROST: 01-00
			52. WZROST: 01-00
			53. WZROST: 01-00
			54. WZROST: 01-00
			55. WZROST: 01-00
			56. WZROST: 01-00
			57. WZROST: 01-00
			58. WZROST: 01-00
			59. WZROST: 01-00
			60. WZROST: 01-00
			61. WZROST: 01-00
			62. WZROST: 01-00
			63. WZROST: 01-00
			64. WZROST: 01-00
			65. WZROST: 01-00
			66. WZROST: 01-00
			67. WZROST: 01-00
			68. WZROST: 01-00
			69. WZROST: 01-00
			70. WZROST: 01-00
			71. WZROST: 01-00
			72. WZROST: 01-00
			73. WZROST: 01-00
			74. WZROST: 01-00
			75. WZROST: 01-00
			76. WZROST: 01-00
			77. WZROST: 01-00
			78. WZROST: 01-00
			79. WZROST: 01-00
			80. WZROST: 01-00
			81. WZROST: 01-00
			82. WZROST: 01-00
			83. WZROST: 01-00
			84. WZROST: 01-00
			85. WZROST: 01-00
			86. WZROST: 01-00
			87. WZROST: 01-00
			88. WZROST: 01-00
			89. WZROST: 01-00
			90. WZROST: 01-00
			91. WZROST: 01-00
			92. WZROST: 01-00
			93. WZROST: 01-00
			94. WZROST: 01-00
			95. WZROST: 01-00
			96. WZROST: 01-00
			97. WZROST: 01-00
			98. WZROST: 01-00
			99. WZROST: 01-00
			100. WZROST: 01-00
			101. WZROST: 01-00
			102. WZROST: 01-00
			103. WZROST: 01-00
			104. WZROST: 01-00
			105. WZROST: 01-00
			106. WZROST: 01-00
			107. WZROST: 01-00
			108. WZROST: 01-00
			109. WZROST: 01-00
			110. WZROST: 01-00
			111. WZROST: 01-00
			112. WZROST: 01-00
			113. WZROST: 01-00
			114. WZROST: 01-00
			115. WZROST: 01-00
			116. WZROST: 01-00
			117. WZROST: 01-00
			118. WZROST: 01-00
			119. WZROST: 01-00
			120. WZROST: 01-00
			121. WZROST: 01-00
			122. WZROST: 01-00
			123. WZROST: 01-00
			124. WZROST: 01-00
			125. WZROST: 01-00
			126. WZROST: 01-00
			127. WZROST: 01-00
			128. WZROST: 01-00
			129. WZROST: 01-00
			130. WZROST: 01-00
			131. WZROST: 01-00
			132. WZROST: 01-00
			133. WZROST: 01-00
			134. WZROST: 01-00
			135. WZROST: 01-00
			136. WZROST: 01-00
			137. WZROST: 01-00
			138. WZROST: 01-00
			139. WZROST: 01-00
			140. WZROST: 01-00
			141. WZROST: 01-00
			142. WZROST: 01-00
			143. WZROST: 01-00
			144. WZROST: 01-00
			145. WZROST: 01-00
			146. WZROST: 01-00
			147. WZROST: 01-00
			148. WZROST: 01-00
			149. WZROST: 01-00
			150. WZROST: 01-00
			151. WZROST: 01-00
			152. WZROST: 01-00
			153. WZROST: 01-00
			154. WZROST: 01-00
			155. WZROST: 01-00
			156. WZROST: 01-00
			157. WZROST: 01-00
			158. WZROST: 01-00
			159. WZROST: 01-00
			160. WZROST: 01-00
			161. WZROST: 01-00
			162. WZROST: 01-00
			163. WZROST: 01-00
			164. WZROST: 01-00
			165. WZROST: 01-00
			166. WZROST: 01-00
			167. WZROST: 01-00
			168. WZROST: 01-00
			169. WZROST: 01-00
			170. WZROST: 01-00
			171. WZROST: 01-00
			172. WZROST: 01-00
			173. WZROST: 01-00
			174. WZROST: 01-00
			175. WZROST: 01-00
			176. WZROST: 01-00
			177. WZROST: 01-00
			178. WZROST: 01-00
			179. WZROST: 01-00
			180. WZROST: 01-00
			181. WZROST: 01-00
			182. WZROST: 01-00
			183. WZROST: 01-00
			184. WZROST: 01-00
			185. WZROST: 01-00
			186. WZROST: 01-00
			187. WZROST: 01-00
			188. WZROST: 01-00
			189. WZROST: 01-00
			190. WZROST: 01-00
			191. WZROST: 01-00
			192. WZROST: 01-00
			193. WZROST: 01-00
			194. WZROST: 01-00
			195. WZROST: 01-00
			196. WZROST: 01-00
			197. WZROST: 01-00
			198. WZROST: 01-00
			199. WZROST: 01-00
			200. WZROST: 01-00

W dniu 30 marca 2011 r. Uchwałą Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego Nr VII/124/11 przyjęto Plan Rozwoju Lokalnego dla miasta Piotrkowa Trybunalskiego na lata 2008-2015 /PRL/ zmieniony Uchwałą Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego Nr IX/165/11 z dnia 1 czerwca 2011r., Uchwałą XIX/374/12 z dnia 28.03.2012r., Uchwałą nr XXX/553/13 z dnia 27.02.2013, Uchwałą nr XXXI/598/13 z dnia 27.03.2013r. PRL stanowi kluczowe narzędzie wspierające zarządzanie na poziomie samorządu, a jego podstawowym celem jest zapewnienie koncentracji dostępnych środków finansowych na strategicznych działaniach gminy. Posiadanie Planu Rozwoju Lokalnego jest niezbędnym warunkiem przy ubieganiu się o środki z funduszy strukturalnych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego są: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta Piotrkowa Trybunalskiego (zatwierdzone Uchwałą Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego Nr XIV/297/11 z dnia 30 listopada 2011 r.), obowiązujące Miejskowe Plany zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsze pisemne wzmianki o Piotrkowie Trybunalskim pochodzą z 1217 r. i 1222 r., choć początki osadnictwa na tym obszarze sięgają już VIII w. Z czasów wczesnego osadnictwa, pochodzą legendy świadczące o istnieniu pogańskich miejsc kultu religijnego. Zasiadaniu opisywanego terenu sprzyjało środowisko przyrodnicze. Położenie na Wysoczyźnie Piotrkowskiej w lasach Puszczy Nadpiliczańskiej, w widłach rzek Strawy i Strawki, wzdłuż których istniały podmokłe łąki, stworzyło dogodne warunki obronne dla rozwijającego się ośrodka osadniczego. XIII - wieczne zapisy wymieniają Piotrków jako miejsce sądów książęcych. W pierwszej połowie XIII w. dwukrotnie odbyły się tu zjazdy rycerstwa. Miejski charakter Piotrkowa potwierdza określenie „civitas” użyte przez Władysława Łokietka w królewskim dokumencie z 1313 r., natomiast data lokacji miasta nie jest znana. W XIV w. pozycja polityczna Piotrkowa uległa wzmocnieniu, ponieważ został on stolicą nowoutworzonego powiatu. Wówczas Piotrków przejął funkcje administracyjne i sądownicze Wolborza i Rozprzy, dawnych kasztelani, na pograniczu których był położony. Miasto przeżywało swój rozkwit za rządów Władysława Łokietka, a następnie Kazimierza Wielkiego. Wówczas Piotrków rozbudowano – otoczono murem z bramami Krakowską, Sieradzką i Wolborską oraz fosą. Prawdopodobnie także za Kazimierza Wielkiego wybudowano poza murami miejskimi, niedaleko tzw. Wielkiej Wsi, zamek książęcy. Na jego miejscu w latach 1512-19, za panowania Zygmunta I, królewski budowniczy Benedykt wybudował w obrębie wałów zachowany do czasów współczesnych zamek gotycko – renesansowy - wolnostojącą wieżę mieszkalną. Za budulec posłużyła cegła z ciosowymi, kamiennymi obramieniami gotycko-renesansowymi otworów okiennych i portali, na planie zbliżonym do kwadratu. Ten trzykondygnacyjny budynek posiadał piwnice. W XVI w. zamek był miejscem odbywania się synodów i sejmów o czym wspomina ówczesny poeta Andrzej Krzycki w jednym ze swoich wierszy:

„To miejsce to siedziba warowna senatu
I stąd się oczekuje pokoju, bitew, praw,
Więc słusznie wieżę wielką tak, zwycięski królu,
Zbudował, skąd spoglądać możesz na swój kraj.”

(“Na zbudowaną w Piotrkowie przez króla Zygmunta wieżę, w której zbierają się sejmy Królestwa”).

Kościół farny

Od początku XVII w. wieża znajdowała się w ruinie, zaś w 1657 r., uległa zniszczeniu na skutek oblężenia szwedzkiego. W tym samym wieku ponownie odbudowana. Obecnie w wieży znajduje się muzeum.

Z czasów Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego pochodzą pierwsze murowane kościoły.

Gospodarcza pozycja miasta Piotrkowa ukształtowała się w wyniku położenia na skrzyżowaniu najważniejszych średniowiecznych szlaków handlowych Polski, które zdecydowały o istnieniu komory celnej. Wytoczona przez Piotrków droga na Ruś i Węgry wymuszała na kupcach przejeżdżających przez miasto konieczność płacenia cel.

Przywilej lokacyjny na prawie magdeburskim nadany miastu przez Władysława Jagiellońskiego zakończył okres kształtowania średniowiecznych założeń układu miejskiego i był zarazem początkiem gwałtownego rozwoju miasta za panowania Jagiellonów, zwłaszcza w okresie XIV - XVI w. Schyłek średniowiecza i renesans przyniósł wzrost politycznej rangi Piotrkowa, określanego za Jagiellonów mianem drugiej stolicy kraju. Wzmocnienie pozycji miasta było bezpośrednią konsekwencją politycznych przemian w kraju – unii polsko – litewskiej. Dotychczasowa stolica Polski – Kraków – była zbyt odległa od Litwy, dlatego też dwór królewski często rezydował w Piotrkowie. Wówczas w mieście odbywały się książęce i królewskie zjazdy dzielnicowe, generalne synody kościelne prowincji gnieźnieńskiej, sejmy walne koronne (od 1493 r.). Dlatego też Piotrków odwiedzali ludzie kształtujący polityczną, społeczną i religijną myśl narodową – począwszy od wielkich polityków (A. Frycz Modrzewski), przez pisarzy (J. Kochanowski, M. Rej), a skończywszy na naukowcach (M. Kopernik). Wydarzenia polityczne i liczni goście wymagali obsługi przez lokalną ludność, która dzięki temu bogaciła się. To znalazło wyraz w przestrzennym rozwoju miasta – pod murami miejskimi powstawały przedmieścia, zaś Wielka Wieś sąsiadująca z zamkiem stała się przedmieściem pałaców i magnackich dworów. Poza granicami miasta powstał także folwark Obrytka. Okresowi rozkwitu towarzyszyły też liczne klęski żywiołowe – pożary i epidemie, mimo to wysoka ranga polityczna, gospodarcza i kulturalna Piotrkowa zaowocowała ukształtowaniem się subregionu piotrkowskiego w obrębie historycznej ziemi sieradzkiej. W II połowie XVI w. polskie sądownictwo przeżywało kryzys, zaś w wyniku reformy

utworzono w 1578 r.

w Piotrkowie najwyższy sąd szlachecki – Trybunał Koronny dla Wielkopolski. Trybunały, od których pochodzi nazwa miasta, odbywały się corocznie, nieprzerwanie do 1793 r., w miejskim ratuszu. Ten okres 214 lat nie przyniósł znaczących zmian w rozwoju miasta zwłaszcza, że od 1655 r. Piotrków i okolice były miejscem nieustannych działań wojennych. Pozytywnym akcentem wspomnianych czasów był wiek XVII, kiedy do miasta przybyli zakonnicy – Bernardyni, Dominikanie, Franciszkanie, Pijarzy, Jezuici, lokalizując tu swoje klasztory, a ponadto prowadząc własne szkoły (Pijarzy, Jezuici). W II połowie XVII w. swoją obecność w przestrzeni miejskiej zaznaczyli Żydzi, którzy stworzyli dzielnicę żydowską z synagogą, kirkutem i rynkiem handlowym.

Po rozbiórce Polski w 1793 r. Piotrków znalazł się pod okupacją wojsk pruskich, zaś w 1816 r. pod rządami rosyjskimi. Miasto jednak nadal się rozwijało, o czym zdecydowało poprowadzenie przez Piotrków kolei warszawsko – wiedeńskiej oraz rozwój przemysłu (manufaktura, huty szkła) w końcu XIX w. Po odzyskaniu niepodległości Piotrków pełnił funkcję miasta powiatowego, od 1975 r. miasta wojewódzkiego, zaś współcześnie jest stolicą powiatu.

W układzie przestrzennym miasta możemy odnaleźć cechy osady przedlokacyjnej, która rozwinęła się prawdopodobnie wzdłuż drogi łączącej przeprawę przez rzeki, w postaci wrzecionowatego układu ulic (Rwańskiej, Łaziennej, Mokrej, pierzei Pl. Czarnieckiego). Regularne rozplanowanie miasta średniowiecznego pochodzi dopiero z końca XIII w. Współczesna sylweta miasta charakteryzuje się znacznym rozproszeniem dominant. W części staromiejskiej dominują wieże kościołów, w dawnej Wielkiej Wsi dominantą jest zamek, zaś w części zachodniej miasta – wieża ciśnień. W krajobrazie miejskim Piotrkowa zaznacza się także obecność cerkwi i budynku sądu.

Od początków swojego istnienia miasto Piotrków miało korzystne warunki rozwoju będąc miastem królewskim, co pozwoliło mu się cieszyć wieloma przywilejami. Rezydowanie dworu królewskiego, synody duchowne, sejmy i trybunały, były podstawowymi czynnikami rozwoju. O czasach dawnej świetności świadczą elementy układu urbanistycznego oraz liczne obiekty dziedzictwa kulturowego. Dzięki współczesnemu położeniu komunikacyjnemu na trasach łączących Łódź z Piotrkowem, Katowice z Warszawą, Piotrków stanowi dogodne miejsce dla rozwoju wielu form działalności gospodarczej, w tym także turystyki. Walory okolic Piotrkowa – dolina rzeki Pilicy, zalew Sulejowski, Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych – decydują o atrakcyjności miasta zarówno dla mieszkańców oraz odwiedzających ten historyczny subregion piotrkowski.

Piotrków Trybunalski – Byki. Zamek (XV w.)

WYPIS ZE „SŁOWNIKA GEOGRAFICZNEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO I INNYCH KRAJÓW SŁOWIAŃSKICH”

PIOTRKÓW – w dok. z 1233 r. Petrecow i Petrcov, 1241 Potrcow, 1291 Petrkovia, w języku urzęd. Petrokw, miasto guberialne i powiatowe, nad rzeką Strawą (dopl. Łuciąży, dopl. Pilicy), wśród bezleśnej wyżyny. P. zabudowany po obu stronach linii drogi żelaznej warsz. wiedeń., której stacja odl. 152 w., od st. Granica a 136 w. od Warszawy i 49 w. od Łodzi. Na wschód od linii drogi żel. rozsiadło się miasto właściwe, na zachód dopiero od lat kilkunastu rozwijać się zaczęło przedmieście. Gleba okolic P. jest gliniasto-piaszczysta, powierzchnia falowata. Przy kopaniu fundamentów natrafia się na wyraźne ślady znacznie niższego dawniej poziomu miast; na półtora łokcia pod brukiem dzisiejszym znajdują bruk dawny, na łokieć znowu pod nim drogę faszyną nawożoną. Strawa przepływa przez miasto w północno-wschodniej jego stronie, zaś Strawka (dopływ Strawy) przepływa południową stroną. (...) W trójkącie utworzonym przez linię drogi żelaznej oraz koryta Strawy i Strawki strona zachodnia najwyższej jest wzniesioną, zdrową i dobrze zabudowaną. W bliskości podstawy tego trójkąta, tj. drogi żelaznej, koncentrują się instytucje rządowe; w okolicy wierzchołka trójkąta mieści się stara, ciasna część miasta, przeważnie przez ludność starozakonną zamieszkała i tu skupił się ruch handlowy. Dzielnica południowa (Krakowskie Przedmieście), przebudowana na dawnych błotach i moczarach, złożona przeważnie z domków drewnianych, jest siedzibą mieszczan rolników. Południowo-

wschodnią część miasta zajmuje Wielka Wieś, dzielnica zamieszкана wyłącznie prawie przez najuboższą rzemieślniczo-rolniczą ludność. Szybko rozwijające się przedmieście na zachód drogi żel. warsz.-wiedeń., zamieszkane przez urzędników kolei i ludność koło tejże pracującą, zarówno jak prawie pusta dotąd południowo-wschodnia, granicząca ze stacją towarową część miasta, przedstawiają miejscowości zdrowe, w kierunku których rozwijać się powinno miasto na przyszłość. (...) Z miasta rozchodzą się cztery drogi bite: do Bełchatowa, Łodzi, Tomaszowa i Kielc. Ta ostatnia do niedawna bardzo ożywiona, podupadła znacznie z powodu otwarcia drogi żel. iwangrodzko-dąbrowskiej. Nieruchomości znajdowało się w P. w 1882 r. 564, w czem budowli mieszkalnych 962. (...) Budynki drewniane znajdują się wyłącznie na przedmieściach: we właściwym mieście wyjątkowo się spotykają. (...) Wszystkich zakładów przemysłowych i handlowych w P. jest 732, w tej liczbie przedsiębiorstw gildyjnych 64. Z zakładów fabrycznych istnieją: młyn i tartak parowy, fabryka narzędzi rolniczych, 12 cegielni, piec wapienny, 2 gorzelnie, 4 browary, 2 miodosytnie, 1 fabryka octu, 5 olejarni, 2 farbiarnie, 3 garbarnie, 4 mydlarnie 2 fabryki świec lojowych, fabryki kafli, 4 fabryki wód mineralnych 15 warsztatów stolarskich, 1 tokarnia, 1 warsztat bednarski, 1 kotłarnia, 4 zakłady introligatorskie, 5 magazynów mód, 3 zakłady rękawicznice, 2 fabryki pończoch, 2 warsztaty powroźnicze, 2 blacharskie, 16 mieszanych, 6 wiatraków, 1 bydłobójnia. Nadto wewnątrz lokalów mieszkalnych mieści się przeszło 300 rozmaitych zakładów rzemieślniczych przeważnie krawieckich i szewskich. Handlem prawie wyłącznie zajmują się żydzi(...). Rozwój w P. ścisłym pozostaje związku z przybywaniem władz rządowych. W 1867 r. P. zostaje miastem głównym gubernii. Począwszy od tej chwili wzmaga się ruch budowlany. Umieszczenie licznych władz rządowych, jak rząd gubernialny z kancelaryą gubernatora, kasa gubernalna, komisya włościańska, drukarnia rządowa i redakcja „Gubernialnych Wiadomości” , sprowadza do P. całą falangę, w części krajowej, w części też napływowej ludności urzędniczej. W 1869 r. przybywa do miasta izba skarbowa. W 1871 r. zarząd pocztowy okręgowy na trzy gubernie i wtedy ludność miasta wynosi już 16,945 mk. P. leży śród rozległej wyżyny, sięgającej wokół miasta do 900 stóp n.p.m.,(...) Rozległy naturalny zbiornik wód leśnych tej wyżyny, stanowiło zagłębienie, w którym spotykamy dziś staw Bugaj.(przy drodze z Piotrkowa do Sulejowa). Zbiornik ten posiadał o wiele większy obszar wód niż obecnie. Nad brzegami tego leśnego jeziora mieściło się niewątpliwie grodzisko a przy nim osada a wreszcie dwór książęcy (myśliwski). Jak w Kaliszu i Łęczycy i wielu innych miastach, nastąpiło z czasem przeniesienie osady z mokrej niziny na sąsiednie wyniosłości, na których powstał Piotrków. Położenie w punkcie środkowym między Wielkopolską, Małopolską i ziemią łęczycką, nadało

str. 20

dworowi myśliwskiemu książąt znaczenie politycznego ogniska. Założone w pobliżu klasztory (Sulejów, Witów), sąsiadujące dobra i dwory biskupie (Wolbórz, Pabianice), pomagały do kolonizacji puszczy i dostarczały dworowi książęcyemu odpowiedniego otoczenia i ułatwiały zaspokajanie potrzeb tego dworu. (...) Kazimierz W. zwołał do P. w lutym 1347 r. zgromadzenie, na którym wielkopolscy panowie spisali prawa obowiązujące Wielkopolskę. Prawa te w tymże samym roku, wraz ze statutem małopolskim, zatwierdzone w Wiślicy, za powszechnie obowiązujące ogłoszone zostały. (...) W P. sadzone były sprawy Wielkopolski, Mazowsza i pruskiej szlachty, województw: poznańskiego, kaliskiego, gnieźnieńskiego, brzesko-kujawskiego, sieradzkiego, łęczyckiego, ziemi wieluńskiej, dobrzyńskiej, oraz województw Mazowsza, wcielonych w różnych czasach do Korony: rawskiego, plockiego i mazowieckiego. Kadcyce sądowe w trybunale piotrkowskim rozpoczynały się pierwotnie w poniedziałek po św. Marcinie, a następnie po św. Franciszku Serafickim i trwały do niedzieli kwietnej. Od roku 1775 trybunał rozpoczął swe czynności dnia 1 września. (...) Od 1768 r. trybunał wielkopolski odbywał się na przemian w Kaliszu i w P. co pół roku, po czym były ferye na miesiąc jeden; a następnie udawał się trybunał do Lublina i do Lwowa. (...) Ostatni trybunał odbył się w 1792 r. Oprócz sejmów i trybunałów w P. w miejscowej Farze odbyło się od 1455 do 1628 r. 14 synodów. (...) P. był stolicą jednego z czterech powiatów składających dawne województwo sieradzkie i miał za herb orła białego z tarczą na piersi, wznoszącego się nad brama opatrzona w górze w blanki i trzy wieże. Na bramie była umieszczona litera P, na tarczy wyobrażenie orła, jak to widzimy z pieczęci położonej na akcie na ratuszu w sadzie miejscowym w dniu 25 września 1792 r. ferowanym. Właściwe miasto, dawniej nader szczupłym zamknięte było obrębem, tak że tylko mała część obecnego obszaru, objęta była kamiennym równoległobokiem. Mur ten sięgał czasów Kazimierza W., choć nie za jego panowania w całości ukończony został, gdyż według miejscowego podania królowa Jadwiga dokonała rozpoczętego dzieła, ofiarowawszy na ten cel łańcuch złoty, którego wyobrażenie ku uczczeniu jej pamięci, na tym murze z czarnych nietynkowanych cegieł wyrobione zostało. Mur ten, około 9 łokci wysoki i na sążęń szeroki (...). Najstarożytniejszą świątynią P. jest kościół farny, niewiadomo przez kogo erygowany. Podług świadectwa wizyty ks. Andrzeja Łackiego, kanclerza gnieźnieńskiego, odbytej w 1699 r., istnieć ona miała jeszcze przed 1300 r. (...) Zamek piotrkowski, w którym podczas sejmów rezydowali królowie a następnie mieszkał starosta grodowy, zbudowany był podobno jeszcze przed Kazimierzem Wielkim, który go przebudował i wzmocnił. (...).

Symbole Gminy Miasta Piotrków Trybunalski

Herb

Flaga

Logo

Siedzibą władz Miasta Piotrków Trybunalski jest Piotrków Trybunalski. Miasto Piotrków Trybunalski posiada charakterystyczne znaki będące symbolem lokalnej społeczności i wspólnoty samorządowej. Są nimi herb, flaga i logo.

Herb Miasta Piotrkowa Trybunalskiego jest znakiem prawnie chronionym Uchwałą Nr XI/46/79 Miejskiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 29 października 1979 r. w sprawie przywrócenia do używalności i określenia herbu miasta Piotrkowa Trybunalskiego.

Uchwała określa również sposób jego wykorzystania. Zezwala, aby znajdował się w pomieszczeniach urzędowych i salach posiedzeń należących do Urzędu Miasta oraz miejskich jednostek organizacyjnych, jak również dopuszcza umieszczanie herbu na drukach korespondencyjnych Przewodniczącego Rady Miasta i Prezydenta Miasta. Wykorzystanie herbu dla wszystkich innych celów, zgodnie z uchwałą, wymaga zgody Rady Miasta. Zgody takiej nie potrzebują jednostki organizacyjne Miasta. Osoby, instytucje, stowarzyszenia, firmy które chcą wykorzystać herb miasta w swoich materiałach muszą prosić o zgodę na jego użycie Radę Miasta. Zasada ta nie dotyczy używania logo miasta. Podstawa prawna: Uchwała Nr XI/46/79 Miejskiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 29 października 1979 r. w sprawie przywrócenia do używalności i określenia herbu miasta Piotrkowa Trybunalskiego, zmieniona Uchwałą Nr XVI/281/07 Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego z dnia 28 listopada 2007 r. i Uchwałą Nr XXIV/429/08 Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego z dnia 25 czerwca 2008 r.

DIAGNOZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI

W obrębie Miasta Piotrków Trybunalski występuje unikatowy **zespół urbanistyczny** posiadający rangę krajową: Układ urbanistyczny starego miasta z rynkiem i odchodzącymi od niego uliczkami (obszar wpisano do rejestru zabytków jako dzielnicę staromiejską – plac Trybunalski pod nr: 89-IX-35 z dnia 24.07.1948 i z 01.02.1962 r., oraz układ urbanistyczny - śródmieście, nr rej.: 210 z dnia 14.09.1967 r.) ukształtował się po poł. XIII w., i zachował się do dzisiaj bez większych zmian. Rynek funkcję centrum administracyjnego utracił w II poł. XIX w. gdy rozebrano ratusz. Obecnie na fundamentach ratusza wzniesiono wielofunkcyjny element małej architektury z funkcją dydaktyczną pokazania lokalizacji i zasięgu dawnego ratusza. Przyrynkowe domy były własnością wójta i najbogatszych kupców. Z każdego narożnika placu odchodzą po dwie uliczki, przy których lokowano rzemieślników. Od ich zawodów lub traktów do innych miast otrzymały nazwy: Sieradzka, Rwańska, Szewska, Łazienna, Mokra, Zaścienna, Sucha (obecnie Konarskiego), Grodzka. Plac Czarnieckiego powstał po pożarze miasta w 1819 r. w miejsce ul. Krótkiej i ul. Żydowskiej. Od kościoła farnego na północ ul. Farna, na południe Krakowskie Przedmieście. Przy byłym klasztorze Dominikanów, ul. Dominikańska (obecnie Wojska Polskiego) i prostopadle do niej ul. Rycerska. Całość opasana została w 1362 r. murami obronnymi, których relikty możemy dzisiaj oglądać przy ul. Garncarskiej, Placu Niepodległości, Placu T. Kościuszki. Kamienice przy Rynku i w obrębie starego miasta w wyniku licznych pożarów, zniszczeń wojennych i przebudów posiadają elewacje w większości klasycystyczne, należy je datować na II poł. XIX w., choć w niejednej z nich można odnaleźć starsze detale architektoniczne.

Układ urbanistyczny

Mury miejskie (mury obronne) -pozostałości, ul. Garncarska 2 / Niepodległości / pl. Kościuszki, wpisano do rejestru zabytków pod nr 655 (I) z dnia 04.09.1967, 656 (II) z dnia 8.09.1967 oraz 658 (III) z dnia 9.09.1967b, zostały wzniesione na przełomie XIV/XV wieku otaczały miasto wzdłuż dzisiejszych ul.Stronczyńskiego, Placów Kościuszki i Niepodległości, wzdłuż kościoła i nowego kolegium Jezuitów, dalej ul.Garncarskiej i Zamurowej, przekraczały ul.Wojska Polskiego, obejmując łukiem dawny klasztor i kościół Dominikanów. W murach były trzy bramy: Krakowska w ul.Krakowskie Przedmieście, Wolborska w ul.Starowarszawskiej, Sieradzka w ul.Sieradzkiej. Obwarowania rozbierano sukcesywnie w latach 1817-1910, a kamień i cegła posłużyły do utwardzenia piotrkowskich ulic. Przylegające do zrekonstruowanego w 1948 r. fragmentu muru od strony zach. domy a od strony wsch. zabudowania klasztoru, kościoła, nowego kolegium Jezuitów i dalej plebanii kościoła farnego wzniesione zostały na murze obronnym miasta.

Mury miejskie

Zamek Królewski, siedziba Muzeum, obiekt wpisany do rejestru zabytków pod nr 173-IX-19 z dnia 21.07.1948r. oraz nr 209 z dnia 04.09.1967. W piotrkowskiej tradycji mówi się, że już od średniowiecza istniała tutaj rezydencja książęca, później królewska, gdzie od XIV w. na walnych zjazdach uchwalano prawa i przywileje, więziono Krzyżaków pojmanych po bitwie pod Grunwaldem. Od pocz. XV w. do 1569 r. obradowały tutaj sejmy walne koronne, W 1469 i 1470 r. wielcy mistrzowie zakonu krzyżackiego składali pierwsze hołdy, a postowie czescy ofiarowali koronę królewiczowi Władysławowi. Pierwsze przekazy źródłowe mówiące o zamku pochodzą z 1487 r. Następne od 1511 do 1519 r.

wiążą się z budową poza murami miasta renesansowej rezydencji króla Zygmunta Starego na „Wielkiej Wsi”. Po jego śmierci i przeniesieniu sejmów po 1569 r. do Warszawy, królewska rezydencja zaczęła stopniowo tracić na znaczeniu i popadała w zaniechanie. Zniszczona w czasie „potopu szwedzkiego”, została odbudowana ok. 1690 r. przez starostę piotrkowskiego Michała Warszyckiego. Do rozbiorów Rzeczypospolitej zamek był siedzibą starostów i sądów grodzkich, wykorzystywany sporadycznie przez Trybunał Koronny. Pozbawiony opieki w okresie zaborów popadał w ruinę. Od 1869 r. służył wojskom rosyjskim stacjonującym w Piotrkowie. Rosjanie rozebrali najwyższą, niegdyś reprezentacyjną kondygnację zamku, na pierwszym piętrze urządzili zbrojownię i kancelarię wojskową, na parterze cerkiew prawosławną, w piwnicach garnizonową piekarnię. We wrześniu 1918 r. miejscowi działacze Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego przejęli zamek od austriackich władz okupacyjnych i przystąpili do jego remontu i adaptacji na siedzibę Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Muzeum Krajoznawczego. Oficjalne otwarcie Muzeum nastąpiło 15 października 1922 r. Okres II-ej wojny światowej zamek przetrwał bez zniszczeń. Muzeum upaństwowiono w grudniu 1949 r. W latach 1963-1969 zrekonstruowano wg projektu Wacława Balda drugie piętro zamku, w 1984 r. konserwowano kamieniarkę okien. Zamek typu wieżowego uważany jest za dzieło Benedykta zwanego Sandomierzaninem, nadwornego budowniczego króla Zygmunta Starego - gotycko-renesansowy, zbudowany na rzucie zbliżonym do kwadratu, 18,45 x 20,25 m., z cegły i kamienia, czterokondygnacyjny, z piwnicą, wysokim parterem i dwoma piętrami. Naroża wzmocnione ciosami z piaskowca. W przyziemiu niewielkie okna piwniczne. Poczynając od parteru okna dwudzielne, których rozmiary rosną wraz z wysokością pięter aż do okazałych rozmiarami okien trójdzielnych drugiego piętra. Okna ozdobione kamiennymi, gotyckorenesansowymi, obramieniami i portalami (zachowanymi na parterze i pierwszym piętrze) z widocznym podobieństwem do detali architektonicznych pochodzących z tego okresu na Wawelu w Krakowie. W elewacji południowej umieszczono w okresie międzywojennym kamienną płaskorzeźbę z wyobrażeniem orła jagiellońskiego. W przyziemiu elewacji północnej główne wejście do wieży obwiedzione arkadowym, kamiennym portalem. Obok podobne wejście do piwnic. Zamek nakryty czterospadowym dachem namiotowym. Na szczycie cokolik z masztem. Piwnice sklepione kolebkowo, od strony zachodniej pomieszczenie z zewnętrznym wejściem, stąd przejście do korytarzyka posiadającego bezpośrednią komunikację z klatką schodową. Od głównego wejścia do zamku do „sieni” parteru prowadzą kamienne schody. Tam, w ościeżu wschodniego okna graffita, być może więzionych w XVI wieku podsądnych.

str. 25

Wśród napisów można odczytać: Mikołaj Odrzywolski 1581, Roch Sierakowski 1565 oraz wiele innych. Z dawnego wystroju wewnątrz zachowały się na pierwszym piętrze wczesnorenesansowe odrzwia i barokowe nadproże ozdobione kartuszami z herbem Awdaniec i literami: MW MK SP (Michał Warszycki, Miecznik Koronny, Starosta Piotrkowski), oraz fragmenty bogato zdobionych portali i nadproży w otworach prowadzących z sieni do dawnych komnat królewskich.

Zamek królewski

Zamek w Bykach wpisany jest do rejestru zabytków pod nr 156-IX-2 z dnia 2.05.1947 r. oraz nr 181 z dnia 16.09.1967 r. wraz z parkiem wpisanym do rejestru pod numerem 288 z dnia 31.08.1983r. Byki, dawniej wieś, obecnie ptn. część miasta, wzmiankowana w źródłach od początków XV w., siedziba rodu Jaxa Bykowskich. Data budowy zamku nie jest znana a przekazy źródłowe datujące budowę na rok 1604 dotyczą raczej rozbudowy zamku przez Jana Stanisława Bykowskiego, wojewodę sieradzkiego. Zamek zbudowany na rzucie wydłużonego prostokąta o kierunku ptn. - pld. z niewielkimi ryzalitami w części środkowej. Na narożniku ptn.- wsch. flankuje go baszta, stanowiąca obecnie zakończenie budynku, bowiem ostatnie jego pomieszczenia uległy zniszczeniu. Podobnie stało się na pld. krańcu budynku, tak, że obecna ściana szczytowa jest dawną ścianą działową. Od pld. krańca elewacji wschodniej przylega doń kaplica. Budowla jest dwukondygnacyjna, część środkowa i baszta północna trzykondygnacyjna. Na uwagę zasługują renesansowe obramienia okien i portale. Zamek obecnie jest siedzibą Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

str. 26

Zamek w Bykach

Przy ul. Słowackiego znajduje się **kościół p.w. Matki Boskiej Anielskiej i św. Krzyża oraz klasztor oo. Bernardynów**. Kościół wpisany jest do rejestru zabytków pod nr 176-IX-22 z dnia 24.07.1948 oraz nr 203 z dnia 07.04.1967r. Klasztor natomiast wpisany jest do rejestru zabytków pod nr 177-IX-23 z dnia 24.07.1948 r. oraz nr 204 z dnia 07.04.1967r. Zespół klasztorny położony poza obrębem starego miasta, na wzniesieniu zwanym kiedyś Łysą Górą, bronił dostępu do miasta od strony zachodniej (przez Bramę Sieradzką). Założenie wzniesione w latach 1640-1643, zostało zniszczone przez Szwedów w latach 1656-1657, odbudowane do 1694 r. Po kasacie zakonu w 1864 r. w klasztorze umieszczono m.in. archiwum gubernialne, drukarnię, mieszkania. Klasztor odzyskał swą pierwotną funkcję po powrocie zakonników do miasta w 1922 r. Wystrój kościoła jest jednolity stylowo, barokowy, z ok. po XVIII w. przypisywany Gotfrydowi Sztekel. Ołtarz główny z 1758 r., trójosiowy, z rzeźbą Chrystusa na Krzyżu z 1646 r. Na uwagę zasługuje barokowa ambona, balustrada chóru muzycznego i prospekt organowy z wykonanymi w 1902 r. przez Jana Szymańskiego w Warszawie organami. Wejście do zakrystii obramione portalem z 1668 r. zwieńczonym tarczą z herbem Nałęcz, rodziny Starczewskich, fundatorów kościoła i klasztoru. Na zachód od klasztoru pozostałości dawnego ogrodu klasztorного, obecnie skwer miejski.

*Kościół p.w. Matki Boskiej Anielskiej
i św. Krzyża oraz klasztor oo. Bernardynów*

W klasztorze Ojców Bernardynów Podwyższenia św. Krzyża mieści się **Sanktuarium Matki Bożej Piotrkowskiej**. Historia Cudownego Obrazu sięga początków powstania kościoła. Namalował go diakon z klasztoru oo. Bernardynów w Przyrowie. Obraz powstał w 1625 roku i od tamtego czasu znajduje się w bocznym ołtarzu bernardyńskiej świątyni. W sierpniu 2002 roku Ojciec Święty Jan Paweł II w Kalwarii Zebrzydowskiej pobłogosławił złote korony do Cudownego Obrazu Matki Bożej Piotrkowskiej. Korony zostały uroczystie nałożone przez Abpa łódzkiego Ks. Władysława Ziółka w niedzielę 1 czerwca 2003 r.

Cudownego obraz
Matki Bożej Piotrkowskiej

Zespół klasztorny jezuitów, ul. Piłarska 2-4, w skład którego wchodzi: kościół p.w. św. Franciszka Ksawerego, wpisany do rejestru zabytków nr 180-IX-26 z dnia 24.07.1948 r. oraz nr 207 z dnia 04.09.1967 r. Zaprojektowany przez J.I. Delamars' a, barokowy, budowany w latach 1701-1727. Położony na południe od rynku kompozycyjnie zamyka ul. Konarskiego. Wyposażenie wnętrza barokowe, wykonane przez snycerzy i rzeźbiarzy zakonników jezuitów: Ignacego Bartsch' a ze Śląska, Ferdynanda Kiltz' a, Wolfganga Wimmera, Mateusza Makowskiego.

Kościół to jednocześnie **Sanktuarium Matki Bożej Trybunalskiej Patronki Polskich Parlamentarzystów**, które jest miejscem modlitwy za sprawującymi władzę. Przedmiotem kultu jest słynący łaskami obraz Matki Bożej Pocieszenia, zwanej też Trybunalską.

Obraz Matki Bożej Pocieszenia,
zwanej też Trybunalską

Kościół p.w. św. Franciszka Ksawerego

Stare Kolegium - stare kolegium (klasztor), nr rej.: 653 z 04.09.1967 (przy ul. Pijarskiej) powstało z połączenia i rozbudowy dwóch kamienic zakupionych przez Jezuitów prawdopodobnie w 1692 r. W 1706 r. otworzono w nim szkołę. Jednopiętrowy budynek posiada częściowo zachowane sklepienia kolebkowe. Budynek zniszczony przez pożar w 1731 r. został odbudowany i rozbudowany w 1736 r. W latach 1813- 1816 pełnił funkcję składu medykamentów przy szpitalu wojskowym. Wyremontowany w 1828 r. ponownie pełnił funkcję szkoły. Od 1864 r., po supresji Pijarów, był plebanią kościoła p.w. św. Franciszka Ksawerego. Po roku 1892 i ponownym remoncie pełni do dzisiaj funkcję szkoły (I LO).

Zespół klasztorny jezuitów

Nowe Kolegium - ob. LO, wpisane do rejestru nr 179-IX-25 z dnia 24.07.1948 r. oraz nr 208 z dnia 04.09.1967 r. budowę rozpoczęto w 1754 r. dzięki dotacjom Marianny Dzieduszyckiej, koniuszyny koronnej i Jana Klemensa Branickiego, kasztelana krakowskiego. Niewykończony gmach w 1769 r. zajęły wojska rosyjskie walczące z konfederatami barskimi. W latach 1813- 1816 budynek pełnił funkcję szpitala wojsk rosyjskich. W 1817 r. po rozbiórce bramy Krakowskiej, przylegającej od wschodu do budynku, dobudowano bursę i zamknięto dziedziniec szkolny, zaś gmach wzmocniono narożnymi skarpami. W 1833 r. szkołę odebrano zakonnikom i przemianowano na gimnazjum rządowe.

Kościół farny p.w. św. Jakuba wpisany do rejestru zabytków nr 169-IX-15 z dnia 21.07.1948 oraz 200 z 04.09.1967 wraz z plebania wpisana pod nr 654 z dnia 04.09.1967 r. Kościół Gotycki z barokowymi kaplicami i hełmem wieży oraz neogotyckimi przekształceniami, wzniesiony został przed rokiem 1400. W latach 1456-1628 był miejscem synodów kościelnych. Plac przy kościele, pierwotnie większy, był pierwszym piotrkowskim cmentarzem. Zamknięty ostatecznie w latach 1875-78 w związku z regulacją miasta i poszerzeniem okolicznych uliczek. Istotnym elementem zespołu jest barokowa plebania (z przekształceniami), Od strony południowej i wschodniej wsparta na odcinku dawnego muru obronnego miasta. Wzniesiona w 1754 r. z fundacji proboszcza Macieja Mostowskiego, stanowiła rezydencję prezydentów Trybunału Koronnego. W latach 1813-1816 mieściła się w niej szkoła prowadzona przez Pijarów, w czasie Powstania Listopadowego zamieniona została na szpital wojsk polskich.

Kościół farny w. św. Jakuba i plebania

Przy ul. Rycerskiej znajduje się **kościół rektorski p.w. Matki Boskiej Śnieżnej, dawniej Kościół i klasztor Dominikanek**. Budowę kościoła i klasztoru rozpoczęto w 1627 r. Oparto go o mur miejski (od strony pl. T. Kościuszki). W 1648 r. wielki pożar zniszczył świeżo wzniesione zabudowania. Następne zniszczenia to okres „potopu szwedzkiego”. Odbudowę kompleksu ukończono w 1673 r., a wyposażenie kościoła (ołtarze) poświęcono w 1685 r. Dzisiejszy wygląd zabudowań, dostosowanie wnętrza do funkcji szkoły zawdzięczamy Feliksowi Nowickiemu, według projektu którego przebudowano kościół w roku 1882. Klasztor przebudowano na internat dla dziewcząt. Kościół jednonawowy, wewnątrz sklepione kolebkowo z lunetami i gurtami. W ścianie południowej dwa przejścia, do zakrystii i prowadzące do krużganków. Ołtarz główny z 1755 r., w nim elementy wcześniejszego z 1684 r., z obrazem Matki Boskiej Śnieżnej z przełomu XVII/XVIII w. Na uwagę zasługuje rokokowa ambona z 1767 r., XVII w. krucyfiks umieszczony na belce tęczowej i XVII w. kartusze herbowe na sklepieniu nawy głównej, zapewne dobroczyńców klasztoru i kościoła, Abdank, Pobóg, Junosza, Jelita. W krużgankach klasztoru widoczne polichromie - 17 malowideł powstałych ok. 1676-1689 r. Zamalowane w 1869 r., i odsłonięte w roku 1953. Na uwagę zasługuje też budynek klasztoru stanowiący zachodnie skrzydło zespołu z barokowymi szczytami i malowniczą elewacją od strony zachodniej. Kościół p.w. MB Śnieżnej (rektorski), nr rej.: 174-IX-20 z dnia 21.07.1948 r. oraz 205 z dnia 09.09.1967 r. - klasztor, ob. zakład wychowawczy, nr rej.: 175-IX-21 z dnia 21.07.1948 oraz 206 z dnia 09.09.1967r., plebania nr rej.: 675 z dnia 12.09.1967r.

kościół p.w. Matki Boskiej Śnieżnej i klasztor Dominikanek

Kościół ewangelicko - augsburski i przylegający do niego czworobok budynków byłego aresztu śledczego przy ul. Rwańskiej, Wojska Polskiego i Rycerska, to dawny kościół, klasztor i kolegium Pijarów. Kościół wpisano do rej nr 659 z dnia 09.09.1967 r.- klasztor nr rej. 660 z dnia 09.09.1967r. Pijarzy przybyli do Piotrkowa w 1674 r. i osiedlili się w otrzymanej od Stanisława Jaxa Bykowskiego kamieniczce przy ul. Rwańskiej. Urządzili w niej kaplicę i otworzyli szkołę, która w XVIII w. konkurowała z kolegium prowadzonym przez Jezuitów. Kasata zakonu w 1864 r. przerwała bezpowrotnie działalność duszpasterską i dydaktyczną Pijarów w Piotrkowie, których wychowankami byli m.in. Stanisław Małachowski, Jan Nepomucen Kossakowski (pamiętnikarz), Tomasz Tymowski (poeta) oraz posiadający w Piotrkowie swoje ulice, Stanisław Konarski, Kazimierz Stronczyński. Budynki klasztoru i kolegium, przez kilkakrotne przebudowy i adaptacje do funkcji więzienia, pozbawione zostały zewnętrznych cech budowy barokowych, przetrwały one we wnętrzach. W zespole najlepiej zachował się jednonawowy kościół zbudowany w latach 1689-1718. Bryła kościoła częściowo zmieniona w 1824 r. i pod k. XIX w., gdy do elewacji frontowej dobudowano dwie wieżyczki i przekształcono fasadę wieńcząc ją półkolistym szczytem.

Zespół Kościoła ewangelicko – augsburskiego

Kościół parafialny p.w. św. Jacka i św. Doroty Panny i Męczennicy, z pozostałości zabudowań klasztornych d. Dominikanów zlokalizowany jest przy ul. Wojska Polskiego. Gotycką budowlę wzniesiono z fundacji Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego w latach 1331-1340. W końcu XIV w. z fundacji królowej Jadwigi

str. 32

włączony został z otaczającym go obwodem warownym w obręb odbudowanych po pożarze murów miasta. Obok kościoła dzwonnica z dzwonem z 1615 r.

Kościół parafialny p.w. św. Jacka i św. Doroty Panny i Męczennicy

Kościół p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny przy ul Krakowskie Przedmieście ufundowany w 1373 r. przez starostę sieradzkiego Jana Kmitę. Wpisany do rej nr A/36 z dnia 22.05.2007 r. Położony poza murami obronnymi miasta w trakcie wieków kilkakrotnie palony i przebudowywany, ostatnia przebudowa w 1900 r., zatracił cechy gotyku. Zbudowany na niewielkim wzniesieniu, orientowany, posiada od strony zachodniej przybudówkę z wejściem. Otacza go teren pełniący niegdyś funkcję cmentarza, na którym, jak głosi podanie chowano skazanych wyrokiem Trybunału Koronnego. Wyposażenie kościółka w większości barokowe. Ołtarz główny p.w. Matki Boskiej z Dzieciątkiem, w nim obraz z ok. poł. XVIII w. Godne uwagi są gotyckie rzeźby przyścienne Matki Boskiej z Dzieciątkiem, św. Barbary i św. Katarzyny. Pozostałością cmentarza są tablice epitafijne z XVII-XIX w. na elewacji kościoła i murze ogrodzeniowym oraz nagrobek.

Kościół p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny

Katedralna Cerkiew Prawosławna p.w. Wszystkich Świętych przy ul. Słowackiego wpisana do rej nr 265 z dnia 07.10.1976 r., zbudowana w latach 1844-1847 jako niewielki obiekt na planie krzyża greckiego „w guście bizantyjskim” wg. projektu A. Gołońskiego. Gdy Piotrków został stolicą guberni cerkiew rozbudowano, w latach 1868-1870, wg projektu J.W. Sztrema. Dobudowano nawę z wieżą, przedłużono ramiona krzyża. We wnętrzu ikonostas z ok. 1848 r., szereg ikon i obrazów z przełomu XIX/XX wieku.

Cerkiew Prawosławna

str. 34

Dawna synagoga. Gmina żydowska powstała w Piotrkowie na mocy przywileju króla Jana III Sobieskiego z 1679 r. Synagogę, drewnianą, zbudowano w 1689 r., w 1740 r. uległa zniszczeniu. Obecną, ufundowaną przez Mojżesza Kocyna, zbudowano w latach 1791-1793. W poł. XIX w. została przebudowana i rozbudowana przez wysunięcie elewacji zachodniej. W czasie II-ej Wojny Światowej spalona i zdewastowana. W latach 1964-1966 wyremontowana i zaadoptowana dla potrzeb Biblioteki Publicznej. Za synagogą teren czynnego w latach 1689-1795 cmentarza żydowskiego, zniszczonego przez Niemców. Jest to miejsce masowych egzekucji ludności żydowskiej zgromadzonej w pierwszym na ziemiach polskich Getcie utworzonym w październiku 1939 r. Obok synagogi budynek dawnej szkoły żydowskiej, ufundowany w 1765 r. przez Herna Piotrkowera. Na parterze mieściły się sale lekcyjne, na piętrze pomieszczenia sądu rabinackiego i zarządu gminy. Tam zachowany fragment polichromii ściennej namalowanej w 1931 r. przez Pereca Wilenberga - lwy podtrzymujące tablice z dziesięcioma przykazaniami Mojżesza. Na mocy porozumienia z Gminą Żydowską Synagoga została w 2000 r. zakupiona przez Gminę Piotrków Trybunalski. Synagoga „Duża” została wpisana do rej nr 661 z dnia 11.09.1967r. - synagoga „Mała” (d. szkoła żydowska), nr rej. 662 z dnia 11.09.1967 r.

Mała i duża dawna synagoga

Stacja kolejowa powstała w połowie XIX w na trasie Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. Stacja zbudowana pierwotnie na peryferiach miasta obecnie wraz z sąsiadującym dworcem autobusowym stanowi ściśle centrum komunikacyjne Piotrkowa Trybunalskiego.

Dworzec kolejowy pierwotnie symetryczny później wzbogacony o wiatę peronową a na przełomie lat 70/80 XIX w. dodatkowo o skrzydło północne przeznaczone do obsługi podróżnych. Obiekt po gruntownym remoncie, wpisany do rej. zab. nr A-440 z dnia 18.05.1995 r.

Stacja PKP

Na uwagę zasługuje **parowozownia** osobowa i towarowa, użytkowana obecnie po części przez kolej ale również przez inne firmy.

Parowozownia towarowa

Charakterystycznym elementem i dominantą w ul. Słowackiego jest **wieża ciśnień**. budowana w latach 1926-1927, w stylu neoklasycystycznym według projektu inż. Władysława Leszka Horodeckiego wolnostojąca wieża otoczona jest drzewami -

pozostałość po dawnym ogrodzie kolejowym. Założona na planie koła, wzmocniona z trzech stron przyporami posiada elewację podzieloną na trzy części. W przyziemiu, wysoki, gładki cokół, część środkowa z prostokątnymi, wąskimi oknami ułożonymi wzdłuż biegu wewnętrznej klatki schodowej, część górna posiada wieniec okien oddzielonych od siebie pojedynczymi i podwójnymi pilastrami. Na gzymsie dolnym kartusz z herbem Piotrkowa otoczony liśćmi akantu. Nad gzymsem wieńczącym gładki mur attyki przykryty namiotowym dachem.

Wieża ciśnień

Przy ul. Słowackiego znajduje się **gmach Sądu** obecnie Okręgowego i Rejonowego, wybudowany na planie podkowy w 1909 r. wg. projektu Feliksa Nowickiego. Korpus główny z dziedzińcem i fontanną pośrodku. Elewacje opilastrowane. Na osi fasady ryzalit zwieńczony tympanonem i balustradą. Wejście ujęte dwoma kolumnami. W skrzydle wschodnim, wejście od ul. Toruńskiej, ma swoją siedzibę Archiwum Państwowe, utworzone w 1919 r. jako jedno z pierwszych w niepodległej Polsce.

Gmach Sądu

Przy Pasażu Rudowskiego 4, usytuowany jest **eklektyczny pałac**, o bogatym wystroju architektonicznym, zbudowany w 1899 r. dla Karola Rudowskiego, wpisany do rej. Pod numerem 276 z dnia 27.03.1979 r., obecnie siedziba Państwowej Szkoły Muzycznej.

Eklektyczny pałac

Dawny **Dom Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Rzemieślników i Handlujących Miasta Piotrkowa** obecnie Miejski Ośrodek Kultury, zlokalizowany przy al. 3 Maja 12. Zbudowany w l. 1912-1913 wg. projektu Feliksa Nowickiego w stylu neobarokowym, w kształcie litery H. Wpisany do rej nr A-447 z dnia 16.06.1995r.

*Dawny
Dom Rzemieślników*

Budynek hali targowej znajdujący się przy ulicy Targowej 1, wybudowany w latach 1925-1927, projektu Władysław Horodeckiego. Jest to budynek ekletyczny, posiadający trzy kondygnacje o powierzchni 6000 m2. Uwagę przykuwają rzeźby zdobiące fasadę

str. 38

wykonane przez Zygmunat Otto z Warszawy według projektów Jana Roszko pochodzącego z Krakowa. Nad wejściem głównym umieszczona jest najbardziej okazała z tych rzeźb – przedstawiająca Hermesa, greckiego boga, opiekuna kupców. Na znajdującej się za jego plecami płaskorzeźbie znajduje się herb miasta. Obecnie hala spełnia nadal swoją pierwotną funkcję. Znajdują się tu obiekty handlowe, usługowe oraz magazynowe. W otoczeniu hali we wtorki i piątki odbywa się targ.

Hala targowa

Przy **ul. Farnej 8** znajduje się jedna z najstarszych piotrkowskich kamieniczek. Wpisana do rej nr 668 z dnia 12.09.1967r.

Kamienica Farnej 8

Kamienica Nr 1 przy zachodniej pierzei Rynku stoi na miejscu dwóch starszych, z których w narożnej od 1673 r. do k. XVIII w. mieściła się poczta.

W kamienicy Nr 2 można zobaczyć ślady podcieni, sklepioną sień i klatkę schodową, którą oświetla nadbudowana na dachu latarnia.

Kamienica Nr 3 na rogu północnej pierzei Rynku i ul. Rwańskiej z apteką należącą niegdyś do Jana Karola Hildebrandta i Michała Rawity Witanowskiego posiada obszerne piwnice. Do końca XVIII w. przechowywano w nich wino i miody. We wnętrzu zachowany belkowany strop z datą: 1786.

We wschodniej pierzei, bokiem do Rynku kamienica, **Plac Czarnieckiego 10**, z bogato zdobioną elewacją z przełomu XVIII/XIX wieku, siedziba Oddziału PTTK.

Kamienica Nr 7, stoi w miejscu dwóch wcześniejszych domów, które były własnością ostatniego starosty piotrkowskiego Jana Przyłuskiego. W okresie powstania styczniowego przetrzymywano w niej i sądzono pojmanych powstańców.

Kamienica Nr 8, zwana Wójtowską, posiada wąskie, sklepione sienie, klatkę schodową oświetloną latarnią, drewniane ganki na dziedzińcu wewnętrznym.

Przy ul. Grodzkiej, prowadzącej niegdyś do Bramy Wolborskiej i na trakt do Warszawy, **kamienica Nr 4**, z ciekawą, neorenesansową elewacją, zdobioną medalionami, przedstawiającymi prawdopodobnie podobizny dawnych właścicieli.

Na rogu południowej pierzei Rynku i ul. Konarskiego **kamienica Nr 9**, na parterze której zachowały się sklepienia z XVIII w.

Kamienica Nr 10, zbudowana została w miejscu dwóch starszych kamieniczek. Na parterze zachowane XVIII w. sklepienia, sklepiona, wąska sień prowadzi do Kawiarni „Pod Ormianinem” lub na malowniczy, wewnętrzny dziedziniec z kolumnadą i galeryjkami.

Kamienica Nr 12, z zachowanymi na parterze sklepionymi pomieszczeniami była dawniej gospodą. Od strony ul. Łaziennej Mokrej zachowały się wejścia do piwnic zwane szyjami, którymi spuszczano do wnętrza beczki.

W narożniku ulic Łaziennej Mokrej i Szewskiej kamienica gdzie według legendy królowa Bona ukrywała swoje skarby i gdzie napali ją zbrojcy. Na parterze sklepienia kolebkowe z lunetami i bogatą dekoracją.

Przy ul. Żeromskiego **Park im. księcia Józefa Poniatowskiego**. Wpisany do rejestru nr 373 z dnia 10.11.1986 i z dnia 10.11.1993 r. Założony w 1916 r. wg projektu Józefa Skrobanka. Domek ogrodnika i inne nieistniejące dzisiaj budynki projektował Stefan Mazurowski. Sadzonki drzew i krzewów zgromadzono dzięki darom z ogrodów Wiednia i Budapesztu oraz od właścicieli okolicznych majątków ziemskich. W roku 1927

str. 40

powiększony o ogród botaniczny. Zakomponowany jako ogród geometryczny posiada rzadkie okazy drzew korkowego, cierniowego, krzewy magnolii. Uzupełnieniem kompozycji są dwa głazy pamiątkowe poświęcone T. Kościuszcze i H. Sienkiewiczowi. W konkursie organizowanym corocznie przez Ministerstwo Kultury park otrzymał w 1996 r. srebrny medal za zasługi w ochronie i pielęgnacji zabytkowych ogrodów i parków.

Park Poniatowskiego

Cmentarz prawosławny i rzymskokatolicki założono w 1830 r., ogrodzono wspólnym murem w 1860 r. a w 1871 r. obsadzono drzewami wraz z prowadzącą do nich od miasta aleją (ul. Cmentarna). Są one rejestracją „Piotrkowa Gubernialnego”. Znajdujemy tu nagrobki carskich urzędników, żołnierzy walczących z powstańcami 1863 r., powstańców styczniowych, znanych rodzin ziemiańskich, obywateli miasta Piotrkowa, zasłużonych nie tylko dla historii regionu. Są tu cenne przykłady rzeźby nagrobnej wykonane w miejscowym warsztacie dwóch pokoleń rodziny Karbowskich i znanych warszawskich warsztatów i pracowni rzeźbiarskich: J. Norblina (kaplica grobowa Juttnerów, kw.41), J.F.Cenglera (nagrobek Kańskich, kw.59), A. Pruszyńskiego (nagrobki Skibińskich, kw.10, Strzednickich, kw.11), H. Żydoka (nagrobki Gampfa, kw.4, Mianowskich, kw.9, Kossowskich, kw.56), P. Pleckiego (nagrobki Soczków, kw.5, Chyliczkowskich, kw.5), N. Nowakowskiego (nagrobek Saryusz-Wolskich, kw.9) i innych. Na wielu nagrobkach odczytać można wierszowane epitafia zaczerpnięte z wierszy m.in. Kochanowskiego, Norwida, Konopnickiej.

Cmentarz prawosławny

Cmentarz ewangelicki

Następną działkę zajmuje cmentarz ewangelicki. Założony w 1873 r. Można na nim znaleźć nagrobki z końca XVIII w. i pocz. wieku XIX (zostały przeniesione z nieistniejącego dzisiaj „starego” cmentarza ewangelickiego w obrębie ul. Reymonta 4 - Aleje 3-go Maja 26) i dużą kwaterę wojenną z I-szej wojny światowej.

Cmentarz rzymskokatolicki

Przy ul. Partyzantów **cmentarz wojenny**, gdzie pochowano żołnierzy z I-szej wojny światowej i żołnierzy Wojska Polskiego poległych w obronie Piotrkowa w 1939 roku. Przy nim cmentarz rzymskokatolicki „nowy” założony w 1890 r. i powiększany do chwili obecnej. Na nim kwatery powstańców styczniowych, legionistów, pozostałości kwatery wojennej z I-szej wojny światowej, mogiły zbiorowe ofiar terroru hitlerowskiego i pomniki charakterystyczne dla sztuki cmentarnej k. XIX w. i 20-lecia międzywojennego.

*cmentarz
Wojenny*

Przy ul. Spacerowej pod numerem 95 cmentarz żydowski, założony w 1792 r. (obecna część północna cmentarza), powiększany kilkakrotnie od 1867 do 1930 roku. Jest jednym z lepiej zachowanych **cmentarzy żydowskich** w Polsce środkowej. Przetrwaly na nim macewy, pomniki nagrobne od XVIII w. po czasy współczesne. Są one przedzielone dużymi, zbiorowymi mogiłami ofiar terroru hitlerowskiego z lat 1939-1942.

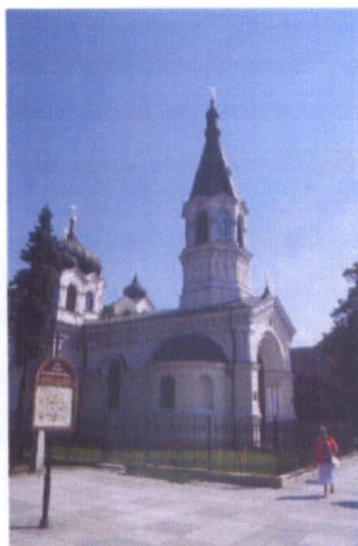

Cmentarz żydowski

Wyróżniającym elementem kulturowym Piotrkowa Trybunalskiego jest Trakt Wielu Kultur posiadający charakterystyczne logo, stanowiący nie tylko zintegrowany projektu rewitalizacji zabytkowej części miasta, ale również oznakowany i promowany produkt turystyki kulturowej, obrazujący wielokulturowość Piotrkowa, będący wizytówką trybunalskiego grodu. Bogactwo zabytków znajdujących na

trasie liczy 30 obiektów. Zgodnie ze swoją nazwą trakt prezentuje zróżnicowane kultury współtworzące dzisiejszy Piotrków - rosyjską, żydowską, luterańską czy filmową. Poznanie każdej z nich umożliwiają wydane przewodniki, ulotki i materiały promocyjne. Trasa Traktu prowadzi od dworca kolejowego (dawnego dworca Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej), poprzez Wieżę Ciśnień, Cerkiew Prawosławną, budynek sądu, klasztor oo. Bernardynów, ss. Dominikanek, mury obronne, Stare Miasto, Kościoły Ewangelicko-Augsburski, oo. Jezuitów, Farny, Instytut Badań nad Parlamentaryzmem, Zamek Królewski a na Wielkiej Synagodze (Miejska Biblioteka Publiczna) skończywszy. Celem projektu jest ożywienie gospodarcze i społeczne zdegradowanego obszaru miasta poprzez renowację substancji architektonicznej, poprawę dostępności komunikacyjnej, zwiększenie atrakcyjności obszarów miejskich dla inwestorów lokalnych i zewnętrznych. Rekonstrukcja elewacji zabytkowych budynków, rewaloryzacja nawierzchni ulic, urządzenie zieleni miejskiej i elementów małej architektury znacznie podnosi standard przestrzeni publicznych oraz walory architektoniczne miasta. Wdrożenie projektu powoduje wyeksponowanie reprezentatywnych walorów dziedzictwa kulturowego miasta.

Trakt Wielu Kultur

Zabytki zamieszczone w Gminnej ewidencji zabytków Gminy Miasta Piotrkowa Trybunalskiego

Zabytki zamieszczone w ewidencji przyjętej zarządzeniem Prezydenta Miasta Piotrkowa Trybunalskiego Nr 61 z dnia 3 marca 2014 r. podlegają ochronie konserwatorskiej.

WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH ORAZ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY MIASTA PIOTRKOWA TRYBUNALSKIEGO							
identyfikator	miejsowość	obiekt	ulica	nr	nr obszaru AZP	nr st. na obszarze AZP	nr st. w miejscowości
1	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski / Szewska 1	1			
2	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski / Sieradzka 2	2			
3	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski / Rwańska 1/3	3			
4	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski	4			
5	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski / Plac Czarnieckiego 1	5			
6	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski	7			
7	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski / Grodzka 2	8			
8	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski	9			
9	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski	10			
10	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski	11			
11	Piotrków Trybunalski	kamienica	Szewska / Rycerska 12	3			
12	Piotrków Trybunalski	kamienica	Szewska	10			
13	Piotrków Trybunalski	kościół klasztoru rzymsko-katolicki Panien Dominikanek p.w. Matki Boskiej Śnieżnej	Rycerska	3			
14	Piotrków Trybunalski	dom klasztoru Panien Dominikanek	Rycerska	3			
15	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rycerska / Sieradzka 5	5			
16	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rycerska / Sieradzka 3	8			
17	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rycerska	14			
18	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rwańska / Sieradzka 1	2			
19	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sieradzka	4			
23	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sieradzka / Rycerska 10	6			
24	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sieradzka	8			
25	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sieradzka / Plac Kościuszki 7	10			
26	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rwańska	4			
27	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rwańska	5			
28	Piotrków Trybunalski	kościół ewangelicko - augsburski (dawny kościół klasztoru rzymsko-katolicki OO. Pijarów)	Rwańska	6			
29	Piotrków Trybunalski	dom kościoła ewangelicko - augsburskiego, dawniej dom klasztoru O. O. Pijarów	Rwańska	6			

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

30	Piotrków Trybunalski	kamienica	Łazienna - Mokra / Szewska 2	1			
31	Piotrków Trybunalski	kamienica	Rynek Trybunalski / Łazienna Mokra 2	12			
32	Piotrków Trybunalski	kamienica	Łazienna - Mokra	4			
33	Piotrków Trybunalski	kamienica	Łazienna - Mokra	6			
34	Piotrków Trybunalski	kamienica	Pijarska	1			
35	Piotrków Trybunalski	kamienica	Pijarska	3			
36	Piotrków Trybunalski	dom - oficyna kamienicy Rynek Trybunalski 10	Pijarska	7			
37	Piotrków Trybunalski	kamienica	Konarskiego / Pijarska 5	4			
38	Piotrków Trybunalski	kamienica	Krakowskie Przedmieście /	1			
39	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalny	Farna	2			
40	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalno - usługowy	Farna	3			
41	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalny	Farna	4			
42	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalno - usługowy	Farna / Grodzka 6	5			
43	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalno - usługowy	Farna	6			
44	Piotrków Trybunalski	kamienica	Farna	8			
45	Piotrków Trybunalski	kamienica	Gamcarska	7			
46	Piotrków Trybunalski	kamienica	Gamcarska	13			
47	Piotrków Trybunalski	kamienica	Gamcarska	21			
48	Piotrków Trybunalski	mury obronne	Gamcarska	-			
49	Piotrków Trybunalski	kamienica	Grodzka / Konarskiego 2	1			
50	Piotrków Trybunalski	dwie kamienice z oficynami	Grodzka	2			
51	Piotrków Trybunalski	kamienica	Grodzka	3			
52	Piotrków Trybunalski	kamienica - dawny "Złoty Róg"	Plac Kościuszki / Rycerska 5 / Sieradzka 5	6			
53	Piotrków Trybunalski	kamienica - "EUROPA"	Plac Kościuszki	4			
54	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Czarnieckiego	2			
55	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Czarnieckiego / Wojska Polskiego 20	5			
56	Piotrków Trybunalski	zajazd (dawny zajazd pod Matką Boską)	Plac Czarnieckiego	7			
57	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Czarnieckiego	8			
58	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Czarnieckiego	9			
59	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Czarnieckiego	10			
61	Piotrków Trybunalski	dwie kamienice	Stronczyńskiego / Wojska Polskiego 28	4			
62	Piotrków Trybunalski	kamienica	Stronczyńskiego	2			
63	Piotrków Trybunalski	Gmach dawnego Gimnazjum Żeńskiego - murowany budynek Gimnazjum Żeńskiego wraz z działką nr 51/1 i ogrodzeniem dz. 51/1	Stronczyńskiego	1			
64	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	2			
65	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska / Zamurowa 14,16,18	3			
66	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska / Zamurowa 12	4			
67	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	5			
68	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	6			
69	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	7			
70	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	8			
71	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	9			

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

72	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	10			
73	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	11			
74	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	12			
75	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	13			
76	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	15			
77	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	16			
78	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	17/19			
79	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	18			
80	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	20			
81	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	25			
82	Piotrków Trybunalski	kamienica	Starowarszawska	27			
84	Piotrków Trybunalski	zamek	Plac Zamkowy	4			
85	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Zamkowy	1			
86	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Zamkowy	2			
87	Piotrków Trybunalski	Muzeum	Plac Zamkowy	3			
88	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wspólna	8			
89	Piotrków Trybunalski	synagoga	Jerozolimska	29			
90	Piotrków Trybunalski	synagoga mała (kiedyś szkoła żydowska przy synagodze)	Jerozolimska	29			
91	Piotrków Trybunalski	kościół parafii rzymsko-katolickiej p. w. św. Jakuba "FARA"	Krakowskie Przedmieście	2			
92	Piotrków Trybunalski	plebania parafii rzymsko-katolickiej p.w. św. Jakuba "FARA"	Krakowskie Przedmieście	2			
93	Piotrków Trybunalski	wieżyczka komunikacyjna parafii rzymsko-katolickiej p.w. św. Jakuba "Fara"	Krakowskie Przedmieście	2			
94	Piotrków Trybunalski	zespół kościelny parafii rzymsko-katolickiej p.w. św. Jakuba "FARA"	Krakowskie Przedmieście	2			
95	Piotrków Trybunalski	ogrodzenie zespołu kościelnego - parafii rzymsko-katolickiej p.w. św. Jakuba	Krakowskie Przedmieście	2			
96	Piotrków Trybunalski	cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny	Krakowskie Przedmieście	2			
97	Piotrków Trybunalski	kancelaria	Krakowskie Przedmieście	2			
98	Piotrków Trybunalski	cmentarz żydowski "stary" - dziś skwer	Jerozolimska	29			
99	Piotrków Trybunalski	kolegium stare - zespół klasztorny O. O. Jezuitów - obecnie I LO	Pijarska	2			
100	Piotrków Trybunalski	kolegium nowe - zespół klasztorny O. O. Jezuitów - obecnie I LO	Pijarska	2			
101	Piotrków Trybunalski	budynek gospodarczy	Pijarska	2			
102	Piotrków Trybunalski	sala gimnastyczna	Pijarska	2			
103	Piotrków Trybunalski	kościół klasztorny rzym.-kat p.w. św. Franciszka Ksawerego	Pijarska	4			
104	Piotrków Trybunalski	zespół klasztorny O. O. Jezuitów (obecnie Domu Zakonnego Towarzystwa	Pijarska	4			
106	Piotrków Trybunalski	mury obronne (miejskie)	Plac Niepodległości	-			
107	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Niepodległości	4			
108	Piotrków Trybunalski	odcinek muru obronnego w zespole klasztornym Panien Dominikanek	Plac Kościuszki	3/5			
109	Piotrków Trybunalski	klasztor Panien Dominikanek	Plac Kościuszki	5			
110	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	1			
111	Piotrków Trybunalski	zespół klasztorny OO. Bernardynów	Słowackiego	2			

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

112	Piotrków Trybunalski	przykościelny cmentarz rzymsko-katolicki OO. Bernardynów	Słowackiego	2			
113	Piotrków Trybunalski	park - dawny Ogród Bernardyński (przekształcony)	Słowackiego	2			
114	Piotrków Trybunalski	brama klasztoru i kościoła OO. Bernardynów	Słowackiego	2			
115	Piotrków Trybunalski	klasztor OO. Bernardynów	Słowackiego	2			
116	Piotrków Trybunalski	kościół OO. Bernardynów (klasztorny rzymsko-katolicki) p.w. Matki Boskiej Anielskiej i Św. Krzyża	Słowackiego	2			
117	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	3			
118	Piotrków Trybunalski	kamienica - Sąd Okręgowy (dawniej sąd i starostwo powiatowe)	Słowackiego	5			
119	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	7			
120	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	9			
121	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	11			
122	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	13			
123	Piotrków Trybunalski	zespół kościelny	Słowackiego	15			
125	Piotrków Trybunalski	cerkiew Parafii Prawosławnej p.w. Wszystkich Świętych	Słowackiego	15			
126	Piotrków Trybunalski	park przycerkiewny	Słowackiego	15			
127	Piotrków Trybunalski	plebania - dawny "Dom Popów"	Słowackiego	16			
128	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	18			
129	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	20			
130	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	21			
131	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	22			
132	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	23			
133	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	24			
134	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	26			
135	Piotrków Trybunalski	zespół dworcowy Polskich Kolei Państwowych (zespół stacji dawnej kolei warszawsko-wiedeńskiej w Piotrkowie Tryb.)	Słowackiego / POW 3-5	29			
136	Piotrków Trybunalski	wieża ciśnieniowa - zbiornik wodny cylindryczny	Słowackiego	25			
137	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	28			
138	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	30			
139	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	32			
140	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	35			
141	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	41			
142	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	49			
143	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	50			
144	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	52			
145	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	57			
146	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	65			
147	Piotrków Trybunalski	kamienica	Słowackiego	70			
149	Piotrków Trybunalski	kamienica	Dąbrowskiego	3			
150	Piotrków Trybunalski	kamienica	Dąbrowskiego	6			
151	Piotrków Trybunalski	kamienica - siedziba Uniwersytetu Medycznego w	Dąbrowskiego	7			
152	Piotrków Trybunalski	kamienica (dawna siedziba dyrekcji Huty Szkła "Hortensja")	Dąbrowskiego	9			
153	Piotrków Trybunalski	kamienica - salon meblowy	Dąbrowskiego	10			

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

154	Piotrków Trybunalski	willa "Wanda" i oficyna willi - dawna siedziba Wojskowej Komisji Uzupelnień	Dąbrowskiego	14			
155	Piotrków Trybunalski	kamienica	Dąbrowskiego	15			
156	Piotrków Trybunalski	kamienica	Dąbrowskiego	16			
157	Piotrków Trybunalski	kamienica	Dąbrowskiego	18			
158	Piotrków Trybunalski	kamienica	Dąbrowskiego	20			
159	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sienkiewicza	4			
160	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sienkiewicza	6			
161	Piotrków Trybunalski	kamienica - Szkoła Podstawowa nr 8 im. Emilii	Sienkiewicza	8			
162	Piotrków Trybunalski	kamienica - Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4	Sienkiewicza	10/12			
164	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sienkiewicza	13a			
165	Piotrków Trybunalski	kamienica	Sienkiewicza	14			
166	Piotrków Trybunalski	hala targowa	Sienkiewicza	19			
167	Piotrków Trybunalski	palac - Państwowa Szkoła Muzyczna	Pasaz Rudowskiego	4			
168	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	3			
169	Piotrków Trybunalski	kamienica - "INVEST - BANK" S.A. (Powszechny Bank Budowlany)	Aleje 3-go Maja	4			
170	Piotrków Trybunalski	kamienica - kiedyś Szkoła Podstawowa nr 10 im. Mikołaja Reja	Aleje 3-go Maja	7			
171	Piotrków Trybunalski	willa - Powiatowa Stacja Sanitarno - Epidemiologiczna (Sanepid)	Aleje 3-go Maja	8			
173	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	10			
174	Piotrków Trybunalski	budynek handlowo-usługowy	Aleje 3-go Maja	11			
175	Piotrków Trybunalski	resursa - Miejski Ośrodek Kultury	Aleje 3-go Maja	12			
176	Piotrków Trybunalski	dom - klub i restauracja	Aleje 3-go Maja	14			
177	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	16			
178	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	17			
179	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	18			
180	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	19			
181	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	20			
182	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	21			
183	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	23			
184	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja	29			
185	Piotrków Trybunalski	kamienica - Ośrodek Szkolno-Wychowawczy - zespół szkół	Aleje 3-go Maja	36/38			
186	Piotrków Trybunalski	kamienica	Aleje 3-go Maja / Żeromskiego 29	36/38			
187	Piotrków Trybunalski	kamienica - dawny Gmach Izby Skarbowej i Kasy Gubernialnej	Piastowska	1			
189	Piotrków Trybunalski	kamienica	Narutowicza / Próchnika 1	18			
192	Piotrków Trybunalski	kamienica - Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie	Próchnika	34			
195	Piotrków Trybunalski	dom mieszkalny	Narutowicza	2			
199	Piotrków Trybunalski	kamienica	Jerozolimska	12			
205	Piotrków Trybunalski	cmentarz prawosławny Parafii Prawosławnej p.w. "Wszystkich Świętych"	Cmentarna	10			
206	Piotrków Trybunalski	cmentarz rzymsko - katolicki Parafii rzymsko-katolickiej p.w. św. Jakuba "stary"	Cmentarna	12			
207	Piotrków Trybunalski	cmentarz ewangelicki Parafii Ewangelicko - Augsburgskiej	Cmentarna	14			

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

208	Piotrków Trybunalski	kaplica pogrzebowa na cmentarzu prawosławnym	Cmentarna	10			
209	Piotrków Trybunalski	kaplica grobowa Tatiany Maksimownej Andriejewej na cmentarzu prawosławnym	Cmentarna	10			
210	Piotrków Trybunalski	mur cmentarny z bramą cmentarza prawosławnego	Cmentarna	10			
212	Piotrków Trybunalski	kaplica cmentarna A.K. Juttner rzymsko-katolicka "stary"	Cmentarna	10/12			
213	Piotrków Trybunalski	kaplica cmentarna Adeli Burchard rzymsko - katolicka (cmentarz rzym-kat. "stary")	Cmentarna	12			
214	Piotrków Trybunalski	cmentarz rzymsko-katolicki "nowy"	Partyzantów	1			
215	Piotrków Trybunalski	cmentarz wojenny z I i II wojny	Partyzantów	1			
216	Piotrków Trybunalski	cmentarz żydowski	Spacerowa	93			
219	Piotrków Trybunalski	kapliczka rzymsko-katolicka (przydrożna)	Krzywa	14			
220	Piotrków Trybunalski	kamienica	Krakowskie Przedmieście	24			
221	Piotrków Trybunalski	kapliczka rzymsko-katolicka z rzeźbą Matki Boskiej Niepokalanej Poczęcia	Krakowskie Przedmieście	31/33			
222	Piotrków Trybunalski	kościół parafii rzymsko - katolickiej p.w. Najświętszej Marii Panny	Krakowskie Przedmieście	31/33			
223	Piotrków Trybunalski	przykościelny cmentarz rzymsko-katolicki przy parafii rzymsko-katolickiej p.w. Nawiedzenia N.M.P.	Krakowskie Przedmieście	31/33			
225	Piotrków Trybunalski	kamienica	Krakowskie Przedmieście	42			
226	Piotrków Trybunalski	kamienica	Krakowskie Przedmieście	44			
228	Piotrków Trybunalski	park	Belzacka	-			
230	Piotrków Trybunalski	szpital i zakład opieki medycznej	Wojska Polskiego	2			
231	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	3			
232	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego / Jerozolimska 3	5			
233	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	7			
234	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	9			
235	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	10			
236	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	11			
237	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	13			
238	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego / Plac Czarnieckiego 4 / Rwańska 9	22			
239	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	23a			
240	Piotrków Trybunalski	kamienica - przedszkole niepubliczne	Wojska Polskiego	27			
241	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	29/31			
242	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	32			
243	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	33			
244	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	34			
250	Piotrków Trybunalski	kamienica - przedszkole niepubliczne	Wojska Polskiego	36			
251	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	38			
252	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	39			
253	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	40			
254	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	41/43			
255	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	44			
256	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	45			
257	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	48			

str. 50

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

258	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	50			
259	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	52			
260	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	54			
261	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	55			
262	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	58			
263	Piotrków Trybunalski	dom	Wojska Polskiego	61			
264	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	62			
265	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	63			
266	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	64			
267	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	65			
268	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	67			
269	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	69			
270	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	71			
272	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	74/76			
273	Piotrków Trybunalski	siedziba towarzystw - Pogotowie Opiekuńcze w Piotrkowie Tryb.	Wojska Polskiego	75			
274	Piotrków Trybunalski	kamienica - Instytut Medyczny	Wojska Polskiego	77			
275	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	79			
276	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	83			
277	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	85			
279	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	93			
280	Piotrków Trybunalski	kamienica	Wojska Polskiego	95			
281	Piotrków Trybunalski	budynek więzienny - obecnie obiekt handlowo - usługowy - biurowy	Wojska Polskiego / Rwańska 8	24			
282	Piotrków Trybunalski	park miejski im. ks. J. Poniałowskiego	Zeromskiego / Żwirki	22			
283	Piotrków Trybunalski	zamek - siedziba Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Bartoszewicach, Rejon Dystryktu Żwirki	Kasztelańska	9			
284	Piotrków Trybunalski	park zamkowy	Kasztelańska	9			
287	Piotrków Trybunalski	dom mieszkalny	Sulejowska	7			
297	Piotrków Trybunalski	przędzalnia manufaktury włókienniczej - budynek po byłym "Sigmatexie"	Sulejowska	45			
300	Piotrków Trybunalski	szkoła-Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1	Roosevelta	1			
302	Piotrków Trybunalski	Stare Miasto-układ przestrzenny ("Dzielnica Staromiejska" - Plac Trybunalski wraz z zabudową oraz arteriami wylotowymi)	Stare Miasto	-			
303	Piotrków Trybunalski	Urbanistyka-układ przestrzenny	Urbanistyka - układ przestrzenny	-			
304	Piotrków Trybunalski	dzwonnica murowana	Krakowskie Przedmieście	31/33			
305	Piotrków Trybunalski	kamienica	Dąbrowskiego	11a			
306	Piotrków Trybunalski	klasztór O.O. Pijarów - były areszt	Rwańska / Wojska Polskiego 24	8			
307	Piotrków Trybunalski	dom manufaktury włókienniczej	Sulejowska	47			
308	Piotrków Trybunalski	komin kotłowni	Sulejowska	47			
309	Piotrków Trybunalski	budynek sali gimnastycznej Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1	Roosevelta	1			
310	Piotrków Trybunalski	willa fabryczna	Kostromska	37			
311	Piotrków Trybunalski	Szkoła Podstawowa Nr 11 im. Henryka Sienkiewicza	Szmidta	3			

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

312	Piotrków Trybunalski	budynek stacji kolejki wąskotorowej PKP	Przemysłowa	27			
314	Piotrków Trybunalski	magazyn dawnej stacji kolejki wąskotorowej PKP	Przemysłowa	27			
315	Piotrków Trybunalski	parowozownia kolei wąskotorowej	Przemysłowa	27			
316	Piotrków Trybunalski	szalet stacyjny (nieużytkowany) kolei	Przemysłowa	27			
317	Piotrków Trybunalski	kapliczka Matki Boskiej	Narutowicza	42			
318	Piotrków Trybunalski	kapliczka	Cmentarna	-			
319	Piotrków Trybunalski	kapliczka	Zamkowa / Curie Skłodowskiej 1 /Wojska Polskiego 2	24			
320	Piotrków Trybunalski	kapliczka	Batorego	-			
321	Piotrków Trybunalski	kapliczka	Reymonta	7			
322	Piotrków Trybunalski	kaplica cmentarna na cmentarzu ewangelickim	Cmentarna	14			
323	Piotrków Trybunalski	kamienica	Plac Czarnieckiego	3			
324	Piotrków Trybunalski	kamienica	Zamurowa	11			
325	Piotrków Trybunalski	kostnica (dawna)	Zamkowa	24			
326	Piotrków Trybunalski	sąd powiatowy	Toruńska	4			
327	Piotrków Trybunalski	cmentarz prawosławny przykościelny	Słowackiego	15			
328	Piotrków Trybunalski	kamienica	Pereca	6			
329	Piotrków Trybunalski (kolonia Byki)	osada			73-53	7	1
330	Piotrków Trybunalski (Byki)	pałac			73-54	4	1
331	Piotrków Trybunalski (Byki)	osada			73-54	5	3
332	Piotrków Trybunalski (Byki)	cmentarzysko z okresu wczesnego średniowiecza - późnego średniowiecza			73-54	10	2
333	Piotrków Trybunalski	1. ślad osadniczy z późnego średniowiecza 2. osada z okresu nowożytnego			73-54	12	25
334	Piotrków Trybunalski	osada			73-54	13	26
335	Piotrków Trybunalski (Mieszce)	1. ślad osadniczy kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich 2. osada z okresu nowożytnego			73-54	21	27
336	Piotrków Trybunalski (Mieszce)	1. ślad osadniczy z okresu późnego średniowiecza 2. osada z okresu nowożytnego			73-54	22	28
337	Piotrków Trybunalski	osada z okresu późne średniowiecze - okres			74-53	9	16
338	Piotrków Trybunalski	1. ślad osadniczy z późnego średniowiecza 2. osada z okresu nowożytnego			74-53	10	17
339	Piotrków Trybunalski	osada z okresu nowożytnego			74-53	11	18
340	Piotrków Trybunalski	osada z okresu nowożytnego			74-53	12	19
341	Piotrków Trybunalski	osada z okresu nowożytnego			74-53	13	21
342	Piotrków Trybunalski	osada z okresu nowożytnego			74-53	14	20
343	Piotrków Trybunalski	STARE MIASTO (kultura staropolska - polska) z późnego średniowiecza - okresu nowożytnego			74-54	1	12
344	Piotrków Trybunalski	SKARB (kultura polska)			74-54	2	1
345	Piotrków Trybunalski	1. SKARB 2. SKARB 3. RATUSZ			74-54	3	2
346	Piotrków Trybunalski	ślad osadniczy kultury łuzyckiej			74-54	4	3

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

347	Piotrków Trybunalski	ślad osadniczy (pradzieje)			74-54	5	4
348	Piotrków Trybunalski	ślad osadniczy (pradzieje)			74-54	6	5
349	Piotrków Trybunalski	ślad osadniczy kultury staropolskiej			74-54	7	6
350	Piotrków Trybunalski	zamek			74-54	8	7
351	Piotrków Trybunalski	ślad osadniczy kultury przeworskiej			74-54	9	8
352	Piotrków Trybunalski	skarb kultury prapolskiej			74-54	10	9
353	Piotrków Trybunalski (Zalesice)	cmentarzysko popielinowe kultury pomorskiej			74-54	13	3
354	Piotrków Trybunalski (Swierczów)	1. cmentarzysko kultury pomorskiej z okresu lateńskiego 2. osada kultury przeworskiej z okresu rzymskiego			74-54	14	1
355	Piotrków Trybunalski (Kleszcz)	cmentarzysko kultury trzcinieckiej			74-54	15	1
356	Piotrków Trybunalski	ślad osadniczy kultury przeworskiej			74-54	16	10
357	Piotrków Trybunalski (Zalesice)	osada kultury przeworskiej			74-54	26	4
358	Piotrków Trybunalski	cmentarzysko			74-54	27	11
359	Piotrków Trybunalski	1.miasto kultury prapolskiej-polskiej z okr.średniowiecza-okr.nowożytnego 2.klasztor kultury polskiej z okr.nowożytnego			74-54	28	12
360	Piotrków Trybunalski	cmentarzysko popielinowe kultury grobów kloszowych			74-54	29	13
361	Piotrków Trybunalski	ślad osadniczy kultury staropolskiej			74-54	30	22
362	Piotrków Trybunalski	1.osada kultury staropolskiej 2.ślad osadniczy kultury polskiej			74-54	31	15
363	Piotrków Trybunalski	1.krzemienica 2.osada kultury pucharów lejkowatych(?) lub kultury ceramiki sznurowej (?) 3.osada kultury lużyckiej			74-54	33	23
364	Piotrków Trybunalski	osada kultury polskiej			74-54	34	24
365	Piotrków Trybunalski	1.ślad osadniczy kultury staropolskiej z późnego średniowiecza 2.ślad osadnictwa kultury polskiej z okresu nowożytnego			74-54	35	29
366	Piotrków Trybunalski	osada kultury polskiej			74-54	36	30
367	Piotrków Trybunalski	1.ślad osadnictwa kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich 2.osada kultury polskiej okresu nowożytnego			74-54	37	31
368	Piotrków Trybunalski	osada kultury polskiej			74-54	38	32
369	Piotrków Trybunalski	ślad osadnictwa (pradzieje)			74-54	39	33
370	Piotrków Trybunalski	osada kultury polskiej			74-54	40	34
371	Piotrków Trybunalski	1.ślad osadnictwa (pradzieje) z epoki kamienia/epoki brązu 2.osada kultury polskiej z okresu nowożytnego			74-54	41	35
372	Piotrków Trybunalski	osada kultury polskiej			74-54	42	36
373	Piotrków Trybunalski	1.ślad osadnictwa kultury staropolskiej z późnego średniowiecza 2.ślad osadnictwa kultury polskiej z okresu nowożytnego			74-54	43	37
374	Piotrków Trybunalski	osada kultury polskiej			74-54	44	38

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

375	Piotrków Trybunalski	1. ślad osadnictwa kultury staropolskiej z późnego średniowiecza 2. ślad osadnictwa kultury polskiej z okr.nowozytnego			74-54	45	39
376	Piotrków Trybunalski	1. ślad osadnictwa kultury staropolskiej (fragment ceramiki); 2. osada kultury polskiej (fragment ceramiki).			74-53	56	41
377	Piotrków Trybunalski	budynek dworca	P.O.W.	5			
378	Piotrków Trybunalski	wiąta peronowa	P.O.W.	5			
379	Piotrków Trybunalski	budynek handlowy (dawny budynek biurowy / administracyjny)	P.O.W. / Słowackiego 29	5			
380	Piotrków Trybunalski	budynek biurowy (dawny dom mieszkalny pracowników kolei)	P.O.W. / Słowackiego 27	5			
381	Piotrków Trybunalski	budynek ekspedycji (magazyn ekspedycji dworca PKP)	P.O.W.	3b			
382	Piotrków Trybunalski	pompownia nr 2 dworca PKP	Słowackiego	29			
383	Piotrków Trybunalski	budynek biurowo - gospodarczy - dawna parowozownia dworca PKP (bez przebudowanych)	Słowackiego	29			
384	Piotrków Trybunalski	magazyn (magazyn zasobów dworca PKP)	Słowackiego	29			
385	Piotrków Trybunalski	piwnica na naftę i olej dworca PKP	Słowackiego	29			
386	Piotrków Trybunalski	piwnica na naftę dworca PKP	Słowackiego	29			
387	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalny i komisariat SOK (dawne warsztaty mechaniczne dworca PKP)	Słowackiego	29			
388	Piotrków Trybunalski	biblioteka (dawny budynek mieszkalny)	Słowackiego	29			
389	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalny (dawne koszary drogowe dworca PKP)	Słowackiego	29			
390	Piotrków Trybunalski	zespół klasztorny O.O. Pjarów	Rwańska	6			
391	Piotrków Trybunalski	zespół klasztorny Panien Dominikanek	Rycerska	3			
392	Piotrków Trybunalski	ogrodzenie klasztoru OO. Bernardynów	Słowackiego	2			
393	Piotrków Trybunalski	kościół klasztorny rzymsko - katolicki p.w. św. Jacka i Doroty (w zespole klasztornym dominikanów)	Wojska Polskiego	35			
394	Piotrków Trybunalski	klasztor poddominikański O.O. Dominikanów (obecnie plebania)	Wojska Polskiego	35			
395	Piotrków Trybunalski	kaplica rzymsko-katolicka p.w. Matki Boskiej Różańcowej przy kościele poddominikańskim	Wojska Polskiego	35			
396	Piotrków Trybunalski	dawny zespół klasztorny O.O. Dominikanów	Wojska Polskiego	35			
397	Piotrków Trybunalski	kamienica	Zamurowa / Zamkowa /Farna 2	7			
398	Piotrków Trybunalski	kamienica	Pereca	4			
399	Piotrków Trybunalski	zespół budynków szpitalnych	Wojska Polskiego / Zamkowa 24	2			
400	Piotrków Trybunalski	cemtarz ewangelicki z I wojny światowej	Witosa / Mieszce	12			
401	Piotrków Trybunalski	parowozownia (ob. lokomotywownia) z obrotnicą stacji towarowej	Roosevelta / Towarowa 1	9			
402	Piotrków Trybunalski	warsztaty parowozowni stacji towarowej	Roosevelta / Towarowa 1	9			
403	Piotrków Trybunalski	budynek administracyjno-socjalny stacji towarowej	Roosevelta / Towarowa 1	9			

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasta Piotrków Trybunalski na lata 2015 - 2018

404	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalny stacji towarowej	Roosevelta / Towarowa 1	9			
405	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalny (dawny dom dozorca 8. odstępu drogowego) stacji towarowej	Roosevelta / Towarowa 1	9			
407	Piotrków Trybunalski	budynek ekspedycji towarowej	Roosevelta / Towarowa 1	9			
408	Piotrków Trybunalski	budynek mieszkalny wielorodzinny	Roosevelta	9			
408	Piotrków Trybunalski	budynek gospodarczy północny stacji towarowej (komórki lokatorskie)	Roosevelta	9			
410	Piotrków Trybunalski	budynek gospodarczy południowy stacji towarowej (komórki lokatorskie)	Roosevelta	9			
411	Piotrków Trybunalski	wodociągowa wieża ciśnienia stacji towarowej	Roosevelta / Towarowa 1	9			
412	Piotrków Trybunalski	budynek pompowni wody	Roosevelta / Towarowa 1	9			
413	Piotrków Trybunalski	schron przeciwlotniczy	Roosevelta / Towarowa 1	9			

Zabytki ruchome

Przy ul. Słowackiego znajduje się kościół p.w. **Matki Boskiej Anielskiej i św. Krzyża** oraz klasztor oo. **Bernardynów**. Wystrój kościoła jest jednolity stylowo, barokowy, z ok. po XVIII w. przypisywany Gotfrydowi Sztekel.

Cudowny obraz w Klasztorze Bernardynów

Ółtarz główny z 1758 r., trójosiowy, z rzeźbą Chrystusa na Krzyżu z 1646 r. Na uwagę zasługuje barokowa **ambona**, **balustrada chóru muzycznego** i **prospekt organowy**

str. 55

z wykonanymi w 1902 r. przez Jana Szymańskiego w Warszawie organami. Wejście do zakrystii obramione **portalem** z 1668 r. zwieńczonym tarczą z herbem Nałęcz, rodziny Starczewskich, fundatorów kościoła i klasztoru. Barokowe **wyposażenie zakrystii** z 1751 r., szafa, komody, kłęczniki są dziełem Jakuba, przybysza z Prus. **Sanktuarium Matki Bożej Piotrkowskiej** mieści się w klasztorze Ojców Bernardynów Podwyższenia św. Krzyża. Historia Cudownego Obrazu sięga początków powstania kościoła. Namalował go diakon z klasztoru oo. Bernardynów w Przyrowie. Obraz powstał w 1625 roku i od tamtego czasu znajduje się w bocznym ołtarzu bernardyńskiej świątyni. W sierpniu 2002 roku Ojciec Święty Jan Paweł II w Kalwarii Zebrzydowskiej pobłogosławił złote korony do Cudownego Obrazu Matki Bożej Piotrkowskiej. Korony zostały uroczyście nałożone przez Abpa łódzkiego Ks. Władysława Ziółka w niedzielę 1 czerwca 2003 r. Cudownego Obrazu Matki Bożej Piotrkowskiej

W kościele jezuitów p.w. św. Franciszka Ksawerego na uwagę zasługuje: **ołtarz główny**, drewniany, złocony, a w nim obraz Matka Boska z Dzieciątkiem, tzw. Trybunalska, koronowana w 2006 r. Obraz od 1580 r. znajdował się w kościele farym. W czasie posiedzeń trybunału przenoszony był do kaplicy sądowej. Po 1792 r. znajdował się w archiwum trybunału (w ratuszu). Staraniem Pijarów, w 1829 r., przeniesiony został do kościoła. **Ołtarze boczne** p.w. św. Iwona, p.w. św. Ignacego Loyoli, p.w. św. Stanisława Kostki, p.w. Matki Boskiej Łaskawej, p.w. Serca Jezusowego, p.w. św. Barbary. **Barokowa ambona**, przeniesiona w 1796 r. z kościoła Pijarów, oddanego wówczas ewangelikom, rokokowe **ławki i konfesjonały**.

*Wnętrze
kościół jezuitów*

We wnętrzu kościoła **farnego p.w. św. Jakuba** na uwagę zasługuje **ołtarz główny** p.w. Zaśnięcia Matki Boskiej i św. Jakuba, ufundowany w 1808-1819 r., przekształcony w 1873 r. wg. projektu Ignacego Markiewicza. W nim obraz *Zaśnięcie Matki Boskiej*, sprowadzony z Krakowa przez królową Bonę ok. 1520 r. Obraz w 1659 r. uznany za cudowny, stanowi fragment nie zachowanego, późnogotyckiego tryptyku. Godna uwagi jest także marmurowa **chrzcielnica** z 1641 r., barokowa **ambona** i **stalle**.

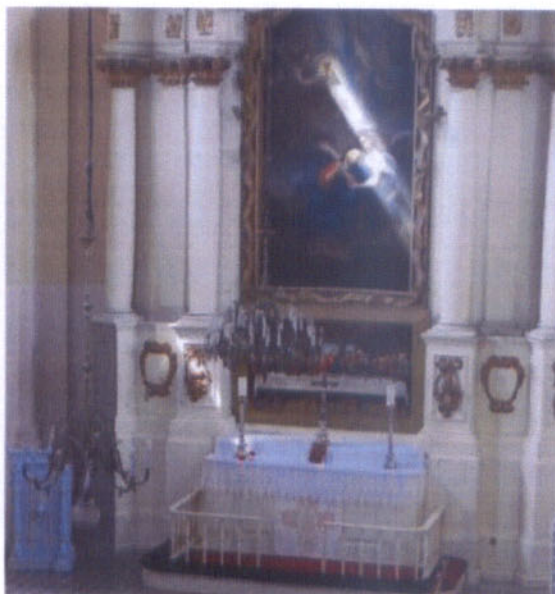
Wnętrze kościoła farnego

Wyposażenie kościoła **rektorskiego p.w. Matki Boskiej Śnieżnej, dawnego kościoła i klasztoru Dominikanek** (ołtarze) poświęcono w 1685 r. **Ołtarz główny** z 1755 r., w nim elementy wcześniejszego z 1684 r., z obrazem Matki Boskiej Śnieżnej z przełomu XVII/XVIII w. Na uwagę zasługuje rokokowa **ambona** z 1767 r., XVII w. **krucyfiks** umieszczony na belce tęczowej i XVII w. **kartusze herbowe** na sklepieniu nawy głównej, zapewne dobroczyńców klasztoru i kościoła, Abdank, Pobóg, Junosza, Jelita. **W krużgankach klasztoru** widoczne polichromie - 17 malowideł powstałych ok. 1676-1689 r. Zamalowane w 1869 r., i odsłonięte w roku 1953.

*Obraz
w ołtarzu głównym
(w sukni; bez sukni)*

Z pierwotnego wyposażenia kościoła **ewangelicko - augsburskiego** zachował się **barokowy ołtarz główny** z pocz. XVIII w. i barokowy z rokokowymi ornamentami **chór muzyczny**.

Wnętrze kościoła ewangelicko – augsburskiego

Kościół **parafialny p.w. św. Jacka i św. Doroty Panny i Męczennicy** posiada wyposażenie rokokowe z II poł. XVIII w. **Ołtarz główny p.w. św. Doroty** z nowym obrazem **Matki Boskiej Częstochowskiej**, na zasuwie obraz **św. Doroty** z 1793 r. Przy kolumnach figury czterech **Ewangelistów**, zwieńczenie stanowi rokokowy kartusz z herbem **Prawdzic**.

Wyposażenie kościoła **p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny** jest w większości barokowe. **Ołtarz główny p.w. Matki Boskiej z Dzieciątkiem**, w nim obraz z ok. poł. XVIII w. Godne uwagi są gotyckie rzeźby przyścienne **Matki Boskiej z Dzieciątkiem, św. Barbary i św. Katarzyny**.

We wnętrzu Katedralnej Cerkwi Prawosławnej p.w. Wszystkich Świętych znajduje się ikonostas z ok. 1848 r., szereg ikon i obrazów z przełomu XIX/XX wieku.

Wnętrze cerkwi

Dawną synagogę. zdewastowali Niemcy podczas II wojny Światowej, niszcząc również wyposażenie. Dalszą dewastację przyniosło przeznaczenie od 1954 roku budynku na halę sportową. Dopiero ostre protesty kongregacji żydowskiej położyły kres tej idei, a budynek synagogi został w efekcie przeznaczony na siedzibę Miejskiej Biblioteki Publicznej. Dzięki przeprowadzonemu remontowi obiekt zyskał wystrój, który możemy z przyjemnością podziwiać.

Wnętrze synagogi

Dziedzictwo kultury niematerialnej.

Piotrkowski podregion kulturowy

Z punktu widzenia zachowania dziedzictwa kulturowego Piotrkowa Trybunalskiego niezwykle istotnym jest odradzanie się Piotrkowskiego Podregionu Kulturowego, wyróżniającego się odrębnym strojem ludowym, obyczajami i zwyczajami. Obecnie „ludowy strój piotrkowski” znowu wraca do łask, jest eksponowany w Muzeum w Dziale Etnografii.

Dawny strój piotrkowski

STRÓJ PIOTRKOWSKI

stroje
ludowe

Stroje piotrkowskie noszone były na początku XX w. na obszarze ograniczonym na wschodzie doliną Pilicy, na północy granicami dawnych powiatów rawskiego i łódzkiego, na zachodzie i południu sięgały Głupic, Zawad, Poraja i Ręczna. Ziemia Piotrkowska to obszar położony na rubieżach dawnej Wielkopolski. Od północy sąsiaduje z Mazowszem a od wschodu z Małopolską. Były to tereny rolnicze, z centrami gospodarczymi i handlowymi w Wolborzu, Sulejowie i Rozprzy, obszar przejściowy pomiędzy Wielkopolską a Małopolską. W 1895 r. w „Tygodniku Piotrkowskim” pisano „Coraz mniej krawców umie szyć sukmany i odzież wieśniaczą. Kobiety i mężczyźni przebrani w suknie miejskie, zatracają etnograficzny charakter okolic całych, przerobieni z polskiego włościanina kosmopolitycznego kolonistę”. Stroje piotrkowskie odróżniały się od sąsiadującego stroju opoczyńskiego na wschodzie, radomszczańskiego na południu, sieradzkiego na zachodzie oraz łęczyckiego na północy. Mimo elementów wspólnych posiadały lokalne odmiany: wolborską i bełchatowską.

Strój kobiety składał się z nakrycia głowy, którym dla mężatek był czepiec lub półczepek, koszuli, wełniaka, zapaski na ramiona i do pasa. Uzupełniały go: spódnica, wyszywany fartuszek, bluzeczka, gorset haftowany, sznury paciorków oraz trzewiki. Najstarsze koszule miały krój przyramkowy, późniejsze krój z karczkiem, w końcu zostały zastąpione bluzkami. Zdobiono je głównie haftem krzyżkowym: białym i czerwono-czarnym. Mankiety i kołnierzyk obrabiano szydełkiem. Wełniaki szyte były z jednego płata tkaniny długości około 5 – 6 m. Najstarszy typ wełniaka miał tło czerwone, na którym występowały w różnych układach paski, które od końca XIX w. miały wprowadzoną tzw. czyli splot kostkowy, dający efekt dekoracyjny w postaci geometrycznych wzorków w formie ząbków.

Źródło www.stroje.ludowe

Wybrane cykliczne imprezy o charakterze kulturowym

- Dnia Miasta - Imieniny Piotrków

21-22 VI 2014 Współpraca z: Miasto Piotrków Trybunalski	 <p>Piotrkowskie Trybunały Modelarstwa Kolejowego - Niegdyś piotrkowska parowozownia była jedną z najważniejszych na trasie kolei warszawsko-wiedeńskiej. Dziś w nawiązaniu do kolejowej tradycji, wspaniale w Piotrkowie postanowili spotkać się i zaprezentować efekty swojej pracy modelarze, kolekcjonerzy oraz producenci i dystrybutorzy akcesoriów modelarskich. / www.tribunaly.pl</p>
27-29 VI 2014 DNI MIASTA	Dni Miasta - Imieniny Piotrków 2014 i Jarmark Trybunalski Po raz kolejny zapraszamy do Piotrkowa Trybunalskiego na Imieniny Piotrków. W dniach 27, 28 i 29 czerwca 2014 r. na trzech scenach obok prezentacji dorobku lokalnych artystów amatorów wystąpią gwiazdy światowej sławy.
POLSKIE I ŚWIATOWE PRZEBOJE	
NASZE TALENTY	konc. odświeżeniowcy i znowu nie uk. z udziałem w programie The Voice (Dy Patand piotrkowscy artyści
JARMARK TRYBUNALSKI	EWĄ AGOSTA MICHAŁSKĄ, ERNEST STANISZEK, WOJCIECH BARANOWSKI. Imieniny Piotrków 2014 uświetnią też swoimi występami zespoły muzyczne i taneczne z miast partnerskich. Przez trzy dni w ramach Jarmarku Trybunalskiego, obok tradycyjnych stoisk z rekwizytem artystycznym: pamiatkami, bibelotami, metaloplastyką, grafiką, rzeźbą oraz regionalnymi produktami przemyślewnymi i spożywczymi, będą prezentować swoje oferty firmy działające na terenie miasta. Wśród wystawców znajdą się też kawiarnie, stowarzyszenia i fundacje oraz kluby sportowe prezentujące swoje osiągnięcia.
AUTO-MOTO	W niedzielę, 29 czerwca 2014 r. w ramach Imienin Piotrków 2014 odbędzie się organizowany przez Automobilklub Piotrkowski sprint samochodowy GRAND PRIX PIOTRKOWA TRYBUNALSKIEGO.
KONKURSY	
4-5 lipca 2014	wydarzeniem, które zamknie tegoroczne obchody Dni Miasta - Imieniny Piotrków będą SPOTKANIA NA TRAKCIE WIELU KULTUR

- Jarmark Trybunalski

- Ogólnopolski Festiwal Folkloru Miejskiego

X OGÓLNOPOLSKI FESTIWAL FOLKLORU MIEJSKIEGO PIOTRKÓW TRYBUNALSKI 2014

PROGRAM

SOBOTA 24 MAJ 2014 ROKU - SOBOTA WIOSENNA

10.00-14.00 Placówka dla dzieci i młodzieży w parku miejskim

15.30 **OFICJALNE OŚWIĘCENIE NA LUBIEWIE**

16.00-21.00 Druga tura pleneru i koncertów

NIEDZIELA 25 MAJ 2014 ROKU - ANTYSTAROBIJSKI

10.00-14.00 Trzeci tura pleneru i koncertów

16.00 Ogłoszenie wyników Festiwalu i rozdanie nagród

18.30 Koncert laureatów

19.00 Koncert **KAPLEŁY FOLKOR** - spotkanie nowej płyty pt. "Muzyka może brzmieć"

19.30 Ogłoszenie wyników konkursu "Piosenki i tańce z dawnych lat..."

19.30 Nieprodukcja dla publiczności

20.00 Czysty zakończenie Festiwalu

UWAGA NAGRODY

TYTUŁY

Wojewódzki: **Wojewódzki Kapelański** - **Wojewódzki Wiosenny**

Miasteczki: **Miasteczki Wiosenny** - **Miasteczki Wiosenny**

PREZYDENT MIASTA PIOTRKÓWA TRYBUNALSKIEGO KRZYSZTOF CHOJNIAK ZAPRASZA

6 IX 2013 (PIĄTEK) GODZ. 19:30

RYNEK TRYBUNALSKI

W RAZIE NIEPOGDY
SALA WIDOWISKOWA MOK
AL. 3 MAJA 12

BUSOŁA **MultiBank** **PKO** **PKS** **www.piotrkow.pl** **www.mok.piotrkow.pl** **www.busola.org.pl**

- Koncert „Kamienica na podwórzu” co roku organizowany w innym miejscu

KAMIENICA NA PODWÓRZU

WIDOWISKO MUZYCZNE INSPIROWANE LOSAMI NIEGDIŚNIEJSZYCH MIESZKAŃCÓW TRYBUNALSKIEGO PODWÓRZA

PREZYDENT MIASTA PIOTRKÓWA TRYBUNALSKIEGO KRZYSZTOF CHOJNIAK ZAPRASZA

6 IX 2013 (PIĄTEK) GODZ. 19:30

RYNEK TRYBUNALSKI

W RAZIE NIEPOGDY
SALA WIDOWISKOWA MOK
AL. 3 MAJA 12

BUSOŁA **MultiBank** **PKO** **PKS** **www.piotrkow.pl** **www.mok.piotrkow.pl** **www.busola.org.pl**

- Festyn rodzinny

Prezydent Miasta Piotrkowa Trybunalskiego
Krzysztof Chojniak zaprasza na

festyn rodzinny

w ramach Kampanii Społecznej na Rzecz Rodziny
z okazji otwarcia ulicy POW
17 VIII 2014 r. / niedziela
godz. 11:00-14:00

W PROGRAMIE:

- KONKURSY z NAGRODAMI
- GRY i ZABAWY ZREČZNOSCIOWE
- DMUCHANCE
- PRZEJAZDY KOLEJKA ULICAMI PIOTRKOWA
- MALOWANIE BUZEK

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Fundusze Europejskie dla rozwoju regionu łódzkiego

PROGRAM REGIONALNY Łódzkie

Instytut Kultury - nową potęgą kulturową Miasta poprzez realizację wyjątkowych obszarów Piotrkowa Trybunalskiego - etap II

Nasze zadanie: Przebudowa z rezydencjalną ulicą Polną Organizacji Wzajemnej wraz z przebudową sieci kanalizacji sanitarnej i wodomiarów ulicznymi i przyłączami, przebudową kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami, przebudową sieci wodociągowej z przebudową przepływu i wymiarem zaworu i dyszami, przebudową i naprawą przyłączy oraz os. mgiełnym wewnątrznych budynki z zabudową infrastruktury technicznej - etap III B.

- Gieldy staroci

**MUZEUM W PIOTRKOWIE TRYBUNALSKIM
PIOTRKOWSKI KLUB KOLEKCJONERÓW**

zapraszają na:

PIOTRKOWSKĄ GIEŁDĘ STAROCI

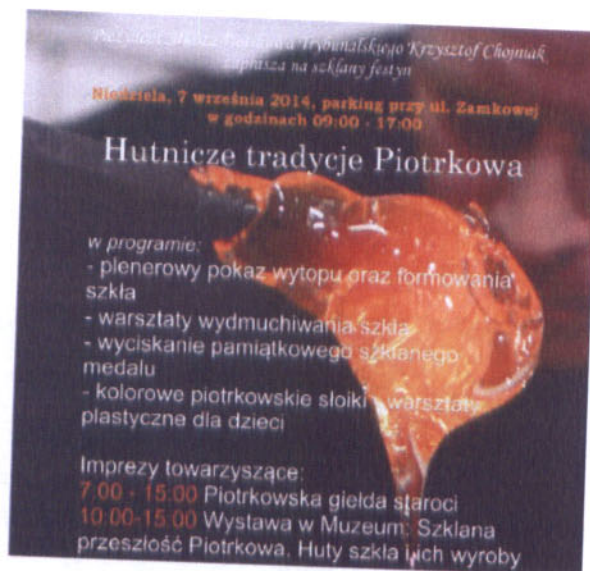
w każdą pierwszą niedzielę miesiąca od maja do października włącznie

Terminy:
4 maja
1 czerwca
6 lipca
3 sierpnia
7 września
5 października 2014 roku

Gielda odbywa się w godzinach 7,00 - 15,00
na placu przed Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim
Plac Zamkowy 4, 97-300 Piotrków Trybunalski

- Festyn Hutnicze tradycje Piotrkowa impreza dotychczas jednorazowa – wdrażana (w celu kontynuowania)

Prestiżowe znaczenie podczas organizacji imprez o charakterze kulturowym posiadają działające na obszarze miasta ośrodki takie jak:

Miejski Ośrodek Kultury,
Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Próchnika z Filią Nr 1 i 2,
Muzeum,
Ośrodek Działań Artystycznych

Stowarzyszenia kultury i fundacje realizują działalność polegającą m. in. na:

- organizowaniu i finansowaniu: szkoleń, warsztatów, konkursów, imprez kulturalnych i wystaw służących promocji regionu i jego tożsamości kulturowej, opracowywanie folderów i materiałów audiowizualnych, tworzenie stron internetowych,
- działalności edukacyjnej i szkoleniowej,
- podtrzymywaniu i upowszechnianiu tradycji i kultury regionu.

Produkty tradycyjne (regionalne)

Na obszarze Miasta Piotrków Trybunalski nie zarejestrowano specjalów jako produkty lokalne.

Unikalnymi potrawami regionu są: zalewajka i bliny, wyroby wędliniarskie z pieca, trunki: lokalne piwa – Trybunał i Cornelius, oraz Jan Olbracht piwo rzemieślnicze, miody pitne, napój na bazie chmielu i jałowca Jałowiec.

Z uwagi na wysoką produkcję trzody chlewnej, na stołach gości bardzo często schab przyrządzany na różne sposoby np. „bryzol”.

Lokalne piwa

Warto zachęcić producentów lokalnych produktów prowadzących sprzedaż wyrobów własnych do rejestracji swoich wyrobów, do których należą: miody, wypieki pieczywa, wyroby wędliniarskie, trunki, kwasy chlebowe

Lokalne legendy

Na terenie Miasta Piotrków Trybunalski ciągle żywe jest przekazywanie lokalnych legend do których należą m. in.

- **Trybunałe Koronnym, piotrkowskich świadkach i trybunałe diabelskim**

Ma Piotrków w nazwie zawartą pamięć o dawnym znaczeniu i świetności. Dla przypomnienia czasów, kiedy jako stolica sprawiedliwości w całym kraju słynął za sprawą najwyższego sądu Rzeczypospolitej, co się tutaj przez 214 lat zbierał i odróżnienia od Piotrkowa Kujawskiego, Trybunalskim został nazwany. Kiedy po ostatnim sejmie co się tu w 1567 roku odbywał, zdecydowano na sejmie w Lublinie, który Rzeczypospolitą Obojga Narodów utworzył, że odtąd sejmy zbierać się będą po wieczne czasy w Warszawie, smutno i pusto stało się w Piotrkowie. Nie przybywał już dwór królewski, nie zjeżdżały orszaki senatorskie i posłowie ziemscy ze służbą. Nie było komu sprzedawać ani wyrobów rzemieślniczych w kramach na Rynku, ani jedzenia, piwa i win węgierskich w szynkach, a w zajazdach nikt nie nocował. Nastąpiła bieda, nawet zamek królewski opustoszał, choć we władzy starostów się znalazł i czasem starostowie tu w podziemiach więźniów trzymali. Aż w 1578 roku wieść po Rzeczypospolitej poszła, że sejm warszawski pod berłem króla

str. 67

Stefana sąd najwyższy Trybunałem Koronnym nazywany ustanowił i jego siedziby w Piotrkowie dla Wielkopolski, a w Lublinie dla Małopolski ustalili. I znowu Piotrków stał się gwarnym miastem. Każdy zjazd trybunalski był ważnym wydarzeniem nie tylko dla niego, ale dla znacznej połaci kraju, skąd szlachta i magnaci zjeżdżali się na sesje Trybunału, które się co roku od poniedziałku po św. Franciszku Serafickim do kwietnej Niedzieli tutaj odbywały. Zjeżdżało mnóstwo szlachty, co sprawy w Trybunale miała, znowu zjeżdżały orszaki możnowładców, a czasem to ilość ich była taka, że kiedy ostatni pojazd wyjeżdżał z zamku w Wolborzu, gdzie są tylko deputaci duchowni zbierali i stamtąd do Piotrkowa uroczyście wjeżdżali, to pierwszy już docierał do bram miasta. Nierzadko i noclegu zdobyć nie było można i brać szlachecka pomimo zimna, na wozach, swoich nocować musiała. Nic więc dziwnego, że za dnia szynki oblegała i po pijanemu burdy nieprzystojne czyniła, o czym wspominają pamiętnikarze. Był Trybunał ostoją sprawiedliwości i pisano na jego cześć utwory pochwalne jak na przykład: Trybunał Główny Koronny siedmią splendorów oświecony, dzieło napisane przez Andrzeja Lisieckiego Instygatora Koronnego (oskarżyciela) i wydane drukiem w 1638 roku w Krakowie. Pisali o Trybunale pamiętnikarze, drukowano spisy deputatów, przemowy Marszałków i Prezydentów na otwarcie i zakończenie sesji, które były wygłaszane w kościele farnym, gdzie zaprzysięgano deputatów i jak niegdyś sejmy, tak teraz trybunał uroczystym nabożeństwem zaczynało. A kiedy po nabożeństwie orszak szedł uroczyście ulicą Grodzką do ratusza na Rynku, na czele niesiono obraz na desce malowany Matki Boskiej Pocieszenia, zwanej także Trybunalską i umieszczano go w kaplicy, co się na piętrze ratusza obok sali sądowej znajdowała. I tam obraz pozostawał, aż Trybunał kończył swoją kadencję w Piotrkowie i do Lublina miał wyjechać. Wtedy obraz znowu przenoszono uroczyście do kaplicy w kościele farnym. Nie zawsze jednak sądzono sprawiedliwie i o tym także pisali politycy i pamiętnikarze, więc co jakiś czas dokonywano na sejmach korektury (poprawy, częściowej zmiany przepisów) Trybunału. Magnat wielkopolski Krzysztof Opaliński, który był deputatem i marszałkiem, kiedy sam miał sprawę w Trybunale, pisał do brata w połowie siedemnastego wieku: wjedziemy do Piotrkowa... na osielku złotem obłożnym. Co miało znaczyć, że załatwią pomyślnie swoje sprawy, dając łapówki deputatom, instygatorowi i palestrantom, a także przekupując świadków, bowiem wszystkie te grzechy trapiły trybunalską sprawiedliwość. Już w osiemnastym wieku znane było w tej części Rzeczypospolitej przysłowie, że piotrkowski świadek za łyżkę barszczu, czyli fałszywego świadka na trybunale piotrkowskim można było kupić za małe pieniądze. Często niesprawiedliwie sądzili sędziowie, choć w kościele farnym sprawiedliwości bronić przysięgali i choć w sali trybunalskiej na ścianie pod krucyfiksem widniała ku pamięci

str. 68

wszystkich maksyma: *Iuste iudicate nam ego iusticias vestras iudicabo* - sędzcie sprawiedliwie, bo ja sprawiedliwość waszą sądzić będę. Zdarzyło się, że pewnego razu uboga wdowa skrzywdzona przez bogatego szlachcica i sprawiedliwości szukając, pozwała go do Trybunału i wytoczyła mu proces. Chociaż racja była po jej stronie, a krzywda, mimo zeznań fałszywych świadków, wyraźnie widoczna, przekupienie przez jej krzywdziciela sędziowie Trybunału wydali niesprawiedliwy wyrok. Zrozpaczona, ale i rozgniewana wdowa wykrzyknęła w sali trybunalskiej A choćby mnie i diabli sędzili, sprawiedliwszy by wyrok wydali! Choć sędziów zawstydziła, niczego to w jej sprawie nie zmieniło. Późnym wieczorem skończyły się obrady Trybunału, zapadła noc i sala rozpraw opustoszała. W ratuszu na Rynku pozostali tylko pisarze sądowi, którzy porządkowali sprawy z kończącego się dnia i przygotowywali nowe na dzień następny. Kiedy zmęczeni mieli iść na spoczynek, stała się rzecz niesamowita i zdumiewająca. Najpierw usłyszeli hałas niezwykły i z okien ujrzeli zajeżdżające na Rynek karety, które zatrzymały się przed ratuszem. Wysiedli z nich dziwaczni, ubrani nie po polsku pasażerowie. Na głowach mieli trójgraniaste kapelusze, na nogach pończochy, spod kusių, niemieckich fraków wystawały im ogony. Były to oczywiście diabły, bo poza jedynym łączyckim Borutą co się po polsku nosił, wszystkie inne nosiły strój niemiecki. Przerażenie, które ogarnęło pisarczyków, odebrało im władzę w nogach i przykuło do miejsc na których zwykle siedzieli i tylko patrzyli na to co się działo w sali trybunalskiej, bowiem diabelski orszak tam właśnie przybył. Rozsiadły się diabły na miejscach, które zwyczajnie deputaci zajmowali. Jeden zajął miejsce marszałkowskie i nakazał ponownie wnieść na wokandę sprawę biednej wdowy. Dwaj inni występujący jako adwokaci przedstawiali racje obu stron: skrzywdzonej wdowy i jej krzywdziciela. Po rozpoznaniu zarzutów i wysłuchaniu obrony, diabelski trybunał naradzał się krótko. Na ostatek diabeł, co w roli marszałka trybunału występował, wezwał jednego z osłupiałych pisarzy i podyktował mu nowy wyrok. Diabelski trybunał przyznał słuszność wdowie. Sentencję wyroku spisana na pergaminie przez niemal umarłego ze strachu pisarza, podpisały wszystkie diabły, odcisnęły jakąś pieczęć i opuściły ratusz, a przerażeni pisarczykowie rozbiegli się do domów. Rano deputaci Trybunału oglądali diabelski dokument, na którym zamiast pieczęci odcisnięte były, czy też wypalone diabelskie pazury. Staropolskie przysłowie powiada, że gdzie diabeł nie może tam babę pośle, a w Piotrkowie na odwrót, diabli babie z pomocą przyszli. Ale o tym, czy niesprawiedliwy wyrok został zmieniony po diabelskiej interwencji nic nie wiadomo. Podobną legendę opowiadają w Lublinie - drugim mieście trybunalskim i nawet pokazują stół przy którym zasiadał diabelski trybunał, którego marszałek zostawił na białym wypalony ślad diabelskiej łapy. Widać i tu i tam sądzono nie zawsze sprawiedliwie.

A piękny, malowany na desce około 1600 roku, obraz Matki Boskiej Trybunalskiej, w dziewiętnastym wieku z Fary do kościoła św. Franciszka Ksawerego przeniesiony, do dziś można podziwiać go w głównym ołtarzu.

• **Jeziorze Bugaj, zatopionej wsi, kościelnym dzwonie, porwanej zakonnicy**

Rzeka Wierzejka opływająca Piotrków od północy i wschodu, tworzy pomiędzy starymi drogami do Sulejowa i Koła największy pod miastem zbiornik wodny nazywany jeziorem Bugaj. Podobno w dawnych wiekach jezioro było bardzo głębokie, ale w miarę upływu czasu zarastało trzcina i tatarakiem, co i dzisiaj zobaczyć można. W czasach historycznych, w miejscu dzisiejszej zapory, stał młyn królewski o trzech kołach wodnych, a sam Bugaj należał do starosty piotrkowskiego i tylko dominikanie piotrkowscy mieli przywilej łowienia w nim ryb. Tak naprawdę to nie wiadomo czy święty gaj zwany "Bugajem" znajdował się tej okolicy, daleko poza miastem, czy też znacznie bliżej zbiegu Strawy i Strawki i tylko nazwa przed wiekami została przeniesiona z gaju na jezioro, które legendy otoczyły tajemnicą. Oto jedna z nich powiada, że kiedy chrześcijaństwo wyparło stąd pogańskie wierzenia, w miejscu gdzie dzisiaj jest jezioro stanął kościół murowany, a wokół niego wieś, której mieszkańcy, chociaż niby chrześcijanie, byli jednak bardzo niegodziwi. Mieszkało tam dwóch braci, którzy tak byli niezgodni i darzyli się taką nienawiścią, że wprost patrzeć na siebie nie mogli. Zatem aby unikać nawzajem swojego widoku i jakichkolwiek kontaktów, wybudowali pomiędzy swoimi zagrodami wysoki mur. Co było powodem takiej nienawiści w rodzinie nie wiadomo, ale niezgodni bracia nie byli jedynymi złymi ludźmi w tej wsi. Inni mieszkańcy nie pozostawali w tyle; waśnili się ze sobą, czynili szkody w gospodarstwach sąsiadów, nie szanowali przykazań boskich i kościelnych. W końcu ich grzechy spowodowały, że kościół i wieś zapadły się w głąb, a na ich miejscu powstało jezioro głębokie "na trzech mężów" jak opowiadali starzy piotrkowianie. Podobno w dzień Bożego Narodzenia i w drugi dzień Wielkanocy nad jeziorem słychać dźwięk dzwonów, ale usłyszeć je może tylko człowiek poczciwy, co sprawiedliwie postępując, na poważnie innych zasługuje. Chociaż w miejscu gdzie stał kościół jest teraz bardzo głęboko, to ten kto potrafi dobrze nurkować, jeżeli dosięgnie dna, może wynieść na powierzchnię kawałki muru kościelnego. Inni powiadają, że to nie mur kościelny, ale ten postawiony przez dwóch niezgodnych braci, co patrzeć na siebie nie mogli. Lepiej więc w jeziorze nie nurkować i takiego muru nie dotykać, bo nieszczęście gotowe. Podobno kiedyś, a było to może w szesnastym lub siedemnastym wieku, a może jeszcze dawniej, wzdłuż brzegów jeziora, bo tamtędy poprzez groble i most prowadziła

str. 70

droga do Piotrkowa, szły dwie siostry Józia i Tereska. Kiedy przechodziły tuż nad brzegiem, ujrzały leżące w płytkiej wodzie dwa dzwony kościele: duży i mały. Silniejsza z sióstr Józia wydostała z wody duży dzwon i postanowiła sprzedać go piotrkowskim kupcom. Taki dzwon i dzisiaj jest bardzo drogi, a w dawnych wiekach, był to cały majątek. Nic więc dziwnego, że Józia uległa pokusie. Tereska, która wydostała z wody mały dzwon, postanowiła zanieść go do Piotrkowa i oddać proboszczowi od piotrkowskiej Fary. Tak też zrobiła i mały dzwon umieszczony przez proboszcza w sygnaturce kościoła farnego, swoim dźwiękiem przez wieki przypomina piotrkowianom o Teresce. Natomiast, kiedy jej siostra Józia próbowała dźwignąć duży dzwon i zanieść go do piotrkowskich kupców, nagle zabrakło jej sił i dzwon wypadł z jej rąk, potoczył się po płyciźnie, wpadł w głębokie wody jeziora bugajskiego i utonął na zawsze. I tylko czasem, kiedy wsluchać się w ciszę nad Bugajem, można usłyszeć cichy dźwięk dzwonu, który leży gdzieś na dnie jeziora. Niestety, nad jeziorem bugajskim od dawna nie ma już ciszy, bo wypłoszył ją warkot silników samochodowych. Ale to nie koniec opowieści bugajskich. W połowie dziewiętnastego wieku, spowiednik klasztoru sióstr Dominikanek szukając w ratuszu miejskim jakichś dokumentów potrzebnych klasztorowi, znalazł oto taką legendę w starych dokumentach zapisaną, która tak o powstaniu jeziora Bugaj opowiada: W klasztorze Dominikanek, który w 1626 roku ufundowała Katarzyna Warszycka właścicielka dóbr Roksyce, odbywała się ceremonia obłóczyn, czyli uroczystego przywdziania habitu zakonnego i przyjęcia do zakonu nowej zakonnicy, a była nią młoda i bardzo piękna dziewczyna. Na uroczystości był obecny starosta piotrkowski, chociaż niektórzy powiadają, że był to tylko jakiś starościński wielmoża, któremu piękna postulantka tak się okrutnie spodobała, że niepomyślna na świętość miejsca, postanowił wykraść ją z klasztoru. A było to świętokradztwo i raptus puellae porwanie dziewczycy, za co nawet szlachcic częściej rycerską tracił i na gardle był karany. Ale butny wielmoża prawo i bojaźń bożą lekceważył i aby swój nieczyny zamiar urzeczywistnić chytry plan obmyślił. Oto pewnego dnia pod wieczór, przed furte klasztorną zajechała karetą, z której wysiadła wysoka kobieta i stukając do furty poprosiła o przywołanie zakonnicy, która po uroczystych obłóczynach nowicjat odbywała. Gdy młoda zakonnica nieświadoma niebezpieczeństwa przybyła do rozmównicy, przebrany za kobietę wielmoża porwał ją, przemocą do karety wsadził i w szalonym pędzie wywiózł do swojego zamku, czy też dworu, co się za miastem znajdował nad brzegami Wierzejki, która wtedy nazywana była Koprzywnicą. Przerażona zakonnica zrozumiała, że została porwana, więc modliła się i Panu Bogu w opiekę polecała, a tymczasem karetą przed siedzibą wielmoży zajechała. Było już zupełnie ciemno, więc porywacz z karety wysiadł i na swoją służbę, pewnie od swego pana nie

str. 71

lepszą, wołał aby bramy otwierała. Wtedy młoda zakonnica korzystając z ciemności i odwrócenia uwagi swojego prześladowcy, z karety wyskoczyła i w las bugajski uciekła, schronienia przed wielmożą szukając, na niebezpieczeństwo spotkania dzikiego zwierza nie zważając. Rzucił się w pogoń starosta razem ze swoimi ludźmi, ale rozpętała się straszna nawałnica, która ich zatrzymała. Wrócili więc do dworu przeklinając okrutnie, a wtem dwór wraz z panem i służbą zapadł się w ziemię, a powstały w jego miejsce głęboki dół zalała woda tworząc jezioro, które okoliczni mieszkańcy nazwali Bugajem. O tym czy młoda zakonnica zdołała znaleźć drogę w ciemnościach i powrócić do klasztoru legenda nie wspomina. A o pańskiej siedzibie na Bugaju wiemy z innych opowieści. Był w szesnastym wieku na Bugaju dwór królewski, o którym piszą kronikarze, a który zbudowano w dramatycznych okolicznościach. Oto zapisał Marcin Bielski, że w 1516 roku straszny pożar tak zniszczył Piotrków, że "cokolwiek było miasta w obrębie murów warownych, wygorzało wszystko do szczętu". A budowa królewskiej siedziby, którą rozpoczął Benedykt Sandomierzanin w 1511 roku, miała być ukończona dopiero za kilka lat. Gdzież więc miał zamieszkać król Zygmunt zwany Starym i jego dwór, kiedy na obrady sejmowe ze stolicy do Piotrkowa przybyli? Aby temu sprostać, podstarości piotrkowski Piotr Żochowski wybudował dla króla dwór drewniany na zachodnim brzegu jeziora bugajskiego. Ale król Zygmunt rychło przeniósł swoją rezydencję do zamku, którego budowa została ostatecznie zakończona w 1521 roku i dwór opustoszał na jakiś czas. Kiedy w 1548 roku zmarł stary władca, a na stronie zasiadł jego syn Zygmunt, vivente rege czyli za życia starego króla, w Piotrkowie nowym królem obrany, drewniany dwór wrócił do łask. Stało się tak dlatego, że był wygodniejszy do zamieszkania niż turre pyotrkoviensis wieża piotrkowska (bo tak wtedy zamek nazywano), ale były także i inne przyczyny. Młody król Zygmunt August, kiedy na Litwie rządy wielkksiążęce sprawował, ożenił się potajemnie z Barbarą Radziwiłłówną, wprawdzie z wielkiego litewskiego rodu pochodzącą, ale swoją poddanką, a na to nie chcieli się zgodzić z powodów politycznych ani królowa Bona - matka Zygmunta, ani panowie senatorowie i posłowie koronni. Królewskie małżeństwo było aktem politycznym, miało służyć zawieraniu politycznych sojuszy, przynosić zyski i pożytki królestwu i dlatego sejm i senat powinny być o takowym poinformowane i je zaakceptować. A tymczasem małżeństwo młodego króla zawarte bez zgody stanów sejmujących i królowej matki, zdaniem przedstawicieli szlachty polskiej służyć mógł o tylko wyniesieniu litewskiego rodu Radziwiłłów ponad inne w królestwie, bez żadnych korzyści dla państwa. Była w tym oczywiście obawa o własne interesy, ale także o interes Rzeczypospolitej. Przeto na sejmie zwołanym do Piotrkowa w ostatni dzień października 1548 roku, podczas obrad toczonych w zamku, okrutnie powstawano

str. 72

przeciwko królewskiej małżonce Barbarze, namawiając króla do rezygnacji z tego małżeństwa. Królowa Bona gościła we dworze w Gomulinie, starając się wpływać przez swoich zaufanych na rezultat obrad sejmowych. Szczególnie mocno występowali z przemowami przeciwko królewskiemu małżeństwu: wojewoda krakowski Piotr Kmita, z rodu tego starosty Jaśka Kmity co Kościół NMP na Krakówce w czternastym wieku fundował, wojewoda sandomierski Jan Tęczyński i poseł z krakowskiego Piotr Boratyński. Ich przemowy przedstawia w swej kronice Dziejów w Koronie Polskiej - Łukasz Górnicki. Długo trwały obrady, posłowie na kolana przed królem padali, ale królewskiego oporu miłością do Barbary spowodowanego nie przełamali. Rzekł im w końcu Zygmunt August: Milsza zasię mi jest wiara moja niżli wszystkie na świecie królestwa. Gotów był zrzec się korony królewskiej i wyjechać na Litwę, co mu wyperswadowali hetman Jan Tarnowski i kanclerz Samuel Maciejowski, którzy wspierali króla w tym sporze o autorytet królewski. Barbara została w końcu uznana królewską małżonką i koronowana, ale wkrótce, bo już w 1551 roku zmarła. O jej śmierć, którą miała rzekomo spowodować trucizna, długo oskarżano w Polsce królową Bonę, szczególnie przeciwną temu małżeństwu. A król Zygmunt August od tej pory wolał zamieszkiwać w oddalonym od Piotrkowa dworze myśliwskim na Bugaju, niż przebywać w zamku piotrkowskim, który mu przypominał spory o małżeństwo z ukochaną. Po jego śmierci dwór bugajski popadł w ruinę i już w końcu szesnastego wieku nie nadawał się do zamieszkania. Gdzie więc siedział butny wielmoża co zakonnice porwał sto, a może i dwieście lat później, nie wiadomo.

- **Świątyniach, dobrych i złych piotrkowianach i Piotrze Morawiaku co w Piotrkowie pierwszy kościół pobudował**

W mrocznej przeszłości i tak w czasie odległej, że dziadkowie dziadków najstarszych Piotrkowian tego nie pamiętali, gród piotrkowski na wzniesieniu pomiędzy dwoma rzekami położony otaczały szeroko rozlane wody i niedostępne bagniska. Pośród bagien pierwotni mieszkańcy tych okolic budowali domostwa na palach drewnianych, do których jedynie łodziami, albo wpraw dostać się było można. Były więc domostwa bezpiecznym schronieniem przed napadem nieprzyjaciół i dzikimi zwierzętami tak długo, aż ciasno się zrobiło na bagnach, bo nowych mieszkańców przybywało i nie było już gdzie domów budować. Wtedy część ludzi z bagien przeniosła się na wzniesienie, gdzie dzisiaj jest Stare Miasto, a część na południowy brzeg Strawki na wzgórze, gdzie przy Krakowskim Przedmieściu kościół Nawiedzenia Najśw. Marii Panny stoi, a przed wiekami rosły bujne

las. Miejsca tu było dużo, więc rozwinęła się osada duża i ludna, a tam gdzie stoi kościół, rósł święty gaj, czczony przez długie lata jako siedlisko bogów pogańskich, którym pod świętymi drzewami składano ofiary i dary rozmaite. W tym miejscu gdzie dzisiaj stoi dzwonnica, rósł jakiemś bóstwu poświęcony dąb ogromny, którego kora i drewno służyły jeszcze w XVIII wieku za lekarstwo dla ludzi i zwierząt domowych. Mieszkańcy osady uprawiali ziemię, hodowali bydło, łowili ryby w rozlewiskach Strawki i dziką zwierzynę w okolicznych lasach i żyli spokojnie. W IX wieku przybył do osady misjonarz Piotr zwany "Morawiakiem", co pewnie z Wielkich Moraw pochodził i zaczął wśród nich krzewić chrześcijaństwo. Na miejscu świętego gaju zbudował kościół drewniany, w którym odprawiał nabożeństwa i głosił zasady wiary chrześcijańskiej. Mieszkańcy osady na dzisiejszej "Krakówce" chętnie słuchali jego nauk i przyjęli chrześcijaństwo, a święty gaj wycięli i posągi bóstw pogańskich zniszczyli. Zostawili tylko stary dąb, bo miał właściwości lecznicze. Kiedy Piotr uznał, że jego misja została spełniona, pożegnał chrześcijańskich mieszkańców "Krakówki" i przepłynął się przez bagna i moczary na północny brzeg Strawki, gdzie również rozwijała się duża i ludna osada. Tutejsi mieszkańcy nie uprawiali ziemi, a zajmowali się głównie wyrobem broni bojowej i myśliwskiej, którą sprzedawali i to było ich główne źródło utrzymania. Byli oni bardziej dzicy i do obyczajów pogańskich jako wiary przodków bardziej przywiązani niż mieszkańcy "Krakówki". Przyjęli więc misjonarza Piotra nieprzyjaźnie i zmusili go do powrotu na południowy brzeg do chrześcijańskiej osady. Po powrocie do przyjaznych sobie ludzi, Piotr dalej nauczał, odprawiał nabożeństwa w swoim kościele i udzielał chrztu. Jednak zawziętość pogańskich Piotrkowian ze Starego Miasta była wielka. Kiedy szykując się do obchodów świąt pogańskich, może na Kupałę, przybyli do chrześcijańskiej osady i zobaczyli, że święty gaj został wycięty, a posągi bóstw obalone, to "przejęci grozą kościółek spalili, a nowo nawróconych na wiarę prawdziwą rozpędzili na cztery wiatry". Tak to w dziewiątym wieku pogaństwo zatriumfowało w Piotrkowie, i trwało to aż do czasów kiedy książe Polan Mieszko przyjął chrzest, a z nim całe państwo. Wtedy chrześcijaństwo wróciło nad brzegi Strawy i Strawki, ale długo jeszcze brakowało tu świątyni. Dopiero wtedy, za panowania księcia Mieczysława (legenda nie mówi o którego Mieczysława chodzi), a może trochę później, Piotr Włostowic postawił nowy, tym razem murowany kościół i ten przetrwał do naszych czasów.

Część diagnostyczna oparta jest o opracowania wykonane na potrzeby Miasta Piotrków Trybunalski m. in. Program Rozwoju Turystyki, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

str. 74

Bilans walorów dziedzictwa kulturowego Gminy Miasta Piotrków Trybunalski

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Gminy Miasta Piotrków Trybunalski można wskazać następujące elementy bilansu - analizy SWOT w zakresie dziedzictwa kulturowego

Mocne strony

- bogata historia obszaru, wysoka kultura niematerialna - folklor, tradycje regionu, przekazywanie wielu legend,
- występowanie cennego zabytkowego układu przestrzennego,
- występowanie obszaru proponowanego do uznania za pomnika historii – Fara Piotrkowska,
- zabytki wysokiej rangi – zamek, zespół klasztorny o.o. Jezuitów, zespół klasztorny o.o. Bernardynów, zespół klasztorny Panien Dominikanek, kościół parafialny p.w. św. Jakuba, zespół cmentarzy i dworzec PKP.
- występowanie szlaków kulturowych – Zamków, Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej, Traktu Wielu Kultur,
- bardzo duża liczba obiektów zabytkowych,
- bogata gama imprez o charakterze kulturowym,
- działania integrujące wokół strategicznych przedsięwzięć z zakresu promocji regionu (Jarmark Wojewódzki w Łodzi, Targi „Na styku kultur” w Łodzi),
- bogate tradycje związane z szklaną przeszłością Piotrkowa – Hutami szkła i ich wyrobami ,
- zachowane ślady wielokulturowości - jedność w wielokulturowości miasta,
- bogate tradycje kulinarne, do zamieszczenia na Krajowej Liście Produktów Regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju,
- tworzone symbole regionu mogące stać się symbolami o charakterze ponadregionalnym – Trakt Wielu Kultur, Szlak kolei Warszawsko – Wiedeńskiej,
- jednolite i kompleksowe oznakowanie atrakcji kulturowych na terenie Miasta Piotrków Trybunalski,
- oferty edukacji regionalnej prowadzona przez Muzeum
- spacer po Piotrkowie Traktem wielu Kultur,
- coraz lepsze wyposażenie w techniczne środki promocji – wydawnictwa, internet, własna strona www.

Słabe strony

- zniszczenie zabytków po przemyśle Huty Szkła,
- zaniedbania XIX wiecznej zabudowy historycznej Starego Miasta (Podzamcze)
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- brak użytkowania niektórych obiektów zabytkowych w tym elementów kolejki wąskotorowej,
- nie w pełni wykorzystane zasoby przyrodniczo – kulturowe – elementy kolejki wąskotorowej, parowozownia towarowa, brak wypracowanego produktu regionalnego,

Szanse

- utworzenie parku kulturowego w granicach obszaru zabytkowego starego miasta wraz z otuliną,
- kontynuacja rozpoczętych procesów rewitalizacyjnych historycznych kwartałów, założeń urbanistycznych i układów zieleni,
- ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne,
- działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego Lokalnych Instytucji Kultury i Stowarzyszeń", w tym Towarzystwa Przyjaciół Piotrkowa Trybunalskiego,
- realizacja projektu rewitalizacji Podzamcza – „Młode Stare Miasto",
- zachowanie obiektów po przemyśle (Huty Szkła), Manufaktura na Bugaju,
- współpraca z organizacjami dająca szansę odnowy zabytków na Szlaku, Kolei warszawsko – Wiedeńskiej i Zamków,
- współpraca ze Stowarzyszenie Miłośników Kolei,
- moda na folklor - podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez kreowanie produktów i imprez o charakterze kulturowym,
- edukacja regionalna mieszkańców,
- wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków z różnych źródeł - środków unijnych, z budżetu państwa i samorządu województwa,
- wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne,
- wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków - organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych,
- możliwość włączania się w krajowe, wojewódzkie programy promocji,

str. 76

- naturalna chęć ludzi do poznawania świata, kultur i zwyczaj innych narodów.

Zagrożenia

- niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru,
- zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- utrudnienia w pozyskiwaniu środków na ochronę i zachowanie zabytków,
- niewystarczające środki finansowe w stosunku do potrzeb na ochronę i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Obszar Miasta Piotrków Trybunalski w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał. Ma to związek z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różną kulturę. Istnienie historycznych szlaków kulturowych stanowi silny potencjał terenu. Drogi pielgrzymkowe w kierunku Częstochowy powodują możliwość rozwoju turystyki pielgrzymkowej.

Wśród słabych stron Miasta Piotrków Trybunalski zwraca uwagę niewystarczające działanie w celu zachowania obiektów po przemyśle Hut Szkła i elementów kolejki wąskotorowej i parowozowni, zniszczenie niektórych obiektów zabytkowych, które nieodwracalnie znikną z krajobrazu, tak jak stało się z linią kolejki wąskotorowej, po której pozostały tylko budynki stacyjne.

Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy, Miasta Piotrków Trybunalski

W wyniku przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że Miasto Piotrków Trybunalski posiada bogate walory dziedzictwa kulturowego o znaczącej randze, które należy chronić i jednocześnie odpowiednio wykorzystywać i udostępniać społeczeństwu. Biorąc pod uwagę wymogi płynące z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku i uwzględniając zbilansowane zasoby i wartości należy stwierdzić, iż Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy, Miasta Piotrków Trybunalski uwzględnia:

- **ochronę walorów i wartości materialnych i niematerialnych przy jednoczesnym ich wykorzystaniu jako czynnik rozwoju obszaru Miasta Piotrków Trybunalski**

W tym celu należy prowadzić działania zmierzające do :

- zachowania krajobrazu kulturowego,

- rewitalizacji historycznego układu przestrzennego z jednoczesnym wykorzystaniem jako przestrzeni publicznej stanowiącą salon - serce Miasta Piotrków Trybunalski,
  - dalszej rewaloryzacji cennych zespołów zabudowy, obiektów sakralnych - klasztornych, zespołów pałacowych, parków oraz zabytków przemysłowych,
  - adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych na cele edukacyjne, kulturalne i społeczne,
  - tworzenia nowych atrakcji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski,
  - wzrostu identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu i uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych,
  - poprawy społecznej akceptacji do konieczności ochrony zabytków,
- promocję zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski

W tym celu podjęto działania upowszechniania wyjątkowego dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski poprzez:

- edukację regionalną mieszkańców,
- wydawnictwa i programy edukacyjne,
- digitalizację walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego,
- zamieszczenie wykazu i kart Gminnej Ewidencji w BIP-ie.

KARTA GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW			377/1603
1. OBIEKT budynek dworca			5. MIEJSCOWOŚĆ Piotrków Trybunalski
2. OBECNA FUNKCJA dworzec PKP	3. MATERIAŁ cegłane	4. DATOWANE 1846r., rozbudowa 1869-1873.	6. GARNA Piotrków Trybunalski - m.
			7. POWIAT Piotrków Trybunalski - p.m.
			8. WOJEWÓDZTWO łódzkie
			9. ROD POCZTYWY 97-300
			10. ADRES P.O.W. 6
11. LOKALIZACJA			
12. LOKALIZACJA ARCHEOLOGICZNA Nr obszaru AZP Nr stanowiska na obszarze AZP Nr stanowiska w miejscowości			
13. NUMER EWIDENCYJNY DZIAŁKI dz. nr ewid. 1/8 obr. 22			
14. WŁADNOSĆ państwo-wa			
15. RODZAJ UŻYTKOWANIA komunikacja			
16. INFORMACJA O OCHRONIE Nr i data wpisu do rejestru zabytków PSOZ-6706/9/95 z dnia 18.05.1996r., nr rejestru: 449. Zapis w planie zagospodarowania przestrzennego			
17. STAN ZACHOWANIA bardzo dobry			18. RODZAJE ZAGROZEŃ
19. WYPEŁNIĄCY DANE Anna Popielczak		20. DATA WYKONANIA EWIDENCJI 2013-05-20	

Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych Gminy, Miasta Piotrków Trybunalski

Miasto Piotrków Trybunalski dysponuje niezwykle cennym dziedzictwem kulturowym w tym nieprzeciętnymi walorami krajobrazowymi co predysponuje do aktywizacji mieszkańców w sferze zachowania zabytków. Miasto Piotrków Trybunalski podejmie działania w następujących zakresach strategicznych:

- **Zachowanie tożsamości regionalnej**
  - kształtowanie lokalnej dumy,
  - kreowanie lokalnych produktów regionalnych,
  - integracja kulturalna mieszkańców,
  - edukacja mieszkańców o bogactwie lokalnego dziedzictwa,

- **Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarczego Gminy, Miasta Piotrków Trybunalskiego**
  - ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego,
  - promocja Traktu Wielu Kultur,
  - podniesienie rangi najbardziej wartościowych zabytków,
  - rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów,
  - kształtowanie wizerunku Miasta Piotrków Trybunalski jako obszaru o unikatowym dziedzictwie kulturowym,
  - wspieranie posiadaczy obiektów zabytkowych w działaniach mających na celu poprawę stanu obiektów i ich wykorzystania na cele kulturalne, edukacyjne i społeczne,
  - kreowanie produktów turystyki kulturowej.

Wszelkie przewidywane działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Miasto Piotrków Trybunalski i rozpatrzy w następujących ujęciach:

- **Studia badawcze** - wspieranie przeprowadzania prac studialnych w celu poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych,
- **Digitalizacja zasobów i walorów** - dalsze cyfrowe upowszechnienie dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski na stronach internetowych,

- **Ochrona i zachowanie obiektów i obszarów zabytkowych** – dalsze prowadzenie prac w zakresie rewitalizacji układów urbanistycznych, prowadzenie prac w zakresie rewaloryzacji założeń zieleni, przeprowadzenie prac obiektów zabytkowych z adaptacją na cele turystyczne, kulturalne, edukacyjne i społeczne,
- **Edukacja regionalna** mieszkańców poprzez organizację rekonstrukcji wydarzeń historycznych, imprez kulturowych, upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie Miasta Piotrków Trybunalski w lokalnych mediach, cykliczne artykuły, organizowanie wystaw, programy edukacji regionalnej w szkołach,
- **Aktywizacja** - pobudzanie aktywności mieszkańców w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa poprzez organizację konkursu na najlepiej odnowioną elewację piotrkowskiego budynku „Nowa Elewacja”, na najciekawsze zdjęcie krajobrazu kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski, najlepiej zachowany obiekt lub obszar zabytkowy, włączenie organizacji społecznych, Instytucji Kultury i Stowarzyszeń do wspólnych starań prowadzących do polepszenia stanu dziedzictwa kulturowego,
- **Kreowanie rozwoju turystyki kulturowej** - wykorzystanie walorów dziedzictwa Szlaku Wielu Kultur, sakralnego i przemysłowego dla rozwoju produktów turystycznych,
- **Promocja** - wzrost aktywności w zakresie promocji i popularyzacji walorów kulturowych, wydanie folderów z informacją o zabytkach Miasta Piotrków Trybunalski, upowszechnianie regionalnych produktów, kreowanie pamiątek z wizerunkiem dziedzictwie Miasta Piotrków Trybunalski,
- **Współpraca** z samorządem województwa, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony i zachowania obiektów i obszarów zabytkowych oraz tożsamości regionalnej.

CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA

Cel strategiczny

Cenne dziedzictwo kulturowe Gminy Miasta Piotrków Trybunalski podstawa dumy i motywem rozwoju

Cel operacyjny

Kreowanie wartości i walorów Gminy, Miasta Piotrków Trybunalski

Zasoby dziedzictwa kulturowego w dobie gospodarki rynkowej posiadają nie tylko wartość historyczną, ale także wymierną wartość ekonomiczną, decydującą o potencjale gospodarczym. Tak więc świadome zarządzanie tymi zasobami i ich skuteczne wykorzystanie w połączeniu z promocją może przyczynić się do rozwoju Miasta Piotrków Trybunalski.

Dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne w dużej mierze kształtuje świadomość oraz współczesną kulturę. Dlatego też należy je zachować, chronić i pielęgnować ze szczególnym uwzględnieniem elementów decydujących o tożsamości i specyfice regionalnego dziedzictwa.

Działanie 1

Zachowanie ciągłości cennych wartości dziedzictwa kulturowego

W celu zachowania cennego dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski są tworzone odpowiednie warunki i procedury postępowania wspierające rewitalizację, rewaloryzację i remonty obszarów i obiektów zabytkowych. Należy prowadzić dalsze skuteczne działania w celu pozyskania funduszy ze środków zewnętrznych.

Zadania

- **Zintegrowana – kompleksowa rewitalizacja tkanki urbanistycznej w ramach trzeciego etapu projektu Trakt Wielu Kultur i Podzamcza – „Młode Stare Miasto”**

Zostaną podjęte wszelkie działania w celu odnowy historycznej tkanki miejskich kwartałów zabudowy Podzamcza. Prace będą prowadzone kompleksowo z uwzględnieniem elementów społecznych procesów rewitalizacji, rewaloryzacji i gentryfikacji. Znowelizowana przestrzeń

publiczna powinna być udostępniona lokalnej społeczności i wykorzystywana na funkcje kulturalne, turystyczne i społeczne.

Katalog zadań z zakresu rewitalizacji dotyczy zachowania zabytków dziedzictwa kulturowego poprzez renowację substancji architektonicznej, społecznej, rewitalizacji Śródmieścia, rozwoju infrastruktury turystycznej na zrewitalizowanym obszarze, rozwoju usług związanych z obsługą ruchu turystycznego (punkty informacji turystycznej, infrastruktura gastronomiczna, nodegowa), ożywienia i rozwoju oferty kultury, podniesienia atrakcyjności gospodarczej miasta.

Renowacja zamku w ramach drugiego etapu projektu „Trakt Wielu Kultur”

Rewitalizacja Podzamcza – Młode Stare Miasto”

- **Promowanie Piotrkowskiej Fary w celu uznania przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za pomnik historii**

Najcenniejszy obiekt z terenu Miasta Piotrków Trybunalski powinien zostać poddany ochronie w formie uznania przez Prezydenta RP za pomnik historii.

Podniesienie rangi tego zabytku wzmocni jego prestiż oraz stworzy większe szanse pozyskania środków finansowych na rewaloryzację i remonty. Wszystkie wnioski składane o dofinansowanie prac przy obiektach zabytkowych są wysoko punktowane za miano pomnika historii. Przygotowano wniosek o uznanie za pomnik historii Piotrkowskiej Fary.

Piotrkowska Fara – proponowany pomnik historii

Dotychczas dwa prestiżowe obiekty z terenu województwa łódzkiego uznano przez Prezydenta RP za pomnik historii Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r.: Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (poz. 1239) i Sulejów – Zespół Opactwa Cystersów (poz. 1242).

Pomniki historii - Sulejów – zespół opactwa cystersów

- Bazylika Katedralna w Łowiczu

- **Utworzenie parku kulturowego**

Proponuje rozważenie uznania za park kulturowy na mocy podjęcia uchwały Rady Miasta Piotrkowa Piotrkowskiego obszaru o wysokiej wartości kulturowej, obejmującego Stare Miasto wraz z otuliną – w granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej.

Decyzję o utworzeniu parku podejmuje Rada Miasta. Wprowadzenie tej formy ochrony zabytków podnosi prestiż obszaru i powoduje większe możliwości pozyskania środków finansowych, ponieważ przyznawana punktacja przy ocenie wniosków jest zwiększana dla parków kulturowych. Miasto Piotrków Trybunalski tworząc park kulturowy zyskuje mocną kartę przetargową w ubieganiu się o fundusze na przeprowadzenie kompleksowej rewitalizacji obszaru objętego granicami parku.

Proponowany obszar parku kulturowego

Na terenie województwa utworzono dwa parki kulturowe „Miasto tkaczy” w Zgierzu i „Wzgórze Zamkowe” w Sieradzu. Oba obszary poddawane są procesom kompleksowej rewitalizacji z wykorzystaniem środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego.

- **Promowanie obiektów reprezentatywnych**

Na etapie sporządzania wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego wytypowano obiekty uznane za reprezentatywne. Wśród nich w poszczególnych kategoriach figuruje siedem obiektów i obszarów z terenu Miasta Piotrków Trybunalski. Są nimi: zamek, zespół klasztorny o.o. Jezuitów, zespół klasztorny o.o. Bernardynów, zespół klasztorny Panien Dominikanek, kościół parafialny p.w. św. Jakuba, zespół cmentarzy i dworzec PKP.

Obiekty i obszary zamieszczone na liście obiektów reprezentatywnych są brane pod uwagę przy ocenianiu wniosków złożonych do Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi przy ubieganiu się o środki przyznawane na rewaloryzację zabytków. Działania promocyjne będą przede wszystkim lokować Miasto Piotrków Trybunalski wśród najwartościowszych obszarów dziedzictwa kulturowego.

Obiekty reprezentatywne: zamek

zespół klasztorny o.o. Jezuitów,

Obiekty reprezentatywne: zespół klasztorny Bernardynów

Zespół klasztorny Panien Dominikanek

Obiekty i obszary reprezentatywne: kościół parafialny p.w. św. Jakuba

zespół cmentarzy

Obiekt reprezentatywny dworzec kolejowy

- **Ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne klasztor Ojców Bernardynów Podwyższenia św. Krzyża - Sanktuarium Matki Bożej Piotrkowskiej, kościół jezuitów - Sanktuarium Matki Bożej Trybunalskiej z uwzględnieniem kościołów i lokalnych kapliczek**

Obiekty sakralne Miasta Piotrków Trybunalski stanowią cenny walor do rozwijania turystyki pielgrzymkowej. Proponuje się opracowanie całościowego projektu obejmującego wybrane obiekty sakralne takie, jak zespoły klasztorne: w Sulejowie Podklasztorzu, Witowie; sanktuaria w Piotrkowie Trybunalskim, kościoły: w Piotrkowie Trybunalskim, Sulejowie, Wolborzu, Bakowej Górze – gm. Ręczno, oraz liczne. Taki kierunek działań wynika z dokumentów o charakterze wojewódzkim i projekt powinien uzyskać środki na rewaloryzację.

Cudownego Obraz Matki Bożej Piotrkowskiej

Obraz Matki Bożej Pocieszenia, zwanej też Trybunalską

Obiekty kościelne pretendowane do uprawiania turystyki pielgrzymkowej

- **Przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych zabytkowych układów zieleni z terenu Miasta Piotrków Trybunalski po zamieszczeniu na Krajowej liście obszarów przeznaczonych do rewaloryzacji w celu pozyskania funduszy na przeprowadzenie wymaganych prac**

Obecnie na Krajowej liście obszarów przeznaczonych do rewaloryzacji zamieszczono m. in. układy zieleni komponowanej w terenie Powiatu Piotrkowskiego: takie jak: park dworski w Cieszanowicach (gm. Gorzkowice) i park pałacowy w Wolborzu.

Park w Wolborzu na liście Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Zamieszczenie na liście Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zabytkowych parków i ogrodów przeznaczonych do rewaloryzacji wiąże się z pozyskaniem funduszy na przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych. Możliwe jest również uzyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ramach konkursu „Przyrodnicze perły województwa łódzkiego – program rewaloryzacji zabytkowych parków”.

Najważniejszym z działań dla Miasta Piotrków Trybunalski jest pozyskanie funduszy w NFOŚiGW i WFOŚiGW w celu przeprowadzenia działań rewaloryzacyjnych parku miejskiego im. ks. J. Poniatowskiego wraz z ogrodem botanicznym i zespołu cmentarzy obecnie w dużej mierze rewaloryzowanych z udziałem Towarzystwa Przyjaciół Piotrkowa Trybunalskiego oraz parku przy ul. Balzackiej.

Park Poniatowskiego wraz z ogrodem botanicznym wymagający rewitalizacji

Zespół cmentarzy do rewitalizacji

Park przy ul. Balzackiej do rewitalizacji

W 2014 roku na modernizację parku ks. Józefa Poniatowskiego pozyskano 2 mln 200 tys. złotych w wyniku konkursu z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi.

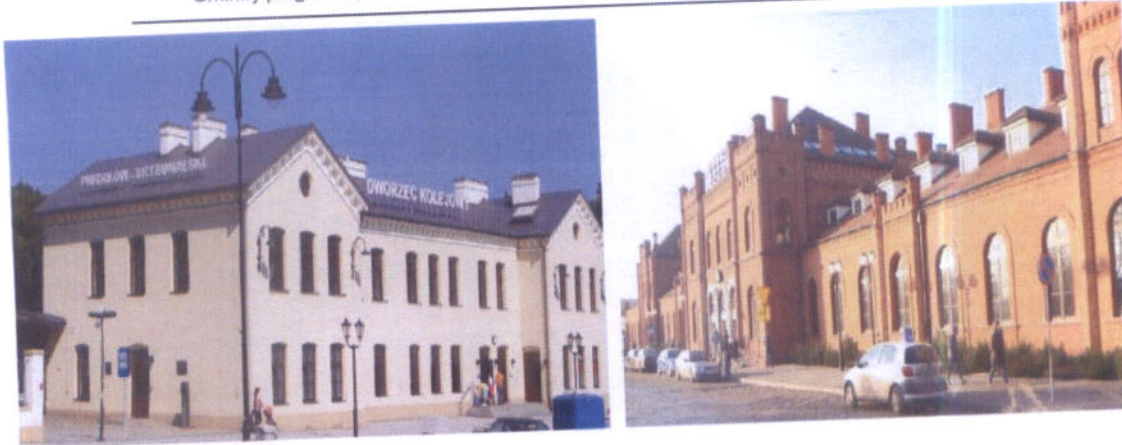
Dzięki tej inwestycji największy piotrkowski park przejdzie całkowitą metamorfozę. Zmodernizowana zostanie nawierzchnia alejek, wyremontowane ogrodzenie całego parku i ogrodu botanicznego, wymianie ulegną ławki, kosze i oświetlenie na ledowe, przebudowany zostanie także staw. Modernizacja obejmie także nasadzenia - pojawią się nowe drzewostany, krzewy, kwiaty oraz trawniki.

Wartość całego projektu szacowana jest na około 3 mln złotych. Projekt realizowany będzie przez dwa lata.

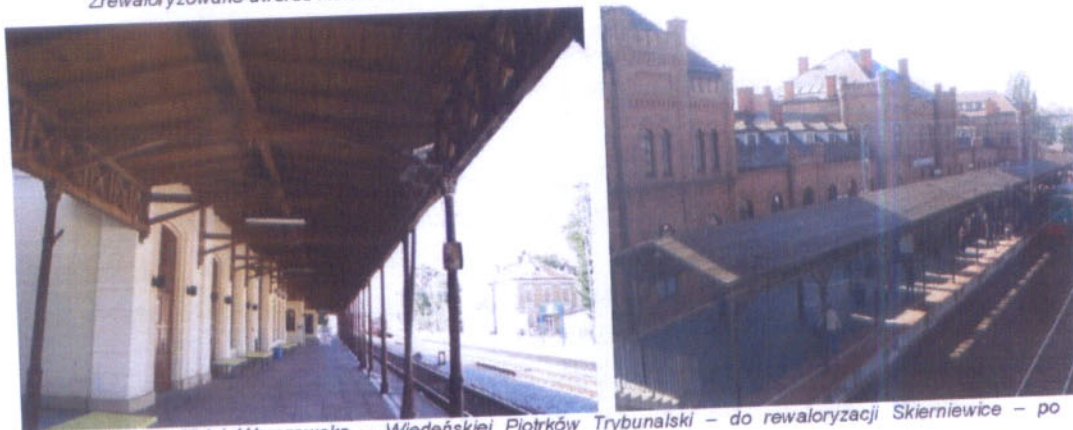
- **Stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym**

W celu stworzenia mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym należy nawiązać współpracę z innymi miejscowościami leżącymi na trasie kolei Warszawsko – Wiedeńskiej m. in. Skierniewicami w celu tworzenia wspólnych inicjatyw tworzenia szlaku Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej.

Celowa jest również wymiana doświadczeń ze stowarzyszeniem rewitalizującym Parowozownię w Skierniewicach - *Stowarzyszenie Miłośników Kolei*
<http://www.psmk.org.pl/>

Zrewaloryzowane dworce Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej w Piotrkowie Trybunalskim i Skierniewicach

Perony Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej Piotrków Trybunalski – do rewaloryzacji Skierniewice – po rewaloryzacji

Place przydworcowe: Piotrków Trybunalski, Skierniewice

Parowozownia Piotrków Trybunalski, Skierniewice

Parowozownia Skierniewice

- **Poprawa stanu obiektów zamieszczanych w gminnej ewidencjach zabytków i oznakowanie obiektów znajdujących się w rejestrze WKZ**

Miasto Piotrków Trybunalski dokona wszelkich starań, by doprowadzić do poprawy stanu obiektów zamieszczanych w gminnej ewidencji zabytków. Istnieje jednak bariera natury prawnej na drodze pozyskiwania środków finansowych na przeprowadzenie remontów, ponieważ ustawa stanowi, że finansowane są prace remontowe obiektów wpisanych do rejestru. Obiekty nie objęte prawną formą ochrony tzw. ewidencjonowane mogą uzyskać dofinansowanie jedynie w przypadku opracowania projektów kompleksowej odnowy ze środków dysponowanych przez Urząd Marszałkowski w Łodzi np. zagospodarowanie turystyczne kolejki wąskotorowej, powrót do tradycji przemysłu Hut Szkła, ochrona tradycyjnego browarnictwa, których celem jest

wzmocnienie więzi i tożsamości lokalnej, poprzez wykorzystanie walorów turystycznych i kulturowych Piotrkowa. Miasto Piotrków Trybunalski systematycznie znakuje cenne obiekty zabytkowe.

Zachowanie obiektów zabytkowych

Zamek w Bykach

Zachowanie dawnych browarów i rozwój branży piwowarskiej

- **Przeprowadzenie prac remontowych zaniedbanych zabytkowych kamienic - pod hasłem „przybędzie kolorowa fasada”**

Kompleksowa modernizacja placu Czarnieckiego spowodowała zapoczątkowanie metamorfozy kamienic. Remontowane są kolejne kamienice. Zakres inwestycji jest analogiczny do innych remontów wykonywanych na miejskich kamienicach obejmując remont dachu, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, obróbki blacharskie, pomalowanie elewacji.

Remontowana kamienica

W 2014 roku rozpoczęły się prace remontowe w jednym z najpiękniejszych budynków w centrum Piotrkowa, zabytkowej willi „Wanda” dostosowujące ją do celów mieszkaniowych. Budynek i stojąca obok niego oficyna powstały w 1904 roku. Obie stanowią przykład architektury secesyjnej. Wykonywany w kamienicy remont konserwatorski zakłada zachowanie wszystkich cennych elementów artystycznych, wystroju i detalu architektonicznego, zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz budynku. Renowacji zostają poddane elementy stolarki okiennej i drzwiowej, posadzki oraz sztukaterie.

Remontowana willa Wanda

W 2014 roku rozpoczęła się także modernizacja zabytkowego budynku Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. Prace prowadzone etapami, potrwać dwa lata. W pierwszym etapie wykonane zostaną: izolacja pionowa, naprawa fundamentów oraz renowacja stolarki okiennej. Wewnątrz budynku roboty obejmują remont piwnicy oraz pomieszczeń na strychu. Inwestycja zakłada także roboty polegające m.in. na wykonaniu drenażu opaskowego oraz przyłącza do kanalizacji deszczowej. Drugi etap polega na odnowieniu elewacji oraz remoncie schodów wejściowych, zainstalowaniu nowego oświetlenia oraz centralnego ogrzewania.

Remontowany zabytkowy budynek Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie

Przeprowadzany jest remont elewacji frontowej kamienicy przy placu Niepodległości 4. Dodatkowo nowa jakość zyska oficyna mieszcząca się na podwórzu.

Remontowana kamienicy przy placu Niepodległości 4

Remonty kamienic wykonywane są kompleksowo, nie ograniczając prac jedynie do odnowy elewacji.

Kolejnym etapem remontu kamienic jest projekt rewitalizacji Starego Miasta i Podzamcza, zakłada m.in. przebudowę ulic. Garncarskiej, Zamurowej, Pereca i Wspólnej, przebudowę Placu Zamkowego ze skwerami i rewitalizację Strawy z utworzeniem bulwarów - miejsca rekreacji i wypoczynku. Miasto Starówkę chce rewitalizować też przez odnowienie elewacji, dachów i klatek schodowych kamienic przy ul. Grodzkiej 3, Konarskiego 4 i Szewskiej 8. Całość może kosztować ok. 30 mln zł, dofinansowanie może pokryć do 85 procent kosztów.

rewitalizacji Starego Miasta i

- **Kontynuacja cyklicznego konkursu NOWA ELEWACJA**

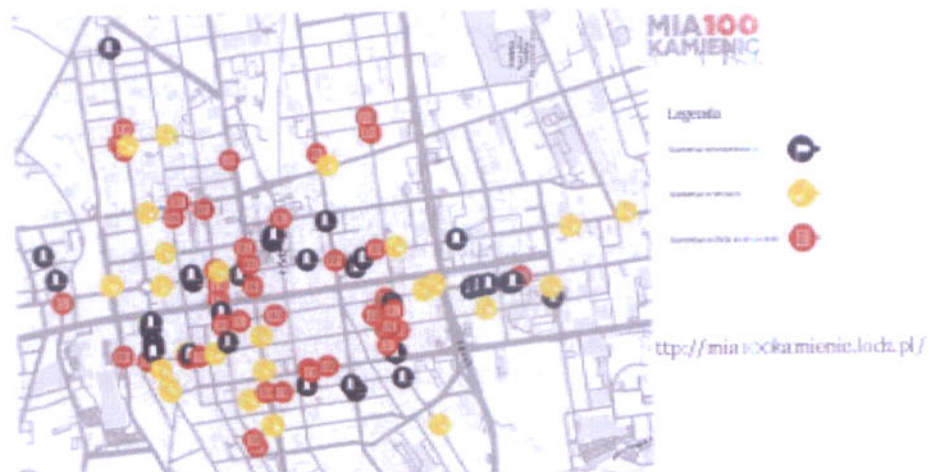
Prezydent Miasta ogłasza konkursu na najlepiej odnowioną elewację piotrkowskiego budynku pt. „Nowa Elewacja”, którego celem jest zachęcenie właścicieli budynków do wykonania remontów elewacji, co wpłynie na poprawę wizerunku centrum miasta Piotrkowa Trybunalskiego. Uczestnikami konkursu mogą być inwestorzy remontu budynków usytuowanych w centrum miasta Piotrkowa Trybunalskiego w obszarze określonym i zawartym między ulicami: al. Armii Krajowej, Wojska Polskiego, Skłodowskiej-Curie, al. Kopernika, al. Piłsudskiego, oraz w ciągu komunikacyjnym al. 3-go Maja. NAGRODY: I nagroda - 20.000,00 zł, II nagroda - 18.000,00 zł, III nagroda - 15.000,00 zł, IV nagroda - 12.000,00 zł, V nagroda - 10.000,00 zł

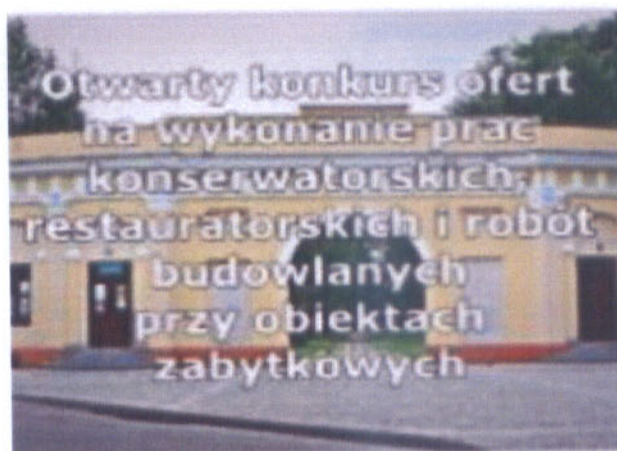
Obszar objęty konkursem

- **Uruchomienie konkursu na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych**

Największą inicjatywę podjęła Łódź wprowadzając projekt "Mia100 kamienic", którego realizacja pozwoliła do 2014 roku zrewaloryzować 78 nieruchomości (tj. około 200 budynków), wydając około 56 milionów złotych.

Podobny konkurs uruchomiły Skierniewice, finansując prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych.

Miasto Piotrków Trybunalski rozważy uruchomienie konkursu na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych.

- **Wykonanie zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych**

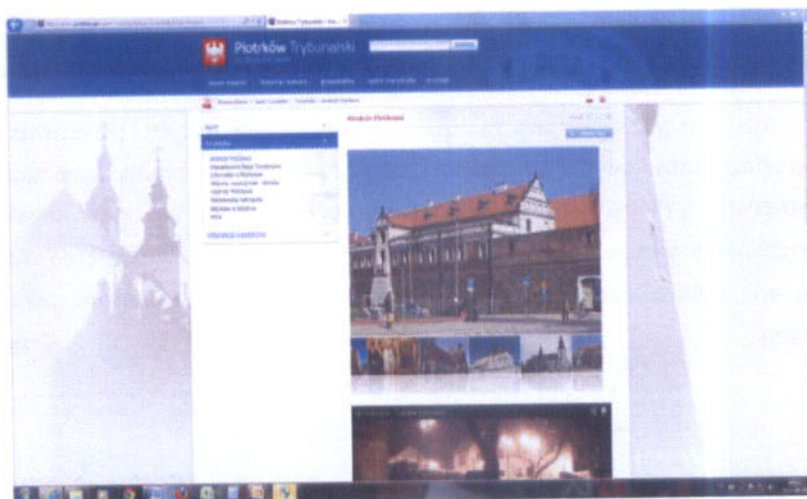
Niezbędne jest wykonania zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w obiektach zabytkowych. W ostatnim czasie takie zabezpieczenia wykonano w cerkwi prawosławnej w Piotrkowie Trybunalskim, klasztorze i kościele ss. Dominikanek. Obiekty te podłączono do systemu krajowego. Natomiast w klasztorze i kościele oo. Bernardynów wykonano zabezpieczenia od włamań i pożarów ale nie uruchomiono podłączenia do krajowej sieci.

Wymagający podłączenia do sieci klasztor i kościół Bernardynów

- **Kontynuacja wirtualnej panoramy Miasta Piotrków Trybunalski i zamieszczenie opracowanych kart Gminnej ewidencji na stronie internetowej**

W celu upowszechniania dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski zostanie kontynuowana na stronie internetowej inicjatywa wirtualnej panoramy Piotrkowa Trybunalskiego, zawierającej najciekawsze zabytki z terenu Miasta Piotrków Trybunalski oraz udostępnienie opracowanych kart zawartych w Gminnej ewidencji zabytków.

Zabytki Gminy Miasta Piotrków Trybunalski

KARTA GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW			89-1603	
1. OBIEKT: synagoga		5. MIEJSCOWOŚĆ: Piotrków Trybunalski		
2. ODRĘBNA FUNKCJA: biblioteka miejska	3. MATERIAŁ: cegłane	4. DATOWANIE: 1791-1793	6. GMINA: Piotrków Trybunalski - m.	
		7. POWIAT: Piotrków Trybunalski - p.m.	8. WOJEWÓDZTWO: łódzkie	
		9. KOD POCZTOWY: 97-300	10. ADRES: Jerozolimska 29	
		11. LOKALIZACJA:		12. LOKALIZACJA ARCHEologiczna:
		13. NISZKORODZENIA: nr 103 obr. 21		14. WŁAŚNICZ: komunalna
		15. RODZAJ OCHRONY: odwłata		16. INFORMACJA O OCHRONIE:
		17. STAN ZACHOWANIA: zaniechany		18. WYKONAWCA EWIDENCJI: Anna Popielczak
		18. DATA WYKONANIA EWIDENCJI: 2009-05-19		19. WYKONAWCA EWIDENCJI: Anna Popielczak
		20. DATA WYKONANIA EWIDENCJI: 2009-05-19		21. WYKONAWCA EWIDENCJI: Anna Popielczak
		22. WYKONAWCA EWIDENCJI: Anna Popielczak		23. WYKONAWCA EWIDENCJI: Anna Popielczak
		24. WYKONAWCA EWIDENCJI: Anna Popielczak		25. WYKONAWCA EWIDENCJI: Anna Popielczak

Obiekty zamieszczone w Gminnej Ewidencji Zabytków

Działanie 2

Kreowanie poczucia tożsamości regionalnej

Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej z całą pewnością wpłynie na zacieśnianie więzi społeczności lokalnej i poczucia własnej wartości. Miasto na kanwie bogatej historii i tradycji może kultywować swoje walory niematerialne i wartości materialne.

Zadania

- **Upowszechnianie opracowanego zbioru legend**

Cennym dziedzictwem kultury niematerialnej omawianego obszaru są legendy związane z dziedzictwem kulturowym obszaru. Znane są m.in. legendy o Trybunale Koronnym, piotrkowskich świadkach i trybunale diabelskim, o jeziorze Bugaj, zatopionej wsi, kościelnym dzwonie, porwanej zakonnicy, o świętych gajach, dobrych i złych piotrkowianach i Piotrze Morawiaku co w Piotrkowie pierwszy kościół pobudował, które stały się symbolem regionu i powinny być przekazywane kolejnym pokoleniom w postaci wydanego zbioru legend.

„Porwanie zakonnicy” – ilustracja Agnieszki Ilńczak – Kielkiewicz do legendy piotrkowskiej

- **Organizacja imprez o charakterze kulturowym**

Miasto Piotrków Trybunalski organizuje lub jest współorganizatorem imprezy o charakterze kulturowym, do których należą m.in. Koncerty „Kamienica na .....” – prezentujące widowisko muzyczne inspirowane losami niegdysiejszych mieszkańców Piotrkowa Trybunalskiego, Imieniny Piotrków - Dni Miasta – Jarmark Trybunalski prezentujący regionalne specjały, festyny oraz cykliczne imprezy promocyjno-folklorystyczne m.in.: Ogólnopolski Festiwal Kapel Podwórkowych,.

Ten rodzaj imprez powinien być w dalszym ciągu podtrzymywany i promowany, prowadzi bowiem do propagowania historii regionu.

Imprezy folklorystyczne

Imprezy folklorystyczne

- **Promocja imprez o charakterze kulturowym**

Organizacja imprez kulturowo – folklorystycznych takich jak np. festyny, festiwale, koncerty, odpusty, powoduje zwiększenie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Udziały twórców i artystów powodują rozwój rzemiosła ludowego i wzmocnienie piotrkowskiego podregionu etnograficznego. Odbywające się imprezy będą silnie promowane na terenie Miasta Piotrków Trybunalski, województwa i kraju.

Obcowanie z kulturą regionu

Warsztaty twórców ludowych podczas imprez kulturowo – folklorystycznych ”

- **Wykreowanie pamiątek regionalnych**

Należy poszukiwać inspiracji tworzenia lokalnych pamiątek np. figurek z kolorowego szkła – szklana przeszłość Piotrkowskich hut, monet z herbem Miasta Piotrków Trybunalski lub innych inspiracji.

Wyroby dawnych Huf Szkieł

Moneta awers i rewers

- Wpisanie specjalów lokalnych na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych i promocja specjalów regionalnych

Produkty regionalne decydują o kolorycie, odrębności i specyfice wyodrębnionego obszaru stanowiąc jego bogactwo kultury kulinarnej, dlatego należy prowadzić działania w celu wpisania specjalów lokalnych na Listę Produktów Tradycyjnych.

Nadal należy kreować regionalne specjały takie jak np. Żur Trybunalski , bliny, schab np. „bryzol”, wyroby wędliniarskie z pieca, trunki: lokalne piwa – „Trybunał” i „Cornelius”, miody pitne, napój niegdyś produkowany na podpiwku – „Jałowiec”, woda z miętą cytryną i pomarańczem podawana z kostkami lodu – „Kocia woda” .

Przy czym nazwy tych produktów powinny nawiązywać do charakteru kulturowego obszaru i legend.

Zakłada się wpisanie na listę produktów regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi takich produktów jak: jałowiec i piw „Trybunał” i „Cornelius”.

Doskonałą promocją specjalów regionalnych Miasta Piotrków Trybunalski jest udział w „Smakach Ziemi Łódzkiej” i konkursie „Smaczne Łódzkie”.

Lokalne produkty

- **Realizacja projektów podnoszących atrakcyjność obiektów i obszarów zabytkowych Miasta Piotrków Trybunalski**

Dobrym przykładem realizacji projektów prowadzących do rewaloryzacji zabytkowych obszarów jest realizowany w etapach Trakt Wielu Kultur.

Zakłada się realizację kompleksowego projektu rewitalizacji kwartałów urbanistycznych pod nazwą rewitalizacja Podzamcza. Celem projektów jest rozwój społeczno – gospodarczy oraz wzmocnienie więzi i tożsamości lokalnej, poprzez wykorzystanie walorów turystycznych i kulturowych.

Rewitalizowane obszary

- **Wykorzystanie hali targowej dla potrzeb rozwoju i promocji lokalnych produktów regionalnych**

Zabytkowa hala targowa oraz mieszcząca się obok targowiska obecnie nadal spełniająca swoją pierwotną funkcję powinna być promowana jako obiekt handlowy oferujący regionalne produkty.

Za sprawą systemu ochrony i promocji produktów regionalnych i tradycyjnych chroni się także dziedzictwo kulturowe, co w dużym stopniu przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności terenu i rozwoju turystyki kulturowej.

Hala targowa

- **Edukacja regionalna mieszkańców**

Zachowanie i propagowanie dziedzictwa winno odbywać się przy współudziale społeczności regionalnej. Dlatego trzeba podjąć działania w celu propagowania wiedzy o zabytkach i zasadach ochrony. Należy umacniać w mieszkańcach Miasta Piotrków Trybunalski poczucie tożsamości poprzez identyfikowanie specyfiki i odrębności regionalnej. Szczególną uwagę należy zwrócić na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego począwszy od szkół, gdzie dzieci i młodzież trzeba zachęcać do poznawania historii swojego regionu. Kolejną ważną grupą, do której należy kierować te działania są właściciele i użytkownicy zabytków

„Krzywdą” – zburzone kamienice na ulicy Słowackiego po nalocie Luftwaffe

Edukacja regionalna mieszkańców pozwoli na kształtowanie poczucia dumy ze swojego regionu

- **Organizacja cyklicznych spacerów po Piotrkowie szlakami zabytków**

CIT jest organizatorem imprez dla tych, którzy chcą poznać historię miasta m. in. spacerów po Piotrkowie różnymi szlakami tematycznymi np. szlakiem rosyjskim, piotrkowskich ulic oraz ich pierwotnych nazw, dawnych browarów i rozwoju branży piwowarskiej, Piotrkowa filmowego, pod nazwą Szwedzi w Piotrkowie. Działania te sprzyjają obcowaniu z kulturą i poznawaniu zabytków.

Spacer po Piotrkowie

- **Organizacja konkursu " Piotrków - moja mała ojczyzna w obiektywie"**

Zdjęcia laureatów zostają wydane w formie widokówek promujących walory Miasta Piotrków Trybunalski. Konkurs ten sprzyja identyfikacji mieszkańców z regionem, podnosi świadomość o zabytkach regionu i doskonale je promuje

Konkurs "Piotrków - moja mała ojczyzna w obiektywie"

- **Organizacja konkursu Piotrków Moje Miasto**

Celem konkursu jest popularyzowanie historii 800-letniego miasta wśród młodzieży oraz przybliżenie uczniom piękna piotrkowskich zabytków. Patronat nad konkursem objął: Poseł na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Pan Artur Ostrowski, Prezydent Miasta Piotrkowa Trybunalskiego Pan Krzysztof Chojniak, Towarzystwo Przyjaciół Piotrkowa Trybunalskiego oraz Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Piotrkowie Trybunalskim.

Konkurs Piotrków Moje Miasto

- **Organizacja Festiwalu w obiektach zabytkowych np. na zamku, w zespole Klasztorным Dominikanek, zespole Klasztorным Jezuitów**

W cennych obiektach sakralnych Miasta Piotrków Trybunalski organizowane są cyklicznie koncerty np. w ramach Piotrkowskiej Jesieni Organowej w Kościele Jezuitów. Na Zamku odbywają się np. koncerty kolęd w ramach Cyklu Koncertów Kameralnych współfinansowanych ze środków budżetowych Województwa Łódzkiego.

Koncerty w zespole Klasztorным Dominikanek

Działanie 3

Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory kulturowe i historię obszaru

Rozwój turystyki w oparciu o zabytki pozwoli na ożywienie omawianego obszaru, zwiększy miejsca pracy i wpłynie na rozwój gospodarczy Miasta Piotrków Trybunalski. W obecnych procedurach wykorzystanie zabytków na potrzeby turystyczne, edukacyjne i społeczne jest wymogiem w staraniu się o dotacje finansowe.

Zadania

- **Kreowanie markowych produktów np. „Trakt Wielu Kultur”**

Spotkanie z historią i kulturą - „Trak Wielu Kultur” to projekt stanowiący produkt turystyczny dający szansę rozwoju, ożywienia i odnowy obiektów zabytkowych i ich wykorzystania na cele turystyczne.

Program turystyczny kompleksowej rewitalizacji obszaru pod nazwą Trakt Wielu Kultur Trakt Wielu Kultur to miejska trasa turystyczna obejmująca kluczowe zabytki Piotrkowa, przewidziana do swobodnego zwiedzania przez turystów indywidualnych i zorganizowanych.

Wykreowanie produktu turystycznego opartego na wartościach materialnych i niematerialnych – wielokulturowości

- **Ochrona stacji kolei wąskotorowej i ich wykorzystanie na cele turystyczne poprzez utworzenie szlaku turystycznego zabytkowej kolei wąskotorowej**

Obiekty kolei wąskotorowej wyróżniające się w krajobrazie Miasta Piotrków Trybunalski powinny zostać wykorzystane do utworzenia na ich kanwie szlaku turystycznego zabytkowej kolei wąskotorowej w formie szlaku pieszo - rowerowego. Od 1992 r. na stacji istniał skansen prowadzony przez Towarzystwo Przyjaciół Kolei Wąskotorowej Piotrków - Sulejów. W 2006 roku, jako iż linii na jej miejskim odcinku nie udało się uratować, Towarzystwo zostało rozwiązane, a tabor wywieziony na inne kolejki (Krośniewice, Elk, Jędrzejów, GKW). Od tego czasu na stacji jest pusto, a budynek jest zamieniony w mieszkania.

Stacja kolejki

str. 110

Obiektu kolejki wąskotorowej

Pozostałości torowiska

• **Wykorzystanie hutniczych tradycji Piotrkowa jako markowego produktu turystycznego**

Występowanie na terenie Miasta Piotrków Trybunalski tradycji hutniczych stwarza możliwości wykreowania markowego produktu turystycznego.

Jedną czynną Huta Szkła Feniks 2, współpracującą Finezją - kontynuującą tradycję Huty Szkła Hortensja oraz Huta Szkła Anewał daje podstawę kontynuacji tradycji.

Należy kontynuować organizację festynów podczas których swoje wyroby zaprezentują: Huta Szkła oraz wystaw w Muzeum pt. „Szkłana przeszłość Piotrkowa”.

Huta Szkła Feniks 2

Karta reklamowa Belgijskiej Spółki Akcyjnej, dawnych przedsiębiorstw Emila Haeblera z widokami huty „Hortensja” i „Kara”, około 1936 r.

- **Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych**

Istnieje potrzeba dalszej realizacji nowoczesnych form przekazu i technik wystawienniczych w Muzeum oraz dalsza digitalizacja zasobów muzealnych i sakralnych. Muzeum i obiekty sakralne posiadają profesjonalne strony internetowe. Muzeum powinno kontynuować szeroką działalność kulturalno - edukacyjną. Istotna jest również kontynuacja udziału w Programie Europejska Noc Muzeów.

Strona internetowa Muzeum

Wirtualny spacer

- **Działania Centrum Informacji Turystycznej w celu upowszechniania dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski**

CIT prowadzi szereg działań promujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe Piotrkowa. Do zadań Centrum należy m. in. obsługa ruchu turystycznego, koordynowanie rozwoju produktów turystycznych; prowadzenie portalu turystycznego, IT oraz włączenie go w sieć ogólnodostępnych miejskich informatorów.

- **Tworzenie historycznego miasta przyjaznego inwestorom**

Idea dotyczy włączania inicjatyw biznesowych w proces rewitalizacji miasta. Polega na integrowaniu poszczególnych inwestycji m.in. stworzonego Centrum Handlowego Stary Areszt powstałego w obiektach byłego aresztu śledczego - XVII-wiecznych zabudowaniach dawnego klasztoru o.o. pijarów; tworzonego Centrum Idei ku Demokracji poprzez przebudowę Klasztoru Dominikanek z przeznaczeniem na utworzenie placówki kulturalnej i hotelowo konferencyjnej; utworzonego Hotelu Staromiejskiego w Rynku Trybunalskim.

Stary Areszt

Centrum Idei ku Demokracji

Hotel Staromiejski

- **Tworzenie historycznego miasta przyjaznego przedsiębiorcom**

Od 01.09.2011 pozbawiono kategorii dróg gminnych główne ulice Starego Miasta dla potrzeb uproszczenia procedur dot. organizacji wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych. Brak poboru opłat za zajęcie pasa drogowego w związku z urządzeniem letnich ogródków gastronomicznych.

- **Lokowanie instytucji publicznych na Starym Mieście**

Stare Miasto to przestrzeń publiczna. Tam skupiają się najcenniejsze budowle, zabytki i instytucje publiczne o znaczeniu ogólnomiejskim. Celowe jest lokowanie instytucji publicznych na Starym Mieście, sprzyja to dobremu funkcjonowaniu obszaru.

Instytucje publiczne na Starym Mieście

- **Piotrków jako Miasto - lider polityki turystyki kulturowej**

Miasto Piotrków Trybunalski stale się liderem polityki turystyki kulturowej. Jako jedno z nielicznych miast województwa wprowadziło tablice kierunkowe i informacyjne, oraz znaki drogowe informujące o występowaniu cennych zabytków przy wjazdach do Miasta.

- **Promowanie muzeum i zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta Piotrków Trybunalski**

Wykaz tradycyjnych mediów piotrkowskich promujących dziedzictwo kulturowe:

- **Telewizja:**

- Telewizja Piotrków (dawniej Informacje Piotrkowskie)

- **Radio:**

- Radio Strefa FM (dawniej Radio Piotrków)

- **Prasa:**

- Tydzień Trybunalski **TYDZIEŃ** TRYBUNALSKI
- Fakty Piotrkowskie
- Ziemia Piotrkowska
- Miesięcznik Nasza Ziemia Piotrkowska

- o 7 Dni Piotrków – lokalny dodatek do Dziennika Łódzkiego
- o KurieR - Kultura i Rzeczywistość

Wykaz internetowych mediów piotrkowskich promujących dziedzictwo kulturowe::

- Internet:
  - o piotrkow.pl
  - o portal ePiotrkow.pl
  - o piotrkow.bai.pl
  - o piotrkowtrybunalski.naszemiasto.pl
  - o portal Piotrkowanie.com

- **Promowanie kultury Miasta Piotrków Trybunalski w kraju i za granicą**

Idea miast partnerskich sprzyja promowaniu kultury Miasta Piotrków Trybunalski. Ma ona swoje korzenie i uwarunkowania historyczne. Zauważono, że największą rolę będą odgrywać społeczności lokalne, a nie rządowe elity.

Przez szereg lat miasto Piotrków Trybunalski podpisało umowy partnerskie z miastami:

1. Esslingen nad Neckarem - Niemcy (25.09.1992r.)
2. Maładeczno - Białoruś (13.03.1996r.)
3. Równe - Ukraina (07.06.1997r.)
4. Mosonmagyaróvár - Węgry (06.08.2001)
5. Marijampole - Litwa (14.09.2002)
6. Vienne - Francja (02.07.2005)
7. Neath Port Talbot - Wielka Brytania (22.09.2007)
8. Kostroma - Federacja Rosyjska (06.06.2009)
9. Žagubica - Republika Serbii (07.10.2011)

Miasta zaprzyjaźnione:

Velenje - Słowenia (list intencyjny 24.03.1998r.)
Schiedam - Holandia
Udine - Włochy

Zawierając umowy, miasta partnerskie zobowiązują się m. in. do:- podejmowania wspólnych działań w celu wzajemnego poznania kultur narodów; eliminowania uprzedzeń rasowych i religijnych oraz wszystkich innych czynników wywołujących konflikty społeczne; wymiany doświadczeń w dziedzinie doskonalenia działalności samorządowej; organizowania spotkań mieszkańców miast i nawiązywania kontaktów wszystkich grup społecznych i zawodowych.

WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU

Rekomendacje do wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wynikające z opracowanego Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Piotrków Trybunalski

Wnioskuje się o uwzględnienie w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami:

- piotrkowskiego podregionu kulturowego,
- realizacji zintegrowanych projektów tematycznych dotyczących :
  - „Szlaku Wielu Kultur”,
  - Rewitalizacji terenów podzamcza – „Młode Stare Miasto”
  - Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej,
- rewitalizacji historycznego układu przestrzennych Piotrkowa o randze:
  - Krajowej – kontynuacja,
- proponowanego pomnika historii „Piotrkowska fara”,
- propozycji utworzenia parku kulturowego:
  - obszaru starego Miasta wraz z otuliną,
- rewaloryzacji i remontów i prac bieżących w obiektach priorytetowych:
  - zamek,
  - zespół klasztorny o.o. Jezuitów,
  - zespół klasztorny o.o. Bernardynów,
  - zespół klasztorny Panien Dominikanek,
  - kościół parafialny p.w. św. Jakuba,
  - zespół cmentarzy,
  - dworzec PKP,
- konieczności podłączenia do krajowej sieci przeciwpożarowej i przeciwwłamaniowej w następujących obiektach zabytkowych:
  - klasztor i kościół oo. Bernardynów,

- rewaloryzacji założeń zieleni z listy NFOŚiGW i W FOŚiGW dla następujących obszarów:

- parku miejskiego im. ks. J. Poniatowskiego wraz z ogrodem botanicznym,
- zespołu cmentarzy,
- parku przy ul. Balzackiej,

- promocji Muzeum,

- szlaków kulturowych:

- Romańskiego przebiegającego przez Miasto Piotrków Trybunalski – łączącego obiekty w stylu romańskim zlokalizowane na terenie województwa łódzkiego i Kraków
- Szlak Zamków
- Szlak Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej

- rozwoju turystyki pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne, z uwzględnieniem zabytkowych kościołów i kapliczek,

- promocji specjałów regionalnych.

MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MIASTA PIOTRKÓW TRYBUNALSKI

DOFINANSOWANIE Z MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z PROGRAMU „DZIEDZICTWO KULTUROWE” NA LATA 2014-2020:

Dotacje z MKiDN można otrzymać w ramach następujących priorytetów Programu „Dziedzictwo Kulturowe”:

- **PRIORYTETU 1**
OCHRONA ZABYTKÓW
- **PRIORYTETU 2**
WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH
- **PRIORYTETU 3**
KULTURA LUDOWA
- **PRIORYTETU 5**
OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

W ramach poszczególnych priorytetów dofinansowywane są projekty przeznaczone na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, rozwój instytucji muzealnych, ochronę zabytków archeologicznych, tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego oraz na ochronę zabytkowych cmentarzy. Priorytety ulegają zmianie w poszczególnych latach. W ostatnim czasie zaczęto dostrzegać potrzebę dotowania zabytków archeologicznych i kultury ludowej oraz zabytkowych cmentarzy.

Największe dotacje zostają przekazane na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, a najmniejsze na tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami mogą być wyłącznie podmioty prawa polskiego – właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, osoby fizyczne; jednostki samorządu terytorialnego; inne jednostki organizacyjne takie jak: samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe.

Wysokość udzielanego dofinansowania wynosi do 50 % nakładów koniecznych określonych w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku.

Minimalna wnioskowana kwota dotacji wynosi:

- 25 000 zł na zabezpieczenia przeciwłamaniowe i przeciwpożarowe;
- 75 000 zł w pozostałych przypadkach.

Beneficjent może złożyć do poszczególnego priorytetu maksymalnie 3 wnioski w jednym roku, a realizacja projektowanych zadań może odbywać się wyłącznie w ciągu roku, w którym dotacja została przyznana, Natomiast refundacja dotyczy kosztów poniesionych w ciągu trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Ocena wniosku obejmuje:

- ocenę wartości merytorycznej - maksymalnie można uzyskać 60 pkt: najwyżej punktowana jest konieczność przeprowadzenia prac wynikająca ze stanu technicznego zabytku - 30 pkt, czas powstania, wartość historyczna, artystyczna, naukowa - 20 pkt, figurowanie na Liście UNESCO - 5 pkt, uznanie za pomnik historii - 5 pkt,
- ocenę wartości społecznych - maksymalnie 20 pkt za publiczną funkcję zabytku,
- ocenę wartości organizacyjnej, maksymalnie 20 pkt, w tym 10 pkt za profesjonalne przygotowanie aplikacji, 10 pkt za procentowy udział wkładu własnego lub środków pozyskanych z innych źródeł.

DOFINANSOWANIE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO NA LATA 2014 – 2020

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, wspierane są działania mające na celu m. in. ochronę środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego.

- Priorytet XII (XI)- Kultura i dziedzictwo kulturowe,
- Działanie 12.1(11.1) Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym.

Z omawianych dotacji mogą korzystać wyłącznie duże projekty o charakterze ponadregionalnym przekraczające wartość 20 mln zł a w niektórych przypadkach 4 mln zł.

Beneficjentami omawianych możliwości finansowania mogą być osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, osoby prawne i jednostki organizacyjne związków wyznaniowych i kościołów mające siedzibę lub zameldowane na obszarze Lokalnych Grup Działania.

Wartość dofinansowania wynosi od 4,5 tys. zł do 25 tys. zł i nie więcej niż 100 tys. zł dla jednego beneficjenta w całym okresie realizacji programu.

Poziom dofinansowania nie może przekroczyć 70 % kosztów kwalifikowanych.

DOFINANSOWANIE Z NARODOWEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków opracowuje co 4 lata listę preferencyjną zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w celu finansowania prac z zakresu rewaloryzacji założeń zieleni (parków, cmentarzy). W celu kandydowania obszarów do zamieszczenia na w/w liście potrzebna jest akceptacja Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. Za jego pośrednictwem następuje zgłoszenie.

DOFINANSOWANIE W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO NA LATA 2014 – 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego

Podział środków w ramach funduszy strukturalnych został scedowany dla każdego województwa poprzez Regionalny Program Operacyjny. Dofinansowane projekty są to kluczowe dla regionu inwestycje o charakterze wielkoskalowym. Inwestycje muszą być ujęte w Lokalnym Programie Rewitalizacji lub Zintegrowanym Programie Rozwoju Lokalnego i wykazywać wpływ na rozwój regionu oraz ożywienie społeczno - gospodarcze terenów zdegradowanych.

Finansowanie zadań RPO dla województwa łódzkiego jest możliwe w ramach dwóch osi priorytetowych.

- **Oś priorytetowa V: Infrastruktura społeczna** - dla projektów, mających na celu kształtowanie i rozwijanie tożsamości kulturowej regionu w ramach:

Działania V. 4 Infrastruktura kultury

W ramach w/w działania dofinansowywane są projekty dotyczące rewaloryzacji i remontów zabezpieczenia przeciwpożarowe, przeciwwłamaniowe oraz na wypadek zagrożeń obiektów i obszarów zabytkowych wykorzystywanych na funkcje kulturalne. Dotowane są również działania promocyjne produktów regionalnych, przygotowanie programów, digitalizacje udostępnianej bazy zasobów dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, wiązki i stowarzyszenia, organy administracji rządowej, instytucje kultury, wyższe szkoły artystyczne, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy.

Maksymalne dofinansowanie projektów z EFRR wynosi 85% wydatków. Dla projektów objętych pomocą publiczną, dotacja unijna wynosi do 50% wartości w przypadku, gdy pozostałe 50 % zostanie dotowane jest z budżetu państwa.

Dotacja dla projektów dotyczących zabezpieczeń obiektów zabytkowych przed zniszczeniami i kradzieżami wartości do 4 mln zł. Kwota dofinansowania dla pozostałych projektów została określona do 20 mln zł.

- **Oś priorytetowa VI: Odnowa obszarów miejskich** - w ramach omawianego działania dofinansowywane są projekty z zakresu rewitalizacji i rewaloryzacji terenów przemysłowych i powojkowych w ramach:

Działania VI. 1 Rewitalizacja obszarów problemowych.

Projekty składane w działaniu VI.1 dotyczą rewitalizacji, rewaloryzacji i remontów zdegradowanych obszarów przemysłowych, powojkowych, mieszkaniowych oraz terenów zieleni historycznych struktur miejskich.

Należy podkreślić, że przy ocenie projektów punktowane jest m. in. uwzględnienie zadania w Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego, wpisanie obiektu i obszaru do rejestru zabytków, ustanowienie parku kulturowego.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS, przedsiębiorcy.

Dofinansowanie z EFRR wynosi 85 % wydatków. Dla projektów objętych pomocą publiczną, dotacja unijna wynosi do 50 % wartości w przypadku, gdy pozostałe 50 % zostanie dotowane z budżetu państwa.

Nie została określona minimalna ani maksymalna wartość projektów ani minimalna i maksymalna kwota wsparcia.

DOFINANSOWANIE Z BUDŻETU WŁASNEGO URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO W ŁODZI

Urząd Marszałkowski w Łodzi podjął działania w celu ratowania zabytków, uruchamiając od 2008 roku środki na rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 12 stycznia 2010 r. uchwałą nr L/1463/10 przyjął Regulamin określający zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa. W myśl § 2 w/w uchwały dotację celową można uzyskać w celu wykonania opracowań projektowych i badawczych, przeprowadzenia prac konserwatorskich zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznym zdefiniowanych w art., 6 ust. 1 pkt. 1, 2, 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. Ponadto obiekt lub obszar zgodnie z w/w ustawą musi być wpisany do rejestru zabytków, posiadać duże znaczenie dla dziedzictwa, znajdować się w granicach administracyjnych województwa łódzkiego i być udostępniany społeczeństwu.

Beneficjentami mogą być właściciele i użytkownicy zabytków. Wysokość przyznawanych dotacji stanowi do 50 % ogółu nakładów. W przypadku obiektów o wyjątkowych wartościach zabytkowych bądź wymagających podjęcia natychmiastowych prac naprawczych dotacja może wynosić do 100% nakładów.

Udzielenie dotacji wymaga złożenia wniosku i spełnienia w/w wymogów formalnych. Następnie podlega opinii Komisji i jest rozpatrywane przez Sejmik Województwa Łódzkiego.

DOTACJE Z BUDŻETU WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków zgodnie z art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku udziela dotacji na prace konserwatorskie obiektów wpisanych do rejestru WKZ. Regulamin przyznawania dotacji stanowi, że mogą być dotowane prace mające na celu zachowanie i ochronę materialnego dziedzictwa. Wojewódzki Konserwator Zabytków przyznaje środki na prace rewitalizacyjne i zabezpieczeniowe zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnymi wywozami za granicę. Dotowane zabytki winny pełnić funkcje publiczną.

Beneficjentami dotacji podobnie jak w przypadku środków pozyskiwanych z Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi mogą być: właściciele i użytkownicy zabytków. Również ich

wysokość wynosi do 50 % nakładów a gdy zabytek posiada wyjątkową wartość lub jego stan wymaga podjęcia natychmiastowych prac dotacja może osiągnąć do 100 %.

Komisja oceniając wniosek uwzględnia: stan zabytku, wartość i czas powstania, uznanie za pomnik historii, rzetelność realizacji zadań, wysokość środków własnych oraz pozyskanych z innych źródeł.

Ostateczną decyzję przydziału środków podejmuje Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków.

DOTACJE Z WOJEWÓDZKIEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przyznawane są dotacje na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa Środki przeznaczone są na przeprowadzanie rewaloryzacji założeń zieleni, wykonanie prac leczniczo - pielęgnacyjnych drzew w zabytkowych alejach oraz starodrzewów na terenach gmin.

Cmentarz prawosławny

Byki zamek

Synagoga

Obiekty kolei warszawsko - wiedeńskiej .

Zdjęcia – Archiwum UM, Lidia Lamcha

str. 126

PRZEWODNICZĄCY
RADY MIASTA

Marian Błaszczczyński